

УКРАЇНСЬКИЙ
ВИПУСК 7-8

ВІСНИК

САМВИДАВНИЙ
ЖУРНАЛ
З УКРАЇНИ

СМОЛОСКИП

УКРАЇНСЬКИЙ ВІСНИК

VII-VIII

Самвидавний журнал
з України

UKRAINIAN HERALD

Underground Magazine from Ukraine

Issue VII-VIII

Spring 1974

Edited by Maksym Sahaydak

(In Ukrainian)

Reprint of Samvydav (« Samizdat ») Magazine
from Soviet Ukraine

Published by Smoloskyp and P.I.U.F.

Paris

Baltimore - 1975

Toronto

ДОКУМЕНТИ X

УКРАЇНСЬКИЙ ВІСНИК

Випуск VII-VIII

Весна 1974

Редактор Максим Сагайдак

Передрук самвидавного журналу з України
Перша Українська Друкарня у Франції
Українське Видавництво СМОЛОСКИП ім. В. Симоненка

Париж

Балтимор - 1975

Торонто

Бібліотека Смолоскипа ч. 18

Мистецьке оформлення О. Поліщука

На обгортці скульптура Ю. Сінкевича « В'язень »

Printed in France

Copyright by SMOLOSKYP and PIUF 1975

P.I.U.F.
3, rue du Sabot
75006 - Paris
France

Smoloskyp
P.O. Box 6066, Patterson Sta
Baltimore, Md. 21231
USA

ВІД ВИДАВНИЦТВА

Після дворічної перерви в Україні появилось чергове 7-8-ме число самвидавного «Українського Вісника».

В цьому числі, порівняльно до попередніх, введено іншу термінологію (напр. «советський» замість «радянський», «окупаційний режим на Україні» замість «радянський режим на Україні», «УССР» замість «УРСР», «КГБ» замість «КДБ», і т. д.), яка має виразний ідеологічний і політичний характер і значення.

«Український Вісник», випуск 7-8, весна 1974 року, появляється у нашому Видавництві без жодних змін чи скорочень, справивши лише очевидні друкарські помилки. У цьому випуску «Українського Вісника» ми задержали правопис оригіналу і додали до нього іменний покажчик.

Українське Видавництво «Смолоскип»
ім. В. Симоненка

Шановний Читачу !

Понад два роки Ти не мав змоги знайомитися з нашим журналом. Можливо Ти вже зневірився в довгому чеканні. Та нема такої сили, яка могла б вбити вільне слово нескореного народу. Ніякі репресії, якими жорстокими вони не були б, не всилі зламати дух Свободи.

І ось, у виключно важких умовах виходить чергове число нашого журналу. Тяжкі випробування ще більше нас загартували і згуртували.

Наш журнал займатиме чітко окреслену політичну позицію з провідним безкомпромісним антиколоніальним напрямком.

Навколо нашого органу ми будемо намагатися об'єднати всі демократичні антиколоніальні групи на Україні, бо тільки в цьому напрямку бачимо поступ у розгортанні національно-визвольної боротьби і боротьби за демократію.

Успіх нашої боротьби залежить від масового розповсюдження вільної преси. Умови нелегальної праці не дозволяють редакції нашого журналу і активістам-розповсюджувачам тільки своїми силами розв'язати це питання. Ми бачимо два шляхи для масового розповсюдження вільного слова : 1. зовнішній — пересилання закордонних радіостанцій; 2. внутрішній — це Твоя, дорогий Читачу, самовіддана безкорисна і наполеглива праця. То ж пам'ятай, яка відповідальність падає на Твої плечі. Не забудь, як потрапить до Твоїх рук наш

журнал, всіми доступними для Тебе засобами розмножити, не забуваючи при тому правил конспірації. Тільки при такій умові ми спільними силами виконаємо накреслене завдання.

Отже, до праці, дорогі Товариші !

Максим Сагайдак

Д О Р О Г А

Присвячую Валентині Морозові

Я каятись не буду,
Що вибрав шлях колючіший від терну,
Ні слави, ані похвали не хочу і не жду,
І байдуже мені, що може до овиду не дійду
Під тим хрестом важким.
Знекровлений на півдорозі упаду;
Бо твердо знаю :
Одні впадуть —
Піднімуть інші —

понесуть.

Щоб мученик-народ
Здобув квітуче майбуття —
Не заважаюся віддати життя,
Щоб смерть моя
Влилась краплиною життя
У невмирущий організм народу,
В його неспинному бігу до щастя і свободи.
Тож не страшні :
Холодної Мордовії сніги
І сірої « Владимирської » кам'яні мішки —
Бо щастя досягнув,
Секрети поступу збагнув.

12.І.1973

* * *

До вас волаю,
Боягузи ! Коріння немічного страху
Вирвіть із нікчемних душ;
Лукаві ! Неправду перестаньте
Злизувати з чужих уст;
Лакеї ! Розігнути дугасті хребти
Знайдіть силу, — плюгаві раби !
Тоді ж ви стати зможете людьми,
І перестануть матері вмиватися слізьми,
І жертви праведні не будуть безнадійні,
І на крові пролитій рости не будуть бур'яни,
І перед монолітом злагоди і сили
Не встоять люті вороги.

* * *

Запитай, запитай!
Чому я сумний-невеселий?
Бо стоптані квіти рожеві —
Сини України в неволі.

Запитай, запитай! ...
Чому я похмуро-обурений?
Бо вітер свавільний зі сходу
Хоче вирвати з рідного поля
тополі.

Запитай, запитай!
Чому горе жорстоке мене не зігнуло?
Бо рідного поля я колос налитий,
Вірний син України нескитний.

Запитай, запитай!
Чому я сміюся — не плачу?
Бо бачу, як ворог скажений лютує
Від безсилля зламати народ, що нуртує.

Запитай, запитай!
Чому я бадьоро-веселий?
Бо чую неспокій живої Руїни —
Голос мужніх синів України.

ТРОЯНДА І БУР'ЯН

Я в огороді квіти сіяв,
Плекав їх, підливав
Для матінки — Калини на потіху;
Полов бур'ян,
Щоб не глушив троянд.
Та вдерлись в огород
Темної одної ночі
Зажерливі сусіди;
Лукавою брехнею
Мені закрили рот
І дротом зав'язали очі.
Кривава сокира
Зрубала Калину,
Хижі копита
Стоптали квіти —
На місці вирваних троянд
Сусід вирощує бур'ян.
Та кожної весни,
Як промінь сонця хмару пробиває,
Глибоко з-під землі
Калина паростки пускає;
Своїх діток вона питає :
Чи може сильний дикістю бур'ян
Заглушити ніжність і красу троянд ?

8.IV.1973

ГОЛГОФА

Туди, де не літали журавлі,
У дебри дикої сибірської тайги,
Де стежки прокладали медведі,
І хижі будували трударі-бобри —

Везли людей :
Грудних дітей,
Старих дідів,
Змучених матерів.

Під монотонний стук коліс,
Під ріки материнських сліз,
Ці довжелезні ешелони
Кривавий залишали слід —

Викидали трупів :
Немовлят холодних,
Дідів голодних,
Хворих заморених.

А ті, хто землю — рідну Україну
Відчайдушно боронили до загину,
Рясним дощем крові скропили,
Кістками густо її вкрили.

А там, далеко, у Москві,
У хижому, похмурому Кремлі,

Тирани кривавий свій бенкет справляли,
Вони оскалено торжествували :
« Не буде України на землі ! »

Пам'ятайте, двадцятого віку монголи, —
Не вмере Україна ніколи !
Народ мій — то вулкан незгасний,
Стоїть він, як Титан, закутаний туманом.

А ми — струмки розпеченої ляви,
Що будять душі порохняві
І сіють зерна нелукаві.
Вони зйдуть навесну,
І Україна ще воскресне !

15.II.1973

* * *

Я бачив, як тужливо схилились
край дороги у рідному полі
тополі;

Дубів молодих вони проводжали,
Що ворожі сокири зрубали;
Як плакала мати
Над сином, забитим катом;
Як різали на цвинтарі хрести.
Як стальна борона
Скородила могили
Під засів кропиви,
Для перевертнів на поживу.
Як лінчували Божу Матір
Під звуки д'явольського мата,
Як край мій пестив автоматом
Непрошений чужинець,
Що вдерся в нашу хату
І по-фарисейськи називався братом.
А я, тим часом, підростав...
На рідному полі шукав
Блакитні квіти долі,
Що вирости, між бур'яном, в неволі.
Я їх зберу!
Моїх братів, у рідну хату,
Щоб заспівати Каїнові-брату
В священний час розплати
Свинцеву пісню автоматом!

23.X.1973

* * *

Мій степ — розораний,
розорений,
знівечений —
Давно поріс вже бур'яном колючим.
А кінь мій вороненький — спутаний,
загнузданий,
закутий —

Дожовує обсмоктану траву,
Щоб знову волокти чужинцеві гарбу.
За це не раз дістане похвалу,
Вберуть його в нову шлею,
Бо ж е добра в степу —
Не все вдалося вимести чужому помелу.
О, рідний конику в неволі!
Напийсь з Дніпра води живої,
Щоб рідини струмки п'янкої
В старезних жилах понесли
Гарячі іскри волі!
Нехай обійме тебе шал,
Щоб по степу пронести
Святого гурагану шквал!

28.XII.1972

Максим Сагайдак

ЧАСТКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО І СПРИТНА ДИПЛОМАТІЯ

Мабуть не потрібно доводити потребу широких міжнародних контактів в наш бурхливий вік.

В першу чергу це стосується таких супердержав як ССРСР і США. 1972 рік став переломовим у відносинах між двома гігантами. Намітилось і вже частково здійснюється широке торгово-економічне співробітництво. Чим все це викликано ?

Бурхливий розвиток Японії і Західної Європи породив значних економічних конкурентів для США. Тут слід вказати на суперечності між Європою і США, викликані в першу чергу недалекоюглядною політикою Франції, особливо при президентові де Голеві, яка багато робила заходів, щоб підірвати могутність США, забуваючи, що тільки під прикриттям (оборонним) могутньої Америки можливий бурхливий розвиток і Франції, і Європи, і загалом всього вільного світу. Чи, може, Франція сама могла б дати гарантію своєму народові, що советські танки не будуть робити « екскурсії » на Єлісейських полях, як на майдані Вацлава в Празі ?

До збільшення розбіжностей між Європою і США спричинилось і те, що зменшення економічної ваги Англії в Європі привело до зменшення її ваги у світовій політиці, яку — не слід цього ніколи забувати —

вона проводила послідовно, керуючись гуманними демократичними принципами, проявляючи далекоглядність і враховуючи інтереси всього вільного світу.

Астрономічні видатки США на оборону викликані інтересами всього вільного світу, виснажлива війна у В'єтнамі похитнули стабільність долара.

Бажання підтримувати високі темпи виробництва змусили уряд США шукати нових ринків збуту.

Загроза енергетичного голоду в недалекому майбутньому змусила ділові кола Америки шукати нових джерел енергетичної, а також і іншої сировини. Тут президент Ніксон робив особливо поспішні кроки, боячись випередження європейськими країнами.

Нарешті, страх перед можливим військовим конфліктом, — оце все привело до американо-советського порозуміння.

А що ж спонукало Кремлівських владик на такі широкі контакти? Тут слід вказати насамперед на політичні причини, які причинились до кризи в советській економіці.

Советський режим від початку свого виникнення опирався виключно на терор в середині держави-імперії і нестримний експансіонізм у зовнішній політиці. Це — держава, де не існує виборчого права —

з парламентаризмом покінчено ще тоді, як за наказом Леніна у 1918 році розігнано Установчі Збори і відтоді вибори в СРСР нагадують вистави циркових ілюзійоністів, і служать виключно пропагандистським цілям;

де конституція існує лише для обману міжнародної громадськості, бо права громадян СРСР визначаються органами КГБ і вже саме домагання дотримання прав, записаних в конституції, веде громадян у концентраційні табори, призначення яких зламати людину як фізично, так і духовно;

де цензура, вперше запроваджена Леніном, понад

півстоліття душить найглибші (...)*) прояви живої думки;

де проголошені ще на початку її виникнення гасла революції ніколи не знімалися з порядку денного, хіба що дещо видозмінювались, засвідчуючи нестримне прагнення до світового панування продовжувачів імперіалістичної політики царської Росії, які приховуються, відповідно до часу, за ту чи іншу словесну еквілібристику;

де для того, щоб увічнити існування Російської імперії, назву якої змінено на ССРСР, для кращого маскування справжнього імперіалістичного обличчя, провадиться політика етноциду неросійських народів шляхом або масового винищення під час сталінщини і так зване «розкуркулення» наприкінці 20-их — початку 30-их років, підчас якого знищено майже 6 мільйонів українців, масові розстріли політ'язнів, штучний голод на Україні 1932-33 рр., безприкладний в історії народів за своїми масштабами і жорстокістю терор 30-их років, який знищив 7 мільйонів українців, масові переселення у віддалені райони імперії з жорстоким кліматом — або насильної русифікації;

де досі існує різновидність кріпосного права відносно селян;

де нещадно експлуатуються беззахисні робітники, позбавлені профспілок (ті, так звані, профспілки, які існують в ССРСР, не вибираються робітниками, а призначаються партійно-адміністративним апаратом і захищають не інтереси трудящих, а інтереси бюрократичної системи);

де вся повнота політичної, державної та економічної влади сконцентрована в руках невеличкої жменьки людей — Політбюро ЦК КПСС, — яка не підзвітна не то що народові, але навіть своїй партії — така держава є фашистською імперією.

---

*) У оригіналі — нечітко. Вид.

Існуючий лад в СРСР нічого спільного не має з соціалізмом. Характерною особливістю советського фашизму є те, що він акуратно маскує свої цілі, використовуючи для цього гігантський пропагандистський апарат, утримуючи монополію на будь-яку інформацію. Вся небезпека його полягає в тому, що він приховано лицемірний, отже — більш живучий, ніж цинічний фашизм (наприклад гітлерівський).

Все це може видатись для закордонних громадян, навіть державних діячів, дивним, а може, й гіперболізованим. І не дивно, що це можна відчутити і зрозуміти тільки тоді, коли пожити в СРСР на «правах» його громадян.

Такий державно-політичний устрій потребує опиратись на найбільшу в світі армію (звідси впливає закономірність мілітаризації економіки), на величезний апарат насильства — органи КГБ і їх сексотів (секретних співробітників), на незрівнянно великий штат органів пропаганди. Режим, який встановився шляхом обману і насильства, може утриматись тільки при допомозі насильства.

І якщо ще нагадати, що в умовах СРСР підбір, плекання і розміщення кадрів для народного господарства провадиться через призму лояльності партійним догмам, а не ділових якостей, що у виробництві відсутня конкуренція — двигун розвитку, то стане зрозумілим економічне відставання СРСР від розвинутих країн світу. Країна з реакційною формою державно-політичного управління не може створити оптимальних умов для економічного розвитку.

А становище в советській економіці створилось тривожне.

Відставання в промисловості не дозволяє здійснювати належними темпами технічну революцію, не дає можливості підвищувати зарплату робітникам (реальна зарплата за останні роки зменшилась).

Незадовільний стан сільського господарства ство-

рив перебої у постачанні населення продуктами харчування. Особливо це стало відчутним у 1972 році. Мілітаризація економіки приводить до того, що випуск товарів групи «Б» стоїть на низькому кількісному і якісному рівні. Це породжує спекуляцію у масових масштабах. Недостатня кількість і низька якість товарів робить СРСР конкретно нездатним на міжнародному ринку. Часто продукція, яка призначена на експорт, в кілька разів перевищує собівартість аналогічної продукції, призначеної для внутрішнього ринку. Режим частково компенсує затруднення в промисловості посиленням експлуатації робітничого класу. Так, наприклад, у вугільній промисловості на Україні робітників примушують працювати у вихідні дні — одну, а часом, і дві неділі у місяць. Загальновідомим і звичним у робітничому середовищі став вираз «чорна субота», що означає обов'язковий робочий день в одну із субот місяця. На багатьох підприємствах «чорних субот» вже буває декілька на місяць. Все це викликає щораз більше незадоволення трудящих. Нині вже ніхто не хоче вірити у фальшиві обіцянки якогось земного туманного раю, що безкінечно віддаляється.

Створилась цікава ситуація.

Основна маса населення не хоче сприймати партійні пропагандистські догми, не вірить їм. Робітники незадоволені своїм економічним становищем. Передова частина інтелігенції не може примиритись з духовним терором. Неросійські народи велетенської імперії невдоволені нестерпним національним гнітом окупаційного режиму. В імперії створився ідеологічний вакуум. Але робітники, будучи неорганізованими, залишаються інертними, не бачать виходу із тяжкого свого становища. Вони часто не розуміють справжніх причин незадовільного свого становища, вважають, що головними винуватцями утисків і експлуатації є їх безпосереднє партійно-адміністраційне начальство. Це підтверджує масове надходження листів-скарг у центральні державні і партійні установи.

Передова інтелігенція добре знає шляхи, якими можна було б вийти з економічного і політичного застою — це демократизація політичного і громадського життя через перехід до конституційного управління країною — надання фактичного виборчого права громадянам, гарантування всіх прав людини, скасування цензури, повернення законних прав союзних Республік, якими нехтує московський імперський режим, тощо. Але чи може советський режим піти на такі поступки своїм громадянам? Звичайно, ні. Бо тоді режим був би не подібним до себе. Ті, що стоять нині на Московському Олімпі, при таких обставинах змушені були б рано чи пізно випустити з рук своїх необмежену владу, яку вони утримують незаконно, опираючись на терор. Як відомо, злодій ніколи добровільно не повертає награваного. Додряпавшись до Кремлівського політичного штабу при допомозі політичних інтриг, підлабузництва перед «вищестоящими», а не шляхом виявлення волі народу — не бажають рахуватися з інтересами народу. В них є інша опора: КГБ, армія, апарат пропаганди. Але Кремлівські владики добре розуміють, що різьке погіршення матеріального становища робітників могло б вивести їх з інертного стану і тоді в їхньому середовищі могли б легко прищепитись ідеї демократичної інтелігенції. Особливо недостача продуктів харчування у розвинутих промислових районах могла б сколихнути інертну масу, вивести її на вулиці. А тоді, щоб спасти терористичний режим, потрібно було б кинути в жертву тих, хто стоїть на найвищому щаблі політичної драбини. Саме при таких обставинах зійшов з політичної арени М. Хрущов. Але це ще не означає, що таким Кремлівським мікропереворотом завжди можна зупинити розбурхану стихію. Чим частіше відбуватимуться такі переміни зверху, тим менше гарантій у режиму бути повним господарем становища у величезній імперії. Це дуже добре розуміє Брежнев. Він знає, що на пропагандистських лозунгах далеко не заїдеш. Накреслені

XXIV з'їздом плани покращання матеріального становища трудящих провалились. Фактично плани п'ятирічки провалились у всіх галузях промисловості. Щоб спасти режим, треба було шукати засобів для ліквідації кризи в советській економіці. Внутрішніми силами спасти ситуацію без політичних перемін вже не можна було. Тому Кремлівські владики почали гарячково шукати економічну допомогу за кордоном, особливо у ФРН і США. І треба сказати, що покищо це їм вдається досить успішно. Сільськогосподарську катастрофу у 1972-73 рр., яка могла б стати прикладом для нинішнього режиму, допомогли ліквідувати США і інші розвинуті країни, продавши СРСР понад 30 мільйонів тон збіжжя. Тільки США продали 19 млн. тон зерна. Проте ні одне джерело советської імперії не сповістило громадянам СРСР про величезну купівлю продуктів за кордоном. Навпаки, вони весь час трубили про мудрі заходи партії в сільському господарстві, які дозволили забезпечити населення продуктами. Хоч це «забезпечення» далеко від задовільного. Навіть в багатющій Україні, в сільськогосподарських районах, в крамницях не зустрінете масла та інших молочних продуктів, білого хліба, тощо, бо режим безпощадно грабує тих, хто вирощує хліб.

Але цього мало. Режимові потрібна фінансово-технічна допомога, щоб ліквідувати загрозливе становище у промисловості. Технічне співробітництво між СРСР і США накреслено проводити у небувало великих масштабах. Воно вже частково здійснюється. Деякі американські компанії одна поперед другу стараються отримати замовлення від уряду СРСР. Підписано договір про технічне оснащення КАМАЗу, який будеться. Попереду йде американська «ОКСИДЕНТАЛ ПЕТРОЛЕУМ КОРПОРЕЙШЕН», яка підписала договір на суму 8 млд. доларів і буде будувати в СРСР заводи міндобрив, величезний газопровід від Західного Сибіру до Мурманська тощо. Уряд США виступає за надання СРСР в торгівлі статусу країни найбільшого сприяння.

Це дало б змогу СРСР одержати великі кредити на вигідних умовах, без яких були б неможливі торговельні зносини. Якщо б такі контакти супроводились демократизацією советського режиму, то можна було б надіятися на справжню розрядку міжнародної напруженості, мирне співіснування різних соціально-політичних систем, кінець холодної війни.

А тепер подивимось, чи є підстави нині надіятися на розрядку міжнародної напруженості, чи те, що тепер відбувається, можна назвати справжнім зближенням між двома країнами-гігантами. Наведу скромний приклад, але який багато говорить про дещо. Коли советська пропаганда найбільше галасувала про розрядку напруження і розпочався візит Брежнєва до США *), передачі «Голосу Америки» заглушувалися ще з більшою ретельністю ніж будь-коли, а про радіопересилання «Свободи» не приходиться й говорити, хоч вони є єдиним джерелом об'єктивної і всесторонньої інформації для советських громадян. Так яка може бути мова про розрядку напруженості? Заручившись сприятливим міжнародним кліматом, американською економічною допомогою, режим всі свої сили спрямував на те, щоб в самому зародку придушити ті демократичні сили інтелігенції, впливу ідей якої на маси так боїться режим. Після XXIV з'їзду КПСС різко збільшився терор, режим впроваджує неосталінські порядки в середині імперії. Штат КГБ, зменшений за Хрущова, тепер знову збільшено до чисельності, яка була при правлінні Сталіна. КГБ наділено необмеженими правами і оснащено найновішими технічними засобами для підслуховування і підглядкування.

В грудні 1971 року Політбюро поставило завдання перед КГБ розгромити «Самвидав». У 1972 році по всій імперії прокотилась хвиля арештів, яких найбільше було на Україні. Регулярно проводиться обшуки,

---

*) В червні 1973 року. Вид.

ведеться підслуховування за особами, запідозреними у вільнодумстві. Закриті суди кидають кращих представників інтелігенції у концентраційні табори і психіатричні в'язниці. Йде масова чистка партійного апарату, виключення студентів з вузів, звільнення з праці демократично-настроєної інтелігенції. Московський режим взяв відкритий курс на нищення національних культур неросійських народів для того, щоб швидкими темпами провести русифікацію і, таким чином, увіковічнити поневолення окупованих народів — зберегти величезну імперію. Особливої гостроти набуло єврейське питання. Не маючи ніяких умов розвивати свою національну культуру, євреї насильно, особливо інтелігенція, утримуються в ССРСР. Тільки незначна частина бажаючих дістає дозвіл на виїзд до Ізраїлю. Про виїзд з ССРСР представників інших національностей не приходиться говорити. Тільки одне бажання емігрувати з держави-табору стає причиною обов'язкового звільнення з роботи, цькування, часто веде за ґрати психіатричних в'язниць, або концентраційних таборів. Надій на поліпшення внутріполітичного становища в найближчому часі нема. Про це свідчить зміцнення диктаторських позицій Брежнєва, який на останньому пленумі ЦК КПСС ввів у Політбюро начальника КГБ Андропова і військового міністра Гречка. Отже, ще більший акцент робиться на апарат насильства. Реакціонер-шовініст Суслов силкується «теоретично» обґрунтувати насильну русифікацію, висунути тезу про міфічний єдиний советський народ (підфарбована стара імперіалістична «теорія» російських самодержавців-шовіністів). Всі засоби інформації трублять про загострення ідеологічної боротьби. А яка може бути мова про розрядку напруженості без ідеологічного пом'якшення?

При таких умовах американсько-советське співробітництво приведе до зміцнення реакційного режиму, який не думає відступати від своїх кінцевих цілей — світового панування. Саме тепер американська сторона

повинна проявити рішучість і висунути поряд з економічними умовами ідеологічного характеру, добитись від советської сторони гарантувати громадянські права громадянам ССРСР. Враховуючи кризову ситуацію в советській економіці, можна було б надіятись на ідеологічні поступки від Кремлівського режиму, бо тепер йому за всяку ціну потрібна американська економічна допомога. Брежнев розуміє, що без такої допомоги нинішньому режимові тяжко втриматись при владі.

Ми, українці, виступаємо за всестороннє міжнародне співробітництво. Однак таке співробітництво, буде великою перемогою дипломатії того режиму, який поставив собі за ціль знищити наш народ — і не тільки наш, це стосується всіх інших поневолених народів. Таке одностороннє співробітництво може приспати міжнародну громадську думку, відвернути її увагу від посилення терору в середині ССРСР, а це в кінцевому рахунку, може створити реальну загрозу демократичному ладові в Західній Європі і самих США. Дехто в США тішиться, що зі сторінок советської преси зникли наклепницькі статті на США, забуваючи, що це, всього-навсього, дипломатичний жест. Слепа віра в щирість советських пропагандистських заяв, а також підпорядкування державної американської політики деяким американським діловим колам, які крім тимчасової економічної вигоди більше нічого не хочуть бачити, не раз приводили до поразки американської дипломатії. Як не парадоксально, але Америка вже не раз допомагала советському режимові виходити з критичного становища. Так було під час НЕП-у в 20-их роках і під час індустріалізації ССРСР в 30-их роках. Тоді американські фірми зробили те, чого не міг зробити ніякий Сталін — з відсталої Росії зробили індустріальну, проєктуючи, будуючи, оснащуючи технічно цілий ряд промислових об'єктів. Добре тоді заробили американські бізнесмени! А ми, українці, заплатили жахливо дорого. Штучно викликаний голод на Україні в 1932-33 роках положив у могилу понад 6 мільйонів (!)

душ українського народу. Саме українського народу, бо гинуло виключно українське селянство, в зрусіфікованих містах на Україні смертельного голоду не було. Люди впадали у відчай, траплялись численні випадки людоїдства і божевілля. Це була плата за індустріалізацію, бо советський фашистський режим реквізував всю сільськогосподарську продукцію в українських селян, а збіжжя продавав за кордоном по демпінгових цінах, щоб мати тверду валюту для потреб індустріалізації. Рівночасно окупаційний режим ставив ще одну ціль — знищити українське селянство і, таким чином, не допустити українізації робітничого класу на Україні. Пізніше приплив робочої сили в міста здійснювався за рахунок росіян. За ці злочини несе відповідальність і американський бізнес, бо в сейфи американських хаммерів поступило золото, змішане з кров'ю українського народу — теж плата за індустріалізацію.

Зміцнення советського фашистського режиму відіграло не останню роль у виникненні другого вогнища фашизму — німецького гітлеризму. Європа, перелякана загрозою зі Сходу, не змогла відразу розглядіти і своєчасно спинити Гітлерівську потвору, надіючись що ця сила буде протистояти розповсюдженню більшовицького режиму. А советський режим всіляко сприяв гітлеризмові запроваджувати « новий порядок » в Європі і сам заходився перекроювати карту Європи (окупація Західної України, країн Прибалтики, напад на Фінляндію), аж поки не став жертвою нападу гітлерівської Німеччини. Багата і сильна Америка спокійно спостерігала, як європейські країни одна за одною ставали жертвами двох фашистських хижаків. А хіба не варто нині пригадати слова президента Рузвельта, який після Ялтинської конференції заявляв, що вірить у щирість Сталіна. Після запевнень, що СРСР не буде втручатися у політичне і економічне життя європейських країн, визволених від гітлерівської окупації Червоною Армією. Чого варті були ці

обіцянки — нині знає весь світ. За легковажність американського уряду, зокрема президента Рузвельта, заплатили народи центральної Європи втратою своєї державної незалежності. Сама Англія була неспроможною протистояти проти розповсюдження советського фашизму на Східню і Центральну Європу. Советська імперія не тільки захопила значні території Європи, але й заволоділа її економічним потенціалом і технічними досягненнями (мається на увазі демонтаж і вивезення величезної кількості заводів з Німеччини), а це дозволило їй у післявоєнні роки розвивати свою промисловість швидкими темпами, особливо це стосується військової промисловості. Отже, советський режим зобов'язаний за свої укріплення і, взагалі, існування могутній Америці, яка періодично, в критичні моменти, « підгодовувала » його економічно. Це дозволяло йому набирати силу, зміцнювати свою величезну імперію і перетворитись у супердержаву у військовому відношенні, залишаючись тюрмою народів.

Американські монополії нажили на цьому великі капітали. Поневолені народи советської імперії понесли незліченні жертви. Платить за цю нерозважну політику і американський народ. Тепер США на оборону витрачають 80 мільярдів доларів, щоб підтримати оборонну рівновагу. Звичайно, монополії не були в програші, долари лились у їхні сейфи, за все це платить і ще більше буде платити американський народ. А чи потрібно було б Америці витрачати такі кошти на оборону, якби та сама Америка не допомогла російській імперії індустріалізуватись? Тепер, коли СССР переживає економічну кризу, американські монополії знову готові подати йому економічну допомогу, і знову його підсилити. Якщо Кремль такої, допомоги не дістав би, то йому прийшлося би значну частину кадрів з військової промисловості перекинути у сільське господарство, а це було б реальною передумовою для зменшення агресивності режиму.

Якщо деякі кола в Америці тішать себе тим, що

економічне співробітництво приведе само по собі до ідеологічного зближення між двома країнами, то ми тих ілюзій не поділяємо, бо бачимо, що за останні два роки режим став ще більш жорстоким. Він тепер в СРСР приближається до тієї форми, яку змалював Джордж Орвел у романі «1984», і хоч на Заході називають його утопічним — для нас він реальний. В США лунають і тверезі голоси перестороги не захоплюватись занадто перспективою економічного співробітництва з СРСР, проте президент Ніксон* недостатньо прислухається до них і настоює на тому, щоб надати СРСР статус країни найбільшого сприяння в торгівлі. Так профспілковий лідер Джордж Міні заявляє, що такий статус буде вигідний для СРСР, а США особливої користі не принесе. Сенатор Джексон виступає за те, щоб надання такого статусу поставити в залежність від еміграційної політики уряду СРСР хоч, розуміється, лише однієї такої умови замало, щоб іти на економічне співробітництво та ще й в таких масштабах.

Як відомо, уряд СРСР не хоче гарантувати права своїм громадянам на вільний виїзд з СРСР. Особливо від цього страждають євреї. Але є й такі бізнесмени, Хаммер, який поспішив підписати вищезгаданий договір між фірмою «Оксидентал...» і СРСР. Хоч сам він єврей і краще знає життя в СРСР, ніж хто-небудь інший, бо прожив в СРСР 10 років, проте його мало цікавить життя своїх кровних братів — євреїв в СРСР, які не мають права розвивати свою національну культуру і не можуть покинути цей концентраційний табір. В таких, як Хаммер, мораль одна — збагачення будь-якою ціною. Видно, такі, як Хаммер, мають більший вплив на політику нинішньої адміністрації Білого Дому, ніж ті, хто не може спокійно спостерігати, як в СРСР топчуться елементарні людські права.

Між СРСР і американськими монополіями є спіль-

---

*) Ця праця була написана перед резигнацією през. Ніксона. Вид.

ні риси : ССРСР — одна гігантська монополія з фашистською державною формою управління. В США монополії менші і їх більше. Але всі монополії ведуть до тоталітаризму. Враховуючи демократичний політичний лад у США, американські монополії покищо не можуть захопити повноту політичної влади, але ж це ще не означає, що в них нема такого бажання. Декому в державних установах США до смаку такий політичний устрій, як в ССРСР. Тут не можна не згадати сенатора Фулбрайта. Декілька років слідкуючи за його виступами, статтями, нам з далекої відстані так і хочеться висловити припущення, що він свою діяльність розвиває не без консультацій з працівниками відомства Суслора. Бо важко собі уявити, з чим можна було б зрівняти такий подарунок для Москви, як закриття радіостанцій « Свобода » і « Вільна Європа », чого так уперто добивався сенатор Фулбрайт. Для нас це було б подією катастрофічною. Надаліше важко дати гарантію, що таких фулбрайтів в американських установах не збільшиться, бо, ставши багатшими при допомозі американських капіталів, советський режим зможе виділяти більше мільйонів доларів і для фулбрайтів.

Американо-советське економічне співробітництво, не обумовлене американською стороною вимогами демократизації советського режиму, для нас, поневолених народів, буде мати трагічні наслідки. Над нами нависає загроза якщо не повного знищення шляхом русифікації, то ослаблення до такого ступеня і ціною таких жертв, що для того, щоб піднятися з руїни, потрібні будуть десятки років, а то й ціле століття. Жалюгідними можуть бути наслідки такого співробітництва і для американського і інших народів. Діставши величезні капітали і американську техніку, советський режим зможе здійснювати свої наступальні експансіоністські плани : нарощувати військову могутність, збільшувати свою агентуру у країнах третього світу. А розмови про роззброєння — не що інше як дипломатично-пропагандистські балачки. Що це саме так,

можна бачити з того, як заперечує СССР проти інспекції на місцях на переговорах про обмеження стратегічних озброєнь. Це говорить про те, що советські керівники хочуть приховати свої справжні плани.

Економічне співробітництво приведе до швидкого розвитку советської економіки, наближення її потужності до американської. Щодо США, то вони, на відміну від СССР, вигоди не будуть мати, бо рятують той антагоністичний реакційний режим, який ставить собі кінцевою метою проковтнути і саму Америку. Тут не слід забувати, що США мають справу з ненадійним партнером. Так було з програмою по Ленд-лізу, коли СССР відмовився сплачувати борги і аж тепер, через кілька десятків років, погодився сплатити незначну частину протягом довгого часу. А чи може хтось гарантувати, що така історія не може повторитись з сплатою за цю технічну допомогу, яку отримує СССР тепер? В руках СССР буде важіль, який зможе впливати на американську енергетику і промисловість взагалі — постачання газу і нафти США. Економічне підсилення СССР змусить США витратити значно більше коштів на оборону, щоб не порушити військової рівноваги. В цьому питанні СССР стоїть у значно вигідніших умовах, бо Кремлівський режим може мобілізувати будь-які кошти і безконтрольно ними розпоряджатися, і ніхто навіть не запідозрить, які суми і на що витрачаються — советській статистиці можуть вірити хібащо наївні діячі за кордоном. Уряд США мусить звітувати за кожний долар перед народом, а тому змагатись з советським військовим потенціалом йому буде щораз важче. І ще одна проблема створюється для США. Нарощування промислових потужностей теж не може провадитись безкінечно. Це приведе до такого забруднення довкілля, що Америка може стати жертвою власного промислового розвитку. Співставляючи території США і СССР, видно, що й тут американці у гіршому становищі. Напрошується висновок: між двома державами-гігантами, з яких США має демо-

кратичну форму державного управління, а ССРСР — реакційну, не може бути мови про співробітництво, справжню розрядку напруженості без демократизації другої. Без такої умови США опиняється (в котрий раз?) на становищі того, хто вручає ніж в руки розбійника, і таким чином стає співучасником у злочині проти людства, внаслідок якого і самі стануть жертвою недалекоглядної політики. Про це не слід забувати тим, хто творить політику в Америці.

Нам, українським демократам, не хотілось би, щоб дійшло до цього.

Ми — за справжнє всестороннє співробітництво в усіх сферах життєдіяльності народів.

ЕТНОЦИД УКРАЇНЦІВ В СССР

I. ДЕМОГРАФІЧНА СТАТИСТИКА У ВИКРИТТІ КОЛОНІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ МОСКОВСЬКИХ ОКУПАНТІВ НА УКРАЇНІ *)

В СССР демографічна статистика, як і статистика з багатьох інших галузей науки, в значній мірі засекречена. Особливо це стосується тих даних, які можуть

---

*) При написанні даної праці ми користувалися такими джерелами :

1. **Итоги всесоюзной переписи населения 1970 года. Том IV.** Москва, 1973.
2. **Український історико-географічний збірник.** Випуск 2, Київ, 1972.
3. **Я.Е. Водарский. Население России за 400 лет (XVI — начало XX вв.),** Москва 1973.
4. **А.С. Бешкович. Современный этнический состав населения Кубани. Доклады по этнографии.** Ленинград 1967 (тираж 5000 пр.)
5. **УЗЕ (Українська Загальна Енциклопедія),** Львів, 1930-1935.
6. **УРЕ.**
7. **В. Кубійович. Географія українських і сумесних земель.** Краків-Львів, 1943.
8. **Д. Дорошенко. Нарис історії України.** Варшава, 1933.
9. **Кубанские станицы.** Институт Этнографии, Москва, 1967.
10. Газетні та журнальні статті советської і закордонної преси.
11. Ряд даних взято з документів самвидаву та джерел, які з зрозумілих причин назвати не можемо.

викривати колоніальну політику уряду ССРСР. Такі статистичні матеріали ховаються від пересічного громадянина, вони доступні тільки для обмеженого кола науковців, що мають спеціальні допуски до них.

Що стосується демографічного аналізу, який дається у спеціальній літературі, то він носить поверховий, тенденційний характер або просто є фальшивим. Все втискується в пропагандистські рамки, вигідні для партійно-бюрократичного апарату. Тому завдання даної праці, полягає в тому, щоб провести аналіз демографічних показників, дати їм об'єктивне пояснення. Особливу увагу буде спрямовано на ті сторони демографії, які замовчує офіційна советська наука.

**

Якщо проаналізувати дані перепису 1970 року, і задуматись над цифрами, особливо якщо їх порівняти з даними попередніх переписів, то це не може не викликати в нас тривоги за долю українського народу.

Навіть при побіжному ознайомленні з цифрами впадає у вічі надзвичайно низький приріст українців в ССРСР. Так у 1970 році на території УССР мешкало 35.2 млн. українців, а в ССРСР — 40.1 млн. українців. Розглянемо ці цифри в порівнянні.

Матеріали перепису в 1897 році показують, що на Україні було 19.8 млн. українців, а в цілій царській Росії — 22 млн.

Як бачимо, кількість українців за 73 роки навіть не подвоїлася (кількість росіян за відповідний період зросла з 55 млн. до 129 млн.). Але тут слід пам'ятати ще й таке: в переписі за 1897 р. маємо дані тільки з української території, що належала до Російської імперії, не враховуючи українського населення, що знаходилось в Австро-Угорській імперії (дані перепису

1970 р. включають число українців з тих земель, що в 1897 р. не були під Росією); перепис 1897 р. не визначав національності, а лише відмічав рідну мову. При таких умовах не можна встановити точної кількості українців (віроісповідання не могло бути диференційною ознакою для українців). Беззастережно можна ствердити тільки, що число українців в переписі 1897 р. знижене (наскільки — невідомо), бо за умов національного гніту частина українців була зрусифікована. Це створює певні труднощі для порівняння з переписами советського періоду. Проте матеріали перепису 1897 р. більш реально відзеркалюють стан речей, бо вказують головню на якісну сторону. Більшість тих, хто втратив одну з найголовніших ознак — мову, втрачали здатність етнічно самоусвідомлюватись. Вони й вливались в російську націю і ставали активними її представниками. Це яскраво можна проілюструвати на прикладі таких російських письменників, як Достоевський, Короленко і багато інших. Всі вони, будучи з українського походження, психологічно були зв'язані з росіянами більше, ніж з українцями, отже, перетворились в росіян і творили російську культуру. Серед вченого світу подібне явище було масовим і не піддається ніякому обліку.

Таке явище — при умові панівного становища російської нації і безпощадного гноблення української — було реакційним, незалежно від волі окремих осіб, що йшли по цьому шляху, як у відношенні до української нації, так і в царині уселюдського поступу, бо зміцнювало ту силу, яка гнобила десятки народів.

В умовах царської Росії, де український народ не визнавався урядом як окрема нація, а українська мова була поза законом, визнання української мови рідною, було показником не тільки етнічного самоусвідомлення, але й прагнення до політичної самодіяльності та самостійності.

Отже, з якісної сторони ці 22 млн. українців ста-

новлять для нас найбільший інтерес, бо це був такий активний будівельний матеріал, який творив українську націю, якраз націю, бо основною прикметою нації є боротьба за свою власну державність, а, як показує практика, тільки власна держава може забезпечити повний розквіт народу (як етнічної спільності). Решта українців, поза тими 22 млн., становлять цікавість в тому випадку, коли схочемо простежити за русифікаційними процесами, поза цією площиною зацікавлення до них не може бути, бо зрусифікована частина народу в умовах національного гноблення і національного застою втрачається. Звичайно, тут, як і скрізь, можливі винятки. В умовах національного відродження існує потенціальна можливість національної реабілітації певної частини зрусифікованого населення.

Враховуючи вищесказане, в дальших порівняннях будемо послуговуватись цифрою 22 млн. як такою, що показує реальне число українців в Російській імперії у 1897 р.

Напередодні першої світової війни, у 1913 р., населення підросійської України становило 35.2 млн. (все населення), а у 1923 р. — 29 млн.

Перша світова війна, російсько-українська війна 1918-1920 рр. (як з більшовицькою російською армією, так і з білою денікінською), окупаційний терор — спричинились до зменшення населення. Грабування українського селянства «продзагонами» було причиною голоду на Україні в 1921-1922 рр. Голод найбільше лютував на півдні України. Хоч люди на Україні вмирили з голоду, проте ешелони з награваним хлібом відправлялись з України. Що голод не був викликаний неврожаєм — ще раз пересвідчуємо з телеграми Леніна до Фрунзе 18 травня 1921 р.: «Урожай на півдні чудовий. Тепер головне питання всієї Радянської влади, питання життя і смерті для нас, зібрати з України 200-300 мільйонів пудів». (Ленін про Україну, ст. 663, К. - 1957). Точної кількості жертв голоду не знаємо, але

про його розміри можна мати уявлення з такого факту: в м. Херсоні у 1921-1922 рр. вимерло 85 % мешканців (УЗЕ, т. 3).

Таблиця 1.

НАСЕЛЕННЯ УССР У 1926 р.

НАСЕЛЕННЯ	УКРАЇНЦІ :		РОСІЯНИ :	
	у млн.	у %	у млн.	у %
29 млн.	23.2	80	2.6	9.2

Всіх українців в ССРСР у 1926 р. було 31526 тис. За межами УССРСР, по далеко занижених даних, українців в ССРСР у 1926 р. було 8.5 млн. чол. (чому це число занижене, стане зрозумілим з дальшого викладу).

За підрахунками, проведеними на основі советських статистичних даних, українців в Російській імперії у 1913 р. було 35 млн. Все населення у УССРСР у 1933 р. (січень) становило 32 млн.

В 1939 р. населення УССРСР зменшилось до 31 млн.

Що сталося з Україною ?

Може, український народ став нежиттєздатним, втративши можливість себе відтворювати ? Ні. Статистика говорить про інше. Середня цифра природного приросту у 1920-1931 рр. була — 22 на 1000 населення. Сільське населення за період з 1933 по 1938 зменшилось на 5 млн., а міське — за цей же період зросло на 4 млн. чоловік. Маємо дефіцит 1 млн. населення. Можна було б думати, що 4 млн. селян мігрували до міст (хоч не відомо тоді, де подівся 1 млн. чоловік). Але це неправильно, бо якщо було б так, то повинна б збільшитись питома вага українців у містах (зменшилось населення українського села). У 30-х роках в містах мешкає тільки 1/10 українського населення. Натомість відсоток росіян у містах не зменшився, а збільшився, найзначніше — у великих індустріальних центрах, наприклад в Донбасі, де він був найвищий.

Отже, він зростав не за рахунок українських селян, а за рахунок припливу росіян з РСФСР. Це підтверджують міграційні дані. Провівши відповідні розрахунки, приходимо до висновку, що Україна втратила з 1931 по 1938 рр. 9-10 млн. чол.

Середній річний приріст на 1000 мешканців у 1933-1938 рр. був :

міське населення : + 73.2

сільське населення : — 37.4

Наводимо таблицю приросту населення УССР по областях за 1926-1938 рр *)).

Таблиця 2.

ОБЛАСТІ	населення в 1939 р. в порівнянні з 1926 р. (1926 р. - 100 %)			середній річний приріст на 1000 жителів	
	все населення	міста з населенням понад 50 тис. чол.	населення без міст з нас. понад 50 т. ч.	1897-1926 рр.	1927-1938 рр.
Вінницька	93.0	160	91.2	10.0	— 6.1
Житомирська	95.8	122	93.5	9.8	31.3
Хмельницька (Жам'ян. Под.)	98.1			6.2	— 1.6
Кіровоградська	88.1	151	84.8	12.1	— 10.5
Полтавська	84.4	146	80.8	9.4	— 13.9
Сумська	90.6	145	89.2	9.6	— 8.1
Чернігівська	97.5	191	95.5	8.0	— 2.1
Київська	101.2	162	89.3	9.4	0.4
Ворошилово-градська	143.8	333	125.7	18.9	28.6
Дніпропетровська	127.2	280	94.5	9.1	20.6
Запорізька	116.8	425	192.4	10.8	19.0
Миколаївська	107.2	156	98.8	10.2	5.6
Одеська	103.0	144	87.2	6.7	2.4
Донецька (Сталінська)	191.3	312	143.2	20.0	51.7
Харківська	108.6	199	89.8	8.4	6.7

*) В. Кубійович. Географія українських і сумежних земель. Краків-Львів, 1943, с. 308.

Куди ж поділись мільйони українців ?

Примусова колективізація супроводжувалась масовим винищенням заможнішої частини селян, а також висиланням значної кількості куркулів і підкуркулників (причисляти селян до цієї категорії надавалось право так званим сільським активістам, якими були кримінальні злочинці, фанатики, авантюристи і кар'єристи, що бажали нажитися на чужому горі).

Тільки за перші 2 місяці 1931 р. з України вислано 300.000 мешканців до Сибіру, Казахстану, на Крайню Північ.

В 1932-1933 рр. на Україні, Дону, Кубані і деяких районах Поволжжя (де найбільше проживало українців) лютував нечуванний по своїх масштабах голод.

Характерним є те, що голод в 1932-33 рр. не був стихійним лихом, а запланованим зверху, з Кремля. Це, так би мовити, був голод політичний.

Врожай на Україні в 1932 р. повсюди був добрий. Але колгоспникам не виплатили на трудодні ні зернини. Україні був накинута з Москви неймовірно високий план хлібозаготівлі. Централізованим порядком висувались скрізь зустрічні плани. Це виглядало так : області дали план, а обласне начальство зобов'язувалось здати ще більше зерна і так далі аж до колгоспу. Звичайно, виконати план колгосп аж ніяк не міг. В села посилались спеціальні озброєні загони уповноважених і змушували вивозити все обмолочене збіжжя. Хто з начальства чинив опір таким методам, тих усували з посад, а потім ліквідували; так було, наприклад, з першим секретарем Одеського обкому партії.

Селяни були позбавлені будь-яких засобів до існування. Зимомо-весною 1933 р. спалахнув нечуванний голод, який і поховав мільйони тих українських селян, про яких згадувалось вище.

Люди, доведені до відчаю, божеволіли, ставали людодідами. Людодідів спочатку розстрілювали на місці,

а потім кидали в концентраційні табори. В міста селян не допускали кордони війська, а хто проривався — переважно поневірявся до тих пір, поки не падав десь на вулиці. Таких підбирали і вивозили грузовиками разом з трупами за місто. Інших вилловлювала міліція і потім судили (хто ще не зовсім знесилився). Розпізнавали селян легко, по селянському одягові (дехто рятувався тим, що купував, якщо мав за що, в робітників міський одяг).

Треба сказати, що міста, особливо такі, як Харків і Київ, старанно очищали від голодних і померлих селян, щоб потім показати іноземним кореспондентам і політичним діячам чисті вулиці і спростувати «наклепницькі вигадки буржуазної пропаганди».

Вимирали цілі села. Наприклад, такі села, як Чернеччина, Морошина, Олещина, що на Полтавщині — вимерли повністю; Веселі Шемранці, що на Київщині — вимерло 2000 мешканців. Таких сіл на Україні були тисячі.

Великий російський письменник, лауреат Нобелівської премії О. Солженіцин в романі «В колі першому» влучно змалював жахливу картину, розміри і місце голоду приблизно так: «Едет по селу извозчик. Стучит в дверь: «Тут покійники є?..» или позже: «Тут хто-небудь живий є? »... (Цитуємо з пам'яті, тому можливі неточності. Ці дві фрази подані О. Солженіцином в романі по-українськи).

Ще наведемо один приклад, щоб показати, до яких вершин лицемірства і цинізму доходила пропаганда окупаційних властей в той час на Україні. Весною 1933 р. при в'їзді в Кіровоград стояла тріумфальна арка, а на ній лозгуг: «Ми поступили в першу фазу комунізму — соціалізм». Біля арки лежало декілька десятків трупів померлих від голоду селян. Ось такий соціалізм принесли українському народові ті, хто «осіяні світлом ленінських ідей», будували «найсправедливіше» в історії людства суспільство.

Організатори голоду в першу чергу переслідували мету щонайбільше знищити українських селян. Для того, щоб стало зрозумілим, чому якраз такий вирок було винесено українському селянству, потрібно коротко зупинитись на політичній ситуації, що склалась на Україні в перше десятиріччя після Жовтневої революції в Росії

Український народ не хотів йти за російськими більшовиками в 1917 р. і проявив велику волю будівництва своєї власної держави. Яскравим підтвердженням цього були результати виборів до Всеросійських Установчих Зборів, що проводились на Україні 27-29 листопада 1917 р. На цих виборах тільки за УПСР (Українська партія соціалістів-революціонерів) було подано 3433.5 тис. (52 %), за більшовиків — 754 тис. або 10 %. (Год русской революции /1917-1818 г. г./ М., 1918, с. 108-112).

Якщо можна сумніватись в об'єктивності цих даних, то вони можуть бути підтасовані тільки на користь більшовиків (московське джерело). Решта голосів розділилась між іншими партіями. Українські партії зібрали 75 % всіх голосів. Більшовики набрали свої голоси за рахунок промислових центрів, переважно Донбасу, де проживав значний відсоток росіян і були сильніші більшовицькі організації. Як відомо, УПСР була одною з найактивніших організаторів Центральної Ради. Отже, факти промовляють самі за себе. Результати виборів показали цілковиту ізоляцію більшовиків на Україні. Не зайвим буде нагадати, що після катастрофічної поразки більшовиків на виборах Ленін дав віроломний наказ ліквідувати Установчі Збори (блискучий прояв советської «демократії» відразу після захоплення влади більшовиками).

В грудні 1917 р. в Києві з ініціативи більшовиків було скликано Перший Всеукраїнський з'їзд Рад. З'їзд висловив цілковите довір'я Центральній Раді (всього делегатів було 2500). Тоді більшовики (їх було 60 делегатів) за вказівкою Леніна покидають з'їзд і безпереш-

кодно переїжджають до Харкова, де скликають свій з'їзд, на якому зібралось менше 200 делегатів. Постановою ЦВК Рад було створено 30. XII. 1917 р. перший маріонетковий український більшовицький уряд — Народний секретаріат, що складався з 12 секретарів : 11 більшовиків і 1 лівий есер; українці в секретаріаті були в меншості.

Ленінові потрібний був слухняний орган, який би створював видимість декоративної незалежності, щоб напускати туману найбільш несвідомій, затурканій частині населення України. І, таким чином, сприяв утриманню України у стані безправної колонії Росії. Законний уряд Української Народної Республіки - Центральної Рада - не прийняв ультимативних вимог Російського уряду, отже незалежна Україна стала реальністю. І тут Ленін зрозумів, що обмежуватись тільки одною солодкою брехнею не можна, бо можна втратити раз і назавжди те, без чого Росія не зможе більше бути величезною імперією, без чого не зможе диктувати свою волю десяткам народів — Україну. Тут-то рішучий Ленін не завагався застосувати насильство. На Україну посилається 75.000-на орда завойовників під команду Антона-Овсієнка (запеклого російського шовініста). Одночасно Ленін лицемірно заявляє, що Росія подає братню допомогу українським трудящим. (Через десятки років таку « братню » допомогу зможуть відчутти на собі поляки, угорці, через півстоліття — чехи й словаки).

На окупованій українській території Антонов-Овсієнко, як безроздільний господар, безцеремонно сам призначає на посади комісарів своїх людей. І, взагалі, російські більшовики на Україні виступали навіть проти маріонеткового Народного Секретаріату, бо не бажали визнавати будь-який український уряд. Але Ленін, що був далекоглядним і стояв на голову вище від свого оточення, хитро повчає Антонова-Овсієнка : « Зручніше здійснювати ті чи інші заходи через органи місцевої влади... » (Л. т., т. 36, с. 432). Хіба ж не краще

продиктувати свою волю перевертням і відступникам, яких завжди чимало появляється у кожного поневоленого народу, і створити видимість невторчання у чужі справи. Або ще: «Ради бога, докладіть всіх зусиль, щоб усі і всілякі тертя з ЦВК (харківським) усунути. Це архіважливо в державному відношенні. Ради бога, помиріться з ними і визнайте за ними всілякий суверенітет». (Ленін про Україну, с. 459). Чому ж не обіцяти, не визнати суверенітету, для того щоб легше було з ним боротись. Хіба ці обіцянки заважали грабувати окупантам Україну, коли там, де вони пройшли, лютував кривавий терор ЧК. І все це робилось від імені всіх трудящих. Вся сила Леніна полягала в тому, що він блискуче володів мистецтвом створити гримучі гасла для кожного актуального моменту, які мали магічний вплив на темні, неосвічені маси, гіпнотизували стихію натовпу, який слухняно троцив все те, на що його скеровували демагогічні заклики.

Коли натовп опам'ятовувався, гарячка проходила — було вже пізно. Тоді все насильство спрямовувалось проти тих, хто опам'ятався, і натовп стримувався вже не примарними ілюзіями, які породжує кожна революція, а страхом перед озвірілим насильством. Така ситуація склалась на Україні у 1918-19 рр. Найменший прояв ініціативи Народного Секретаріату, який не відповідав великодержавним інтересами російських більшовиків, придушувався в зародку. Так коли Народний Секретаріат прийняв постанову про припинення війни з Центральною Радою — в квітні 1918 р. — цей «уряд» було розпущено. А у листопаді 1918 р. створено новий «уряд» — Тимчасовий Робітничо-Селянський уряд України на території Росії на чолі з П'ятаковим.

Вже в червні 1919 р. проголошено «Про об'єднання Соціалістичних Радянських Республік». Згідно з декретом об'єдналися :

- а) військові організації і військове командування;
- б) ради народного господарства;

- в) залізничний транспорт;
- г) комісаріати фінансів і праці.

Отже, на словах проголошувався суверенітет, а на практиці прибиралось до рук Росії те, без чого він залишається утопією, — утверджувався колоніалізм. Якого значення надавав Ленін загарбанню України, видно з безцеремонної записки до оргбюро ЦК: « На мою думку, Фрунзе вимагає надто багато. Спочатку Україну взяти до кінця, а Туркестан підожде... » (Ленін про Україну, с. 598). (В записці йшлося про прохання Фрунзе надіслати підкріплення в Туркестан). Як бачимо, сказано без зайвих словесних викрутасів, адже записка адресувалась своїм великодержавникам.

Коли народ України побачив, який суверенітет несе йому російський більшовизм, то змиритись з цим він аж ніяк не хотів. На Україні спалахнув повстанський протибільшовицький рух. Так, у 1920 р. на окупованій Україні, за далеко неповними даними, було 40.000 повстанського війська.

Повставало не тільки українське населення, але й національні меншості, що проживали на Україні. В районі Балти діяв повстанський Єврейський полк під командою лікаря Рабіновича в складі 2.000 чоловік. Але сили були нерівні, а найсприятливіший час для того, щоб відстояти УНР, було прогаяно, і окупантам, зусиллями жорстокого терору вдалось придушити визвольний рух. Рамки даної праці не дозволяють ширше висвітлити події того часу.

Опір, який російські більшовики зустріли на Україні, був тим бар'єром, який зупинив розповсюдження більшовизму далі на Європу. Це змусило Леніна зробити серйозні висновки. Щоб не відштовхнути від себе українських комуністів і тих, хто їх підтримував, наприклад боротьбистів, котрі (перші і другі) тишили себе ілюзіями про можливість збудувати суверенну українську державу в союзі з Росією, треба було вести спритну політичну гру, щоб виграти час. Якраз в той час Ленін виступає з гострою критикою прямолінійних

російських великодержавних шовіністів, обіцяє якнайбільшу суверенність Україні, закликає провадити українізацію. А на практиці російські більшовики під керівництвом Леніна приклали всіх зусиль, щоб прив'язати Україну до Росії на становищі колонії.

Советська пропаганда аж захлинається від рекламування добровільного створення Союзу ССР, не забувають нагадати, що ініціатива творення Союзу виходила від керівництва КП(б)У. У тепер погляньмо, хто був господарем у КП(б)У. У 1921 р. в компартії України налічувалось тільки 22 % українців.

Якщо дивитись не на парадну виставу творення Союзу, а проаналізувати статистику I Всеросійського з'їзду Советів, то побачимо, як «добровільно» була прийнята пропозиція Леніна про підписання договору між «рівноправними» Республіками про створення Союзу ССР. На з'їзді було 2214 делегатів: 1673 мали вирішальний голос, 541 — дорадчий. РСФСР представляло 1727 делегатів, 1217 з них мали вирішальний голос, а Україна, Закавказзя і Білорусія разом були представлені 488 делегатами, тільки 440 з них мали вирішальний голос.

Не забули і про «рівноправність» представництва у створеному Советі Національностей. Згідно з статтею 15 тодішньої конституції: «Совет Національностей складається з представників союзних та автономних Советських Соціалістичних Республік по 5 від кожної, та представників автономних областей РСФСР по 1 від кожної.» Отже Україна і Білорусія мали по 5 представників кожна, РСФСР — по 5 представників від 7 її автономних республік і по 1 від її 11 автономних областей, Закавказька ССР — 15 представників. Ось як «Союз нерушимый республик свободных сплотила на веки Великая Русь». Не то що «сплотила» — забетонувала і задротувала.

Вирішення національного питання так, як того бажали поневолені народи, не входило в плани більшо-

виків ніколи. Як Ленін маневрував в цьому питанні, виграючи дорогоцінний час, ми вже вказували вище.

Тут слід ще пригадати і те, як російські більшовики намагались зберегти Російську імперію і продовжувати великодержавну політику. До РСФСР було включено суцільно українські етнічні території: Західну частину Кубані — Чорноморію, деякі райони Курської, Воронежської губерній, Донської області. Навіть була створена так звана Донецько-Криворізька советська республіка, «творці» котрої теж причислили її до РСФСР. В Донецько-Криворізьку республіку було включено Харківську і Катеринославську губернії. Але це настільки розкривало карти російських загарбників, що Ленін змушений був повчати своїх необачних учнів: «Що стосується Донецької республіки, передайте, — писав в листі до Орджонікідзе Ленін, — Товаришам Васильченку, Шакову та ін., що, як би вони не ухитрилися виділити з України свою область, вона, судячи з географії Винниченка, все одно буде включена в Україну й німці її будуть завойовувати. Через те зовсім безглуздо з боку донецької республіки відмовлятися від єдиного з усією іншою Україною фронту оборони» — (Ленін. Полное собр. соч., т. 50. с. 50).

Отже, Ленін критикував керівників Донецької республіки не за те, що вони розчленовують живе тіло України і українську територію прилучають до Росії, а за те, що це здійснити при тодішніх політичних умовах було неможливо, бо на той час вже існувала Українська Держава — УНР, яка відстоювала свій народ і його територію.

На засіданні ЦК РКП (б) під головуванням Леніна було прийнято постанову — наказ для «Уряду» Донецької республіки: «На скликаний український з'їзд Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів повинні поїхати товариші з усієї України, в тому числі з Донецького Басейну. На з'їзді необхідно створити один уряд усієї України». (*Большевистские организации Украины в период установления и укрепления со-*

ветской власти. Сборник документов и материалов. Київ, 1962, с. 66).

Такий, так званий, уряд потрібний був, щоб потім мати привід для загарбання усієї України.

Очолований Леніном уряд нещадно таврував і переслідував всіх, хто не на словах, а на ділі хотів скористатися з проголошеного більшовиками права на самовизначення.

«Визнати боротьбистів за партію, яка порушує основні принципи комунізму своєю пропагандою поділу військових сил і підтримкою бандитизму... (під бандитизмом тут Ленін має на увазі селян, що повстали проти грабувань і терору російських окупантів — прим. наша.).

...Так само суперечить інтересам пролетаріату їх боротьба проти лозунга тісного і найтіснішого союзу з РСФСР (тобто проти колоніалізму — прим. наша).

Всю політику треба вести систематично і неухильно до ліквідації боротьбистів, яка має статися в недалекому майбутньому. Для цієї мети не пропускати ні одної провини боротьбистів без негайного і суворого покарання. Особливо збирати дані про непролетарський і найбільш ненадійний характер більшості членів їх партії (отже, потрібний був привід для переслідування боротьбистів, бо захист боротьбистами робітників і селян України — всім відомо, що вони захищали якраз ці два експлуатовані класи — з політичних міркувань не можна було використати проти боротьбистів, оскільки це тільки сприяло б їх популяризації серед українського населення — прим. наша).

Момент ліквідації визначити через короткий строк, момент буде встановлений Політбюро і повідомлений Укрревкомові». (*Ленинський збірник XXXV*, с. 93-99).

Ось хто диктував свою волю українським більшовикам, а через них і українському народові, прикриваючись популярною фразеологією про право на самовизначення .

Як відомо, партія боротьбистів була розпущена, частина її членів влилась у КП(б)У; пізніше, в 30-х роках, майже всі вони були фізично винищені. Така ж доля спіткала укапістів.

Щоб прибрати повністю до своїх рук Україну, треба було якнайбільше обіцяти. Такий був стиль ленінської дипломатії.

Після смерті Ілліча на долю його вірного учня Сталіна випало нелегке завдання : втримати і закріпити те, що вдалось створити « великому вчителеві ».

Складність завдання полягала в тому, що чим більше часу проходило від Жовтневої революції, то тим більше розвіювались ілюзії, посіяні нею.

При Ленінові насильство і пропагандні гасла були рівнослінними факторами, за допомогою яких керівне ядро більшовиків втримувало владу у своїх руках. Перший застосовувався до всіх тих, хто не хотів йти за більшовиками, зумів побачити віддалені наслідки їх дій : до імущих класів, інтелігенції, в національних окраїнах імперії — до більшості селянства. Другий — захоплював значні маси робітників і неімущего селянства : робітників приваблював культ його як гегемона, безземельного селянина — споконвічна мрія про землю. Національні меншості мріяли визволитись від національного гноблення. Поскільки соціалістичні ідеали на ґрунті слабо розвинутої економіки Російської імперії неможливо було втілити в життя, то ці ідеали лише дозволили захопити владу більшовикам і, приховуючи низький розвиток значної маси населення, втримувати її в руках на протязі деякого часу при допомозі вище згаданих факторів.

Поступово ілюзії розвіювались. При правлінні Сталіна, який не хотів звернути з ленінського шляху, вирішальним фактором стає насильство, небувале по своїх розмірах і формах у всій попередній історії людства.

Під час ленінської українізації виявились, як в краплі води, суперечності між дійсністю і більшовиць-

кою пропагандою. Так в розпалі псевдоукраїнізації, в 1929 р. в Республіканському апараті українців було лише 36,2 %, а в обласних апаратах в цілому по Україні — 26,8 %. Такий стан відповідав лєнінському планові беззастережної централізації всього економічного і політичного життя. А без імперської децентралізації не могло бути мови про справжню українізацію. Якраз під час українізації найбільше загострились суперечності між українськими комуністами, прихильниками українізації, — і російськими більшовиками — великодержавниками.

Комісар освіти Шумський виступав проти русифікації шкільництва, економіст Волобуєв виступав проти надмірної економічної централізації, як основи колоніалізму. І саме тут наступив крах ілюзій тих, хто сліпо йшов за Леніном, за російськими більшовиками, хто помагав окупантам загнuzдати свій народ.

Московський окупаційний режим не зупинився навіть перед фізичним винищенням своїх братів по партії, по переконаннях, по класу, бо існування суверенної України не входило в стратегічні плани московських імперіалістів, як коронованих так і некоронованих.

Крах цих ілюзій можна добре проілюструвати на прикладі М. Скрипника. Фанатик-комуніст, він вірив, що можна досягнути розквіту української нації під московською парасолею, всі солодкі слова Леніна приймав на віру, забуваючи, що тільки в умовах незалежної власної держави нація може нормально розвиватися і розкрити всі свої духовні і матеріальні можливості. Без сумніву, будучи українським патріотом, Скрипник опинився в полоні революційних ілюзій в такій мірі, що наслідки його діяльності для українського народу були трагічними.

Але головною перепоною для московських імперіалістів на Україні не були українські комуністи. Вони не були багаточисленними і їх можна було контролювати при допомозі переважаючого числа біль-

шовиків-росіян у КП(б)У, а тих, хто висловлював своє невдоволення колоніальною політикою Москви, можна було зламати морально або знищити фізично, що й було зроблено в другій половині 30-х років.

Хоч Україна була завойована, це не означало, що вона поставлена на коліна раз на завжди. Існував український народ з його віковичним бажанням до національного визволення. На початку 30-х років живими були в пам'яті народу недавні змагання за незалежність, започатковані УНР.

Примусова масова колективізація, що розпочалася в 1929 р., розвіяла ілюзії селян про можливість користуватись вимріяною і вибореною землею, це їх налаштувало ще більш вороже до більшовицької влади.

Сталінові і його поплічникам треба було вибирати: або відмовитись від стратегічних планів російського імперіалізму про світове панування і дозволити поневоленим неросійським народам вирішувати самим свою долю, або продовжувати політику своїх попередників — царів — і нищити неросійські народи, в першу чергу український народ, оскільки Україна протягом цілих століть була економічною базою для російських імперіалістів. Вибрано було друге.

Московський режим здійснював свою політику диктату на Україні не лише військовою силою, а й через контроль російського і зрусифікованого міста, яке було в меншості, над переважаючим українським селом.

Так, за переписом 1926 р., все міське населення на підмосковській Україні становило 5.7 млн чол., сільське — 23.8 млн. чол. Такий контроль не міг бути надійним довгий час. Крім того, намічалось проводити індустріалізацію, яка вимагала припливу нової робочої сили до міст із сіл. Місто стояло перед перспективою українізації. Це означало, що окупанти втратять контроль над українським містом, над інтелігенцією, над адміністративним апаратом, а це, в свою чергу, спричинилось би до того, що треба було б на ділі, а не на сло-

вах визнати суверенітет українського народу. Окупанти все це добре розуміли. Так, виступаючи на X з'їзді РКП(б), Сталін заявляв: « Ясно, что если в городах Украины до сих пор еще преобладают русские элементы, то с течением времени эти города будут неизбежно украинизированы. Лет 40 тому назад Рига представляла собой чисто немецкий город, но так как города растут за счет деревни, а деревня является хранительницей национального, то теперь Рига — латышский город. Лет 50 назад все города Венгрии имели немецкий характер, теперь те — мадьярский. То же можно сказать о городах Украины, которые носят русский характер и которые будут украинизированы, потому что все города растут за счет деревни. Деревня — это представительница украинского языка и он войдет во все украинские города как господствующий элемент. »

Цього боялись як вогню і бояться сьогодні окупанти. Більшовицька Москва на чолі з « батьком всіх народів » доклала всіх зусиль, щоб українське місто не стало українським. Це і було головною причиною смертоносного голоду на Україні 1932-33 рр. !

Такий « оригінальний », « найсправедливіший в усьому світі » метод розв'язання національного питання знайшов « батько Сталін ».

Друга причина голоду 1932-33 рр. полягала в шуканні коштів для непосильно швидкої індустріалізації, при чому індустріалізації всієї імперії. Великі кошти не було звідки брати. Вирішено було знайти їх на багатій Україні, вирвавши у селян останній кусок хліба з рота. Хліб потрібний був як для задоволення зростаючих потреб міста, так і для роздобуття, і це в першу чергу, твердої валюти — отже, для експорту.

Щоб витримати конкуренцію, СРСР продавав хліб на міжнародному ринку по демпінгових цінах. Так центнер пшениці на європейському ринку в 1930 р. коштував 9 гульденів (дані взяті з голландської преси), СРСР продавав центнер пшениці по 5 гульденів, або по 70 копійок за пуд (в перерахунку на советську валюту).

На внутрішньому ринку 1 пуд пшениці коштував 25 рублів! Отже, щоб роздобути потрібну кількість валюти таким методом, потрібно було збільшити експорт зерна. І збільшували, забираючи все до зернини у селян.

З таб. ч. 2 видно, що найбільше зменшилося населення таких областей: Полтавської, Кіровоградської, Вінницької, Сумської, Хмельницької, Чернігівської і Київської. Як бачимо найбільше вимерло населення в традиційно хліборобських областях і у названих областях зменшилось населення і у малих містах.

Дещо менше жертв було в районах Полісся, бо там населення частково врятовувалось від голодної смерті рибальством і мисливством. При чому полювали на ворон, щурів та інших традиційно не їстівних птахів і звірів.

До смертельного голоду слід додати розстріли і масове виморювання « ворогів народу » у в'язницях та концентраційних таборах у 30-х роках. На жаль, точне число їх невідоме, бо класова найпередовіша в світі советська статистика про це мовчить, як в рот води набрала.

Середньорічний приріст населення на Україні за період з 1897 р. по 1926 р. був більший ніж за період з 1927 р. по 1938 р., не дивлячись на те, що на перший період припали перша світова і громадянська війни, які теж винищили велику кількість населення.

Якщо врахувати те, що другий період був « мирним », і що за вказаний період не відмічалось помітних епідемій захворювань, то такого нищення цивільного населення ще не знала історія людства. Навіть кривавий гітлерівський фашизм не зміг перевершити по кількості жертв советський « соціалізм ».

**
*

Число українців по всій українській етнічній території в 1930 р.:	
СССР	35 026 тис.
на українських землях, що входили до складу Польщі	6 000 тис.
на українських землях, що входили до складу Румунії	1 100 тис.
Чехословаччини	850 тис.
	<hr/>
Разом	42 380 тис.

(кількість українців в 30-х роках не можна звести до одної дати, так як переписи населення у різних країнах проводились в різний час : в Польщі — 1931 р., в Чехословаччині і Румунії — 1930 р., в СРСР — 1926 р. Тому число українців, що проживали в Польщі, Румунії і Чехословаччині подано за вищевказаними переписами, а в СРСР — за статистичними даними на 1931 р.).

Як відомо, українські землі, що входили до складу Польщі, Румунії і Чехословаччини (пізніше Угорщини) в 1939 р., 1940 р. і в 1944 р. були приєднані до УРСР. Отже, внаслідок вказаних причин кількість українців в СРСР повинна б збільшитись. Як показав перепис населення в СРСР 1970 р. — українців в СРСР стало 40 750 тис. чол.

Майже за 40 років кількість українців не збільшилась, а навіть зменшилась на 2 млн. чол. За нормальних умов розвитку, як показують розрахунки, українців повинно було б бути не менше як 60 млн. Чому ж їх нема і де шукати 20 млн. українців !?

Порівняємо число українців західних областей України (Львівської, Волинської, Івано-Франківської, Тернопільської, Закарпатської, Ровенської) в 1930-1931 рр. з кількістю їх у 1970 році .

1930-1931 рр.	— 7 950 тис.
1970 р.	— 7 821 тис.

Таким чином, бачимо зменшення українського населення в Західній Україні.

Таблиця : 3.

Населення західних областей України в 1970 р. (в тис.)

Все населення

	УКРАЇНЦІ		РОСІЯНИ		українці, що назвали рос. мову рідною
	в містах	в селах	в містах	в селах	
8752	2328	5493	410	35	65
	(29.4 %)	(70.6 %)	(92.1 %)	(7.9 %)	

Советські демографи намагаються не помічати зменшення українського населення, а якщо десь і заторкнуть це питання, то намагаються пояснити зменшення українців за рахунок II світової війни.

У II світовій війні Україна втратила 4.5 млн. — 5 млн. чол. (від загального числа населення, а не самих тільки українців). Ця кількість давно перекрита за рахунок приросту населення. І це спостерігається в європейських країнах, де пронісся ураган війни (наприклад, в Польщі). Отже, пояснити це явище тільки причинами II світової війни не можна. Решту факторів демографи замовчують.

Про причини зменшення українців у східних областях України вже частково говорилося вище (більшовицький терор в 20-30 рр. на Україні, голод 1932-33 рр.).

До цього ще слід додати голод 1946-1947 рр., який хоч і не був таким трагічним, як у 1933 р., бо населення вказаних областей частково рятувалось з допомогою західноукраїнських братів (це стосується і багатьох росіян з Калузької, Брянської, Воронежської та інших областей, які теж рятувались на Західній Україні від голодної смерті), проте і цей голод негативно вплинув на демографічні показники.

В Західній Україні семилітня національно-визвольна війна 1944-1950 рр. принесла величезні жертви, на жаль кількості їх не знаємо. Число жертв зберігається в секреті, як одна з найголовніших державних таємниць, до речі, як і детальні дані перепису населен-

ня 1939 р. (зокрема, що стосується національного складу). Варто зазначити, що виселено було із Західної України до Сибіру і Далекого Сходу в 1947-1951 рр. понад 2 млн. українців. При чому виселення провадилось варварськими методами: в найбільш суворі пори року — пізно восени і ранньою весною; в товарних вагонах — « телятниках »; без медичної допомоги; з обмеженою кількістю їжі і води (воду видавали невеликими порціями для пиття); в антисанітарних умовах. Виселених завозили переважно в глухі, неосвоені райони тайги, в місця з незвично суворим кліматом для мешканців Західної України.

Все це спричинилось до великої смертності, особливо серед дітей і людей похилого віку.

Крім того корінне населення спеціально заздальгидь вороже настроювали проти засланих. А якою наругою на цьому фоні виглядав примус підписувати документи про добровільне довічне переселення з рідної землі. І підписували, бо хто відмовився, то тим навіть не дозволяли брати харчі на дорогу для дітей.

Як стало відомо після ХХ з'їзду КПСС, кремлівські тираны виношували план цілковитого виселення українців до Сибіру. Але врятувала українців від такого « міроприємства » багаточисельність і нагла смерть « батька всіх народів ».

Невідомо, скільки українців було кинуте в концентраційні табори. Але загалом у всіх концтаборах у 1945-1956 рр. українців серед в'язнів було більше 50 %, а в деяких кількість їх доходила до 70 %. Деяке уявлення про їх кількість можна зробити з такого факту: виступаючи на обласному партійному активі у Львові 17 березня 1973 року І секретар Львівського обкому партії Куцевол заявив, що з місць ізоляції (яка вишукана назва) до Львова і області з 1956 р. по сьогодні повернулося 55 тис. оунівців, які, ніби, не всі покаялись і продовжують підривну роботу. А скільки не повернулося і не повернеться вже ніколи !?

Хіба сам Бог знає, бо точної цифри напевно не знають навіть людиноподібні звірі з НКВД.

І могили тих замучених патріотів не збереглися. Їх закопували як тварин, або спалювали в крематоріях.

До сказаного слід додати, що при відступі советських військ із Західної України в 1941 р. повністю винищувались політв'язні. Так, у в'язницях Львова, Луцька, Тернополя, Станиславова, Дрогобича, Стрия, Золочева та інших міст було розстріляно і замордовано органами НКВД 40 000 політв'язнів «добровільно воз'єднаних» західних областей України.

У Львівській в'язниці «Бригідки», щоб заглушити автоматні черги, в підвір'ї працювали на повну потужність трактори, живих в'язнів замурували в камерах, а пізніше камери обливали пальним і підпалювали з живими в'язнями, врятовувались одиниці.

В околицях Добромиля, на Львівщині, НКВД під приводом мобілізації до війська зігнали 700 чоловіків, розстріляли і покидали трупи у солеві копальні.

Всі братські могили знищених після війни були зруйновані.

В 1941 р. знищено одного з синів І. Франка (інженера-хіміка, колишнього льотчика УГА) — Петра. З початком війни 1941 р. його вивезли зі Львова; ходили чутки, що його розстріляно в Житомирі.

З наведених прикладів видно, що окупаційна влада широко застосовувала метод фізичного нищення українського народу, як на Сході (20-30 рр.), так і на Заході (40-50 рр.). І, все таки, цей метод не виправдав надій окупантів. Сучасне керівництво КПСС надає перевагу іншому методу ліквідації українського народу (це стосується і інших неросійських народів): методу духовного нищення народу — денационалізації з одночасною русифікацією. Русифікаційну політику з особливою силою почали форсувати окупанти на Україні після XXIV з'їзду КПСС. На механізмі русифікації детальніше зупинимося нижче.

**

Не може не турбувати зменшення народжуваності на Україні. Так народжуваність з розрахунку на 1000 мешканців в 1969 р. зменшилась в порівнянні з 1950 р. більше як на третину.

Збільшується показник загальної смертності. В 1969 р. він дорівнював 8.6 на 1000 чол. І в порівнянні з 1960 р. підвищився на 26 %. Зменшення народжуваності і збільшення загальної смертності можна пояснити зростаючим старінням населення України. Так у 1939 р. жителів, старших 60 р. на Україні було 6.2 % у відношенні до всього населення, а в 1970 р. — 14 %. Таке значне постаріння пояснюється впливом молодого активного населення України — внутрішньоімперською еміграцією (зовнішня еміграція для українців, як і для інших народів ССРСР, крім євреїв, заборонена). В переважній більшості еміграція здійснюється до Казахстану, Сибіру, Далекого Сходу, на Крайню Північ. Як бачимо еміграційний потік з України пливе в ті самі райони, куди раніше окупанти виселяли значні маси українців. Тепер насильного виселення нема, є вимушена еміграція. Еміграція, як кажуть, з розкоші не буває. Хто-хто, а українці це добре знають, бо ж гірка доля примусила їх покинути цю « розкоші », коли маси українців з Галичини, Буковини, Закарпаття за часів австрійського і польського панування злидні гнали за океан, а українців з Наддніпрянщини — до Азії. Московські окупанти добиваються еміграції через створення незадовільних економічних умов для українців « на рідній не своїй землі ».

Кремлівські колонізатори постійно черпають капітали на Україні для розвитку віддалених районів Російської імперії.

Так, в середині 1960 рр. із загального річного прибутку України імперський московський уряд повертав на Україну тільки 13 % її прибутку, а 87 % грабувалось, на початку 1970 р., централізація посилюється ще більше і веде до збільшення грабування. Так, в екс-

порті СРСР 1973 р. частка України становила 23 %, а в імпорті — лише 15 %.

Цифри республіканського доходу — державна таємниця і у відкритій пресі не опубліковуються.

Така колоніальна політика гальмує розвиток України. Це спричинюється до збільшення кількості незайнятого, або напівзайнятого населення. Таке явище особливо характерне для західних областей України, а також Хмельницької, Вінницької, Чернігівської областей, де промисловість розвивається повільно.

За переписом 1970 р. кількість міського населення у вищезгаданих областях становила 30 %, а кількість українців у містах була ще меншою — 29,4 %.

Натомість, в областях Донбасу: Ворошиловградській та Донецькій міське населення відповідно становило 83 % та 87 % (адже там і найбільший відсоток росіян, що живуть на Україні).

Повсюди на Україні панує умовне безробіття. Людині важко працювати за фахом. Це, насамперед, стосується людей з вищою освітою, які вимушені працювати рядовими робітниками, щоб як-небудь проіснувати (це не стосується росіян). Нерідко можна зустріти кандидата наук, що працює муляром, доктора наук, що працює бібліотекарем, інженери, педагоги, юристи тощо працюють чорноробами. Адже українців за найменший вияв національної гідності виганяють з роботи.

Українських робітників вербують на роботу в райони Сибіру, Казахстану, Уралу та інших районів, селян агітують переселятися на Далекий Схід, даючи як заохочення для цього деякі соціальні пільги.

Ось де криються причини вимушеної еміграції.

В той час, як приріст українців на Україні невеликий (за період з 1959 р. по 1970 р. українців збільшилося на 3.1 млн. чоловік або на 9,7 %, кількість росіян на Україні зростає надто швидко (за відповідний період їх збільшилося на 2 млн. чоловік або на 28 % (!) і налічувалось їх на Україні в 1970 р. 9.1 млн.

чол.). Таке швидке збільшення росіян пояснюється в першу чергу механічним приростом, тобто міграцією з Росії.

Як засвідчує « Український історико-географічний збірник », випуск другий, « Чисельність міського населення України збільшується у всіх областях за рахунок сільських місцевостей РСФСР ». « ...Міста України мали механічний приріст населення за рахунок сільських місцевостей усіх без винятку великих економічних районів країни. Особливо значним він був за рахунок тих, що приїхали з Центрально-Чорноземного, Центрального, Казахстанського, Північно-Західного, Далекосхідного і Білоруського... »

« Найбільший приріст мав місце за рахунок Російської Федерації (він був набагато більшим, ніж за рахунок усіх інших республік, узятих разом) ».

За період з 1959 р. по 1963 р. Урал, Сибір, Далекий Схід втратили на користь України 200 тис. чоловік.

З посеред усього мігруючого на Україну населення інших республік ССРСР на Росію припадає 75.5%. Це відбувається в той час, коли українці, в пошуках шматка хліба, вимушені покидати Україну і їхати переважно до Росії, туди, звідки прийдуть « на благодатний юг Росии » (як називали Україну до 1917 р.) росіяни.

Отже, враховуючи причини, які спонукують українців емігрувати з України, стає зрозумілим, що міграція росіян на Україну не є стихійним процесом, а, перш за все, явищем організованим і продуманим властями, і викликане воно політичними міркуваннями.

Росіяни переселяються майже виключно у міста (за винятком Кримської області).

Загалом у містах України проживає 7 712 тис. росіян або 84.6% від їх загальної кількості в УССРСР. У містах західних областей України цей відсоток зростає до 92.1, або 410 тис.

Вже саме розміщення росіян у містах на Україні вказує на їх привілейоване становище, бо тут умови

життя кращі, ніж в советському селі з його неокріпосницькими порядками.

Росіянам надається перевага при влаштуванні на роботу, вони негайно забезпечуються житлом, для них створені всі умови культурного обслуговування (школи, преса, радіопересилання, театри тощо).

Окупаційна влада на Україні, надаючи різні привілеї росіянам і розпалюючи серед них постійно фанатизм російського шовінізму, робить їх вигідним знаряддям русифікації українського населення.

Советська пропаганда постійно на всі лади галасує про небувалий розквіт націй в ССРСР, любить рахувати кількість вузів, шкіл, спеціалістів і т. д. Не забувають нагадати про рівні права на освіту незалежно від національної і расової приналежності.

А тепер звернемося до цифр і поглянемо, про що вони говорять. Підсумки перепису населення 1970 р. виявляють такі дані про стан освіти серед росіян і українців в розрахунку на 1000 мешканців відповідної національності *) :

Таблиця : 4.

	УКРАЇНЦІ			РОСІЯНИ		
	з вищою з середн. освітою	з серед. спец. ос.	з серед. загальн. освітою	з вищою з серед. освітою	з серед. спец. ос.	з серед. загальн. освіт.
СССР	35	64	128	45	80	117
РСФСР	73	105	133	43	76	110
Україна	30	58	127	66	100	175

Як бачимо з наведеної таблиці, на 1000 мешканців на Україні число росіян з вищою освітою більше в 2.2 рази від числа українців з вищою освітою, а з середньою спеціальною освітою відповідно — майже в 2 рази більше.

*) Итоги всесоюзной переписи населения 1970 года. Том IV. Национальный состав населения СССР. Москва, 1973, с. 393-394, 405-406, 475-476.

Росіян з вищою освітою на Україні в 1970 р. було 601 тис. чол.

Це в той час, як на Україні є всього з вищою освітою. 1583 тис. мешканців. На росіян припадає більше третини осіб з вищою освітою.

Як в краплі води, ці цифри відзеркалюють справжній стан речей, ось та «рівність», про яку так розперезано галасує партійна пропаганда.

Все це вказує на соціальну і національну нерівність українців. Адже в руках тих 601 тис. росіян ключеві позиції в державно-партійному та адміністративно-господарському керівних апаратах.

Колоніальний режим на Україні всіма засобами не тільки втримує в своїх руках всю повноту економічної і політичної влади, але ще й, постійно здійснюючи масову русифікацію, закриває шлях до вищої освіти українцям, які ще не зрусифіковані, зберігають свою національну гордість і гідність.

Закрита дорога до вищої освіти дітям бувших і теперішніх політ'язнів, дітям тих, хто був вивезений до Сибіру в 1950 рр. Значно обмежений прийом до вузів дітей української інтелігенції. Отже двері вузів зачинені перед мільйонами українських юнаків і дівчат на рідній землі.

Випускникам середніх сільських шкіл (саме вони постачають основний контингент незрусифікованих студентів) важче витримувати конкурс при вступі до вищої школи, бо рівень їх підготовки нижчий, ніж випускників міських шкіл, серед котрих значна кількість росіян і зрусифікованих українців.

До того ж, переважна більшість вузів на Україні (за незначним винятком у Західних областях України) зрусифіковані, бо навчальний процес в них провадиться (а, значить, і приймальні екзамени) на російській мові; це, в свою чергу, створює додаткові труднощі для випускників українських шкіл при вступі до вузів. В столиці України — Києві — тільки в університеті, і то далеко не на всіх кафедрах, викладання провадиться

по-українськи. У решті вузів Києва викладання провадиться по-російськи. Все вищесказане пояснює постійне зменшення питомої ваги українців з вищою освітою на 1000 мешканців.

Натомість в РСФСР на 1000 українського населення — українців з вищою освітою більше, ніж росіян. Це і пояснює особливість російських колонізаторів-шовіністів, які перекидають значну кількість висококваліфікованих спеціалістів-українців в РСФСР, адже розподіл кадрів в цілій імперії централізований.

В той час як росіяни почувають себе на Україні повновладними господарями, то українці в РСФСР не мають абсолютно нічого для задоволення своїх національних потреб, хіба що можуть в паспорті чи анкеті в графі « національність » записати « українець ». І то в російській транскрипції. Колонізатори вбивають два зайці одночасно : їдьте, мовляв, в Росію, там будете русифікуватись (якщо не ви, то ваші діти) і приносити користь як спеціалісти; з другого боку замість вас ми попрацюємо з вашою українською етнічною масою і там будемо здійснювати « велику і благородну інтернаціоналістську » — русифікацію як « старший брат ».

Таку колоніальну політику Росія практикує століттями. Можна було б перерахувати тисячі українських вчених, представників культури і мистецтва, які будучи українцями працювали для Росії і зачислені до видатних росіян, а українська нація знекровлювалася.

Те саме спостерігаємо тепер у масових масштабах.

Слід звернути увагу на таку особливість : у віковій групі населення від 20 р. до 29 р. на 1000 мешканців-росіян припадає 54 чол. з вищою освітою, українців відповідно — 39 (дані подаються по цілому СРСР на 1970 р., таких даних окремо на Україні в матеріалах перепису не надруковано, хоч по Україні аналогічні дані напевно були б ще більше контрастними). Отже, на користь росіян. А це вказує на те, що росіяни потрапляють у більшій кількості у вузи відразу після закінчення середньої школи. На те є дві причини :

перша — шовіністична політика керівництва КПСС, яка надає привілеї росіянам у всіх відношеннях, в тому числі і при наборі студентів; друга — значно краще соціальне становище росіян (це найбільше відноситься до росіян, що проживають в національних республіках), яке дає змогу їм продовжувати навчання відразу після закінчення середньої школи.

Вищенаведені порівняльні цифри стосовно освіти є доброю ілюстрацією до того, як національна проблема породжує соціальну, вказують на те, що без розв'язання національного питання не може бути мови про розв'язання соціального питання.

Продовжуючи дальший аналіз перепису населення 1970 р., на цифрах покажемо, як розв'язується національне питання в ССРСР взагалі і українське — зокрема.

В 1970 р. 3017 тис. або 8.5 % українців, які проживають на Україні, назвали рідною російську мову. В порівнянні з 1959 р. їх число збільшилося на 942 тис. чоловік або майже на 2.6 %. Вдуматись тільки : українці, які проживають на рідній землі і мають власну « суверенну державу », як твердить пропаганда, відмовляються від мови своїх предків, а називають рідною мову іншу, чужу. Виникає запитання, чи можна таких людей називати українцями? Що тоді визначає їх національну належність? Чи не графа в паспорті про національність? Але хто може запевнити, що через рік чи « енну » кількість років указом президії верховного совета ССРСР графу про національність в паспорті як корова язиком не злизуть. Ще є й інший варіант : надумують партія і уряд відмінити паспорти (хоч цей варіант більше утопічний, бо чим будуть гордитись громадяни « развитого соціалістического общества »). І що тоді визначатиме національну приналежність. Ці люди втратили найголовнішу національну ознаку — мову, а, разом з тим, здатність мислити по-українськи, втратили психологічний зв'язок з українським народом. Таких українців можна прозвати паперовими або

абстрактними. Їх приналежність до українського народу чисто формальна. Зв'язок їх з українцями існує тільки генетичний. Водночас це не якісь космополітичні абстракти. Ці люди вважають рідною мовою російську, отже, рідною стала для них російська культура, думають вони по-російськи. Це означає, що за об'єктивними прикметами це вже не українці, вони і не росіяни. Це в переважній більшості перевертні, які сприйняли російський гніт як закономірність.

Серед таких абстрактних українців найбільша кількість змішаних шлюбів, зрозуміло, з росіянами. А це вже веде до послаблення або певного розриву генетичного зв'язку з українцями у наступних поколіннях, веде до розриву навіть формального зв'язку з українським народом. Це резерв для поповнення росіян.

Із 3017 тис. зрусифікованих українців переважна більшість їх припадає на міське населення — 2771 тис. чол. Процес русифікації советська пропаганда силкується піднести як явище об'єктивне і прогресивне, як зближення між народами СРСР, а російський народ — як ідеального носія інтернаціоналізму. Ось що говорив Л. Брежнев на XXIV з'їзді КПСС: « В образовании, укреплении и развитии этого мощного союза равноправных народов, ставших на путь социализма сыграли свою роль все нации и народности нашей страны, а прежде всего великий русский народ. Его революционная энергия, самоотверженность, трудолюбие, глубокий интернационализм по праву сыскали ему уважение всех народов нашей социалистической Родины ».

Мав рацію Л. Брежнев, коли визначає роль російського народу у творенні « могучого союзу » (про це ми говорили вище), народу, котрий так спритно використали політичні авантюристи для завоювання інших народів (виявляється, що і в брехні Брежнева можна прочитати правду, якщо вміти читати).

Вип'ячування, ідеалізація якогось особливого непогрішного народу, підкреслення месіанізму російського народу аж ніяк не може стверджувати рівності

народів, скріплювати дружбу між народами. Звідси так близько до гітлерівських «теорій» про виключну роль німецького народу.

А ось що далі говорив Л. Брежнев на згаданому з'їзді: «В истекшие годы под руководством партии были сделаны новые шаги по пути всестороннего сближения наций и народностей нашей страны... Партия в впредь будет воспитывать всех трудящихся в духе социалистического интернационализма, непримиримости к проявлениям национализма и шовинизма (ні-ні не подумайте, що йдеться про російський націоналізм і шовінізм. Російський народ — єдиний в світі, якому не характерний ні націоналізм, ні шовінізм — прим. наша) национальной ограниченности и кичливости в какой бы то не было форме в духе глубокого уважения ко всем нациям и народностям».

Об'єктивні процеси асиміляції і взаємозближення при наявності рівноправності повинні виглядати так, що російська меншість на Україні повинна зближуватись з українською більшістю і в якійсь мірі асимілюватись в українському морі. А що ж говорять цифри?

З 9.1 млн. росіян, що проживають на Україні, назвали рідною українську мову 0.2 %, або 135 тис. чол., і тільки 2.5 % з них вільно володіють українською мовою (росіянам найгірше дається вивчення мов народів СССР).

Хіба це не яскравий приклад «глибокого уваження ко всем нациям и народностям» зі сторони народу, якому характерний «глибокий интернаціоналізм»? Ось такий російсько-шовіністичний «интернаціоналізм» Брежнева.

Кремлівські владарі під интернаціоналізмом розуміють присвоєне собі право бути интернаціональними жандармами.

Яка може бути мова про интернаціоналізм, коли нищаться ті складові частини, які об'єднує поняття «интер-» і все зводиться до одного знаменника «моно-», в даному випадку до російського тваринного на-

ціоналізму-шовінізму. Саме такого, бо як інакше трактувати генеральну лінію партії на взятий курс «непримиримості»... — не будемо вже говорити про націоналізм — до «национальной ограниченности и кичливости».

Що розуміють кремлівські ідеологи під «национальной кичливостью»? Може часом національну гордість, любов і пошану свого народу до його мови, культури, звичаїв і традицій? Саме так роз'яснювала газета «Правда» дане питання в статті, присвяченій відкриттю навчального року в сітці партійної освіти від 6.IX. 1972 р.: «Интернациональное воспитание неразрывно связано с преодолением националистических пережитков и проявлений, в основе которых лежит недостаточная политическая зрелость некоторой части людей, приверженность к устаревшим национальным традициям и обычаям. В то же время следует иметь ввиду, что в обстановке острой идеологической борьбы империалисты все больше стремятся использовать национальный вопрос в антикоммунистической пропаганде, откровенно поддерживают националистические ревизионистские течения». Не слід забувати, що дана цитата належала не якійсь-там приватній особі, а була надрукована в передовиці центрального імперського партійного органу і є керівною для всіх членів лєнінської партії (комуністи всі без винятку, 20-ти річні і 80-ти річні, в обов'язковому порядку повинні відвідувати заняття в гуртках політосвіти — це обов'язковий ритуал). Зі статті видно, в якому дусі партійне керівництво намагається виховувати своїх членів. Це, в першу чергу, непримиренне ставлення «к устаревшим национальным традициям и обычаям».

Отже, те що народи надбали протягом цілих століть, вдихаючи суспільну мудрість десятків і сотень поколінь, вкладаючи її в поняття національних традицій і звичаїв, тобто, ті специфічні особливості кожного народу, без яких немислиме існування народу як національної індивідуальності — нині партійні ідеологи

вважають застарілим і закликають нищити. Де ж тут логіка? Якщо те чи інше явище суспільної свідомості застаріле, то воно саме відживає. А тут партійна пропаганда стверджує, що є частина людей, яка дотримується цих традицій і звичаїв, і спрямовує основний удар проти них. Хто ж ці люди? Це якраз і є ці маси неросійських етнічних одиниць, які наперекір московським шовіністам не зрусифікувались. Якби це була якась невеличка група людей, то навіщо проти неї скеровувати всю масу комуністів (якби то тільки комуністів, а то й головну силу режиму — кагебістів). Цим самим партійні ідеологи стверджують, що застаріло саме існування окремих народів (ця теза, як показує партійна теорія і особливо практика в національному питанні, не розповсюджується на російський народ).

І не диво, що в Кремлі створено чергову байку про «нову історичну спільність — радянський народ». Кому потрібне це абстрактне покривало, під яким ховається російський шовіністичний хребет?

Пора вже нарешті усвідомити російським імперіалістам, що застаріла саме російська імперія, хоч була підфарбована в новий, червоний колір в 1917 р., бо як би там не було, а поневолені народи російської імперії існують і борються за свою незалежність, хоч в неймовірно важких і складних умовах, і боротьба ця буде щораз посилюватись, не зважаючи ні на який терор окупантів, бо вже розвіялись повністю ілюзії, породжені жовтнем 1917 р., на можливе національне і соціальне визволення в межах централізованої багатонаціональної російської держави.

Для більшого зрозуміння русифікаторської політики КПСС наведу ще декілька цитат. В доповіді «О Пятидесятилетию Союза ССР», витриманій у відверто шовіністичному дусі, Брежнев заявляв: «Быстрый рост межнациональных связей и сотрудничества ведет к повышению значения русского языка, который стал языком взаимного общения всех наций и народностей Советского Союза. И всех нас, конечно, радует, что

русский язык стал одним из общепризнанных мировых языков!

...ломка национальных перегородок, о значении которой не раз говорил Ленин, формирование предпосылок для дальнейшего сближения народов СССР происходят и в материальной и в духовной сферах».

Що ж, росіяни можуть гордитись, що їх мова вийшла на широку міжнародну арену, що зростає її значення, але їм не слід забувати, якою ціною це здійснюється, що приходить це за рахунок русифікації і колоніальної експлуатації, отже, за рахунок витіснення мов і культур, експлуатації десятків мільйонів неросійських народів. Для нас, неросіян, це горе, але чи може чесний росіянин тішитись тією могутністю, що будується на чужому нещасті. Кого мав на увазі Брежнев, заявляючи, « всех нас радует »?

Ні, не нас, українців, не узбеків, і, кінець кінцем, не росіян, яких теж намагаються тримати в рабській покорі, отруюючи їх свідомість повністичним фанатизмом. Ні, Брежнев говорив не від імені декоративного « советского народа », ані від імені російського народу, бо багатостраждальний російський народ промовляє іншими устами, устами таких російських патріотів і гуманістів як О. Солженіцин і А. Сахаров. Говорив Брежнев від імені російських шовіністів — Сулова і Андропова, від імені того інтернаціонального гайвороння, яке кряче російську шовіністичну пісню і опирається на підтримку нового експлуаторського класу, ім'я якому — партійно-бюрократичний апарат, що озброївся хижацькими зубами КГБ.

У згаданій доповіді Брежнев продовжував: « Нельзя забывать, что националистические предрассудки, преувеличенное или извращенное проявление национальных чувств — явление чрезвычайно живучее, цепко держащееся в психологии людей, недостаточно зрелых в политическом отношении. Они, эти предрассудки, продолжают сохраняться даже в условиях, когда объективные предпосылки для каких-либо антаго-

низмов в отношении между нациями давно уже перестали существовать. Нельзя упускать из виду и то обстоятельство, что проявление националистических тенденций нередко переплетается с местничеством, которое оказывается сродни национализму.

...В то же время партия считает недопустимым какие бы то ни было попытки сдерживать процесс сближения наций, под тем или иным предлогом чинить ему помехи, искусственно закреплять национальную обособленность. Ибо это противоречило бы генеральному направлению развития нашего общества, интернационалистическим идеалам и идеологии коммунистов, интересам коммунистического строительства.

...мы можем с полным основанием говорить о более широком понятии, о большом патриотическом чувстве всего нашего народа — об общенациональной гордости советского человека ».

Здається все зрозумілим для думаючого радянського громадянина : і кінцева ціль генеральної лінії, і що партія терпить, а чого ні, і кому потрібна нова « общенациональная гордость », хоч вона така стара, як і російська імперія. Для кращого розуміння мети керівництва КПСС проведемо деякі історичні паралелі, адже російські царі були більш відвертими, їх термінологія була біднішою, хоч кінцева мета коронованих і некоронованих однакова — « единая и неделимая » імперія, а назва ролі не грає.

В таємній інструкції генерал-прокуророві сенату князеві В'яземському Катерина II писала : « Малоросія, Ліфляндія, Фінляндія суть провінції, які правляться дарованими їм привілеями, порушити ці привілеї зразу було б дуже незручно, але не можна ж і вважати ці провінції за чужі і поводитися з ними, як з чужими землями, це була б явна дурниця. Ці провінції, так само, як і Смоленщина, треба легкими способами привести до того, щоб вони обрусіли й перестали дивитись, як вовки в лісі ». Або в інструкції генерал-губернаторові П. Рум'янцеву : « ... старатися викоринити серед

українців фальшивий погляд на себе, як на народ цілком відмінний від москалів ».

А через 2 сторіччя, у шостому числі українського журналу (який це український журнал, посудить самі зі змісту нижченаведеної цитати) за 1973 р. « Комуніст України » читаємо : « У деяких наукових працях і художніх творах були допущені відступи від класово-партійних критеріїв у оцінці суспільних явищ і процесів. У них ідеалізувалася патріархальщина, з ідейно хибних позицій « самобутності » висвітлювалося історичне минуле українського народу, перекручено відображалася боротьба за возз'єднання з Росією (точнісінько з таких самих класових позицій трактували придворні російські історики і політики-шовіністи національно-визвольну боротьбу українського народу і акт приєднання України до Росії за Переяславською угодою — прим. наша), події Жовтневої революції і громадянської війни, соціалістична перебудова суспільства. Деякі літератори у своїй творчості відходять від актуальних тем сучасності, проявляють національну обмеженість, засмічують українську мову архаїзмами та штучними зворотами. Все це завдає шкоди справі виховання нашого народу, особливо молоді.

...Ніякої так званої « національної проблеми », про яку так галасують за кордоном, у республіці не існує (чи вона існує, то ще ми покажемо на конкретних прикладах у другому розділі даної праці — прим. наша). Національне питання розв'язане у нас найкращим чином, правильно, по Леніну ».

Яка близькість поглядів між сучасними правителями і їх попередниками 200-річної давності, тільки, трохи більше словесної вуалі і деяка заміна в термінології: замість гасла « православие, самодержавие, народность » — « партійність, класовість, народність » (недалеко яблочко відкотилось від яблуні, правда), замість « общерусского патриотизма » — « общенациональная гордость советского человека », замість « единая неделимая » — « нерушимый Советский Союз » (хоч

конституція для заплутаності дозволяє протилежне), замість «обрусение» — «сближение» і цілий ряд інших синонімів. І все це старанно ховається за рожеві куліси інтернаціоналізму.

Партійні ідеологи силкуються доказати, що національної проблеми у нас не існує, що вона видумана за кордоном, і засоби партійної інформації в середині імперії повсякчас нагадують про неї, як про неіснуючу (цікаво, навіщо так багато говорити і писати про неіснуюче), а, тим часом, сотні кращих синів і дочок українського народу кидають без суду (закриті судилища не маємо морального права називати судом), тихенько при допомозі «вездесущого» КГБ до в'язниць, у концтабори, до психіатричних душогубок — «нового варіанту газових камер», як влучно назвав їх О. Солженіцин. Тисячі і тисячі зазнають переслідувань на волі за те, що насмілюються обороняти українську мову і культуру.

Нема сумніву, що національне питання в нас вирішено по Леніну, бо ж він був людиною досвідченою, блискуче володів мистецтвом дипломатії, вмів врахувати досягнення і недоліки своїх попередників. Але яким чином воно розв'язане і розв'язується далше хоч Брежнев стверджує, що «национальный вопрос решен полностью, решен окончательно и безвозвратно» видно з наведених вище цифр і тих фактів, які подамо при дальшому викладі.

Перед тим як продовжити демографічний аналіз, наведемо ще декілька цитат з виступів партійних чиновників і їх преси.

Виступаючи на партійних зборах Київського університету 3 жовтня 1973 р., перший секретар КПУ Щербицький вважав за потрібне ще раз нагадати, яким повинен бути інтернаціоналіст (в шовіністично-російському розумінні): «Бути інтернаціоналістом — значить виявляти почуття дружби і братерства до всіх народів нашої країни і, насамперед, до великого російського народу, його культури, його мови — мови рево-

люції, Леніна, мови інтернаціонального єднання (чому насамперед до російського народу, його мови і культури, а не до німецького народу і до його багатющої духовної і матеріальної культури, до німецької мови — мови Маркса і Енгельса, до талановитого багатостраждального єврейського народу, історія якого багата в чому нагадує історію українського народу, особливо в її трагічних моментах? Чому не до братнього польського народу, чому не до англійської мови — справді найбільш інтернаціональної мови, чому не до всіх народів не такої вже великої в наш час Землі в однаковій мірі? — прим. наша.).

Бути інтернаціоналістом — значить вести неприхильну боротьбу з націоналізмом, зокрема, з найлютішим ворогом українського народу — українським буржуазним націоналізмом, а також міжнародним сіонізмом, нетерпимо ставитися до будь-яких проявів національної обмеженості, національного чванства (промова виголошена українською мовою — царські генерал-губернатори послуговувались тільки російською — прим. наша) ».

Все зрозуміло крім одного : чи не час у « розвинутому соціалістичному суспільстві » відчепити епітет « буржуазний ». Чого доброго, до комунізму його заволочимо, що ж тоді буде ?

Ненавидіти все своє, рідне і по-рабськи плазувати перед всім російським, ставати перевертнями, відступниками і яничарами — ось чого вимагає сучасна советська ідеологія.

Кірівництво КПСС взяло курс на форсування політики етноциду неросійських народів.

Яка може бути мова про український націоналізм в даному випадку, коли завойовник поводить на нашій землі як господар, грабує наші матеріальні цінності, нівечить нашу культуру, нав'язуючи нам силоміць свою для того, щоб повністю нас знищити. І той опір, який чинить український народ своїм насильникам не слід помилково вважати націоналізмом. Це

антипод російському шовіністичному націоналізмові — імунітет національного самозбереження, адже ми не посягаємо нінащо російське, нічим не загрожуємо ні російському народові, ні його культурі, навпаки, глибоко шануємо кращі надбання його культури, побажаємо і любимо справедливих і мужніх синів його народу, як справжніх братів.

Що ж стосується політики етноциду супротив нас, то досить добру характеристику дала їй газета «Известия» від 12.II.1972 р., правда, пишучи про внутрішню політику КПК. Але читачеві вистачить поставити на місце Китаю СРСР і все стане на свої місця — він побачить яскраву характеристику національної політики керівництва КПСС: «Хотя конституция КНР формально и провозглашает равноправие всех наций, неханьские народы находятся в подчиненном положении, лишены прав на создание своей национальной экономики и культуры. Всем им угрожает принудительная ассимиляция, ставшая целью государственной политики Пекина.

Маоисты пытаются даже дать теоретическое обоснование своей великодержавной шовинистической политике. Китайская пропаганда всячески хочет доказать необходимость «слития национальностей на основе одной национальности» (в СРСР утворення «новой исторической общности — советского народа», звичайно на російському фундаменті — прим. наша). При этом подчеркивается, что «костяком должны стать китайцы». Пекинские «теоретики» неоднократно отмечали, что цель национальной политики — «полная ликвидация национальных особенностей и различий» (що говорить партія і «лично» Л. Брежнев з приводу цих питань, ми приводили вище — прим. наша)... Нынешний курс пекинского руководства в национальном вопросе является продолжением старой политики насильственной расовой и культурной ассимиляции в отношении неханьцев, проводившейся китайскими императорами.

...Проявление чувства национального самосознания, стремление развивать свою культуру, язык преследуется со стороны китайской администрации, желание нацменьшинств изучать свой язык и свою культуру расцениваются как « ревизионизм » к « буржуазный национализм ».

Що й казати, советські ідеологи добре бачать і можуть правильно оцінити все те, що роблять китайські шовіністи. Те ж саме в себе дома вони видають за прогрес.

Яка може бути мова в СРСР про розвиток національних економік в республіках, коли навіть сам Брежнев стверджує : « экономика Советского Союза — это не сумма экономик отдельных республик и областей. Это уже давно единый хозяйственный организм, сложившийся на основе общих экономических целей и интересов всех наций и народностей ». Хіба не велике щастя для українців, коли вони для того, щоб побудувати підземний перехід в Києві, повинні просити дозволу в Москві. Або ж хіба то не розквіт добробуту української нації, коли до села на Полтавщині чи Житомирщині в негоду можна дістатися хіба трактором, наслідком бездоріжжя.

А чому ж так старанно за хитромудрими порівняльними відсотками заховано реальні цифри національного продукту СРСР чи національного прибутку ? Ось тут приховується та правда, кому насправді служить та надмірно висока економічна централізація.

Або хіба не є показником рівня « суверенності » республіки, наприклад, те, що назву для якої-небудь районної газетки вибирає і затверджує Москва (хіба може такими дрібницями займатись уряд « суверенної » республіки в Києві ?).

Особливість советського колоніалізму полягає в тому, що поряд з економічною кабалою він приділяє не меншу увагу духовному гнітові, мета якого — плано-мірна русифікація, яка на думку кремлівських мудре-

ців, повинна привести до повного етноциду неросійських народів.

Русифікація починається з дошкільних дитячих закладів. Серед дитячих ясел і садків, в цілому по Україні переважають російські. Ті дитячі заклади, які формально числяться як українські, в значній мірі зрусифіковані, тому що при їх укомплектуванні вихователями перевага надається росіянам або зрусифікованим, котрі не бажають проводити виховний процес українською мовою. Таким чином, російські дитячі заклади ховаються за українськими вивісками.

На Україні українська школа стала проблемою. Так, в містах Донбасу зовсім нема українських шкіл, в Криму їх теж ніде нема. В таких містах як Харків, Запоріжжя, Миколаїв, Дніпропетровськ, Херсон, Одеса і багатьох інших залишилися поодинокі українські школи і то тільки на околицях.

Деякі випускники з Львівських вузів, котрі направляються на роботу в Донбас і не хочуть, щоб їх діти навчались в російських школах, змушені відправляти дітей до бабусь, якщо вони проживають у Західній Україні, де українські школи ще існують. Їх вимоги відкрити українські школи в містах, де їм доводиться працювати, викликають одну відповідь : звинувачення в українському буржуазному націоналізмі, з відповідними наслідками для них.

Навіть у Києві — столиці України кількість українських шкіл щораз зменшується. Характерний такий приклад : в червні 1973 р. навіть українську школу ім. І. Франка, що на вул. Леніна, партійні чиновники намагалися перетворити в російську. Батькам, які протестували проти такого свавілля, радили посилати дітей в одну із шкіл на околиці Києва.

Українські школи перетворюють в російські під будь-яким приводом : то не вистачає вчителів, які могли б викладати предмети на українській мові, то перевантажені російські школи і т. п.

Крім того, в багатьох школах практикується від-

кривання паралельних російських класів, які значно більші від українських, з часом такі школи перетворюють в російсько-українські, або цілком в російські.

Ряд предметів в українських школах викладають російською мовою (така практика набула масового розповсюдження в м. Києві: школа російська — а вівіска збережена українська для оковамилювання іноземним туристам).

Кількість російських шкіл не пропорційно велика відносно числа росіян, що проживають на Україні. Таким чином вони в значній мірі призначаються для українців і неросійських національних меншостей, що проживають на Україні.

Ті українські школи, що існують на Україні, можна вважати тільки формально українськими, насправді в них панує більше російський великодержавно-шовіністичний дух. Хіба можна школу назвати рідною, коли в ній практично не вчать дітей історії своєї Батьківщини — України. На уроках історії СРСР згадується декілька подій з історії України в перекрученому, вигідному для російських окупантів трактуванні.

Вкрай незадовільно поставлено викладання української літератури і мови. Не вивчаються кращі твори української класичної літератури. Так званий класово-партійний підхід до вивчення історичної і культурної спадщини народу розрахований на культивування спотвореного уявлення в учнів про історію України і видатних постатей народу.

Низький рівень гуманітарної і педагогічної підготовки учителів, шовіністична атмосфера у вузах спричиняються до укомплектування шкіл не повноцінними кадрами, які самі переважно помагають кагебістам розправлятися з тими вчителями-ентузіастами, котрі намагаються хоч частково заповнити національний вакуум в учнів.

Вчителі на перервах спілкуються між собою і учнями на російській мові. Під приводом кращого вивчення російської мови в школах організуються

місячники російської мови, під час яких учнів на перервах і поза школою, а також на уроках, не беручи під увагу уроки російської мови і літератури) примушують розмовляти російською мовою. Така практика звичайне явище в українських школах Києва (за Донбас та інші промислові центри говорити не доводиться, тому що там українських шкіл нема), в 1972-73 навчальному році таку систему почали впроваджувати в ряді українських шкіл у Західній Україні (наприклад в районному місті Зборові на Тернопільщині, в СШ ч. 79 у Львові та багатьох інших). Звичайно, ніяких місячників української мови в російських школах України не організовується.

На сесії Верховної Ради СРСР в липні 1973 р., де обговорювався проект основ законодавства СРСР і союзних республік про народну освіту, депутат П. Федосєєв заявляв : « В ходе обсуждения законопроекта, а также в докладе тов. К. Т. Мазурова (і це головне, бо Мазуров продемонстрував, яка воля політбюро — прим. наша) отмечалось большое значение изучению в школе русского языка, как языка межнационального общения народов СССР. Органам народного образования СССР, союзных и автономных республик, работникам просвещения, специалистам в области языкознания необходимо постоянно иметь в виду задачу дальнейшего совершенствования организации форм и методов преподавания и изучения русского языка в школьном и внешкольном образовании. » Яке піклування про розвиток мов, правда ?

А ось ще слова міністра освіти СРСР на тій же сесії : « Принимаются мероприятия по улучшению изучения русского языка, который народы СССР добровольно избрали как язык межнационального общения. Эта проблема особенно актуальна для национальной школы, в которой на добровольных началах все ученики наряду со своим родным языком изучают русский язык ».

Якби це виступав царський міністр в Державній

Думі, можна було б сказати : пан міністер брешить, бо ніхто точно не знає, коли добровільно народи ССРСР вибрали російську мову спілкування між собою. — хіба що тоді, як Московське царство переростало в Російську імперію і до нього «добровільно» почали «приєднуватись» чи, як тепер прийнято говорити, «возз'єднуватись», один за одним малі і великі, ближчі і далшші, вдячні і невдячні за братню допомогу росіян неросійські народи; чи може тоді, як «добровільно» творили Союз — хто його знає, будемо надіятись, що класово-партійна історіобрехня уточнить цю дату.

Отже, на даному етапі навчально-виховного процесу в національній школі учням не може прищеплюватись любов до рідного краю, його культури, історії, мови. Наслідки — духовна пустота, відсутність почуття національної гордості і гідності у підростаючого покоління.

Немалу роль в русифікаційних процесах підростаючого покоління відіграє література для дітей, яка в переважній більшості видається російською мовою.

В останні роки кіно — і телефільми для дітей на українські мові — рідкість.

Відмічається гостра нестача українських підручників для школярів

Про русифікацію вищої школи ми вже частково згадували вище. До цього ще слід додати, що советська вища школа не ставить собі завдання дати випускникам освіту в повному розумінні цього слова. Високоосвічених людей правлячий клас в ССРСР боїться. Левину долю часу в студентів відривають для начинки їх догмами лєнінізму (марксизм в нас теж достатньо препарують і підносять студентам ті праці, які вигідні партійні пропаганді). Таким чином, з інститутів масово випускаються не всесторонньо освічені люди, а фахівці в тій чи іншій галузі: із поганою підготовкою на негуманітарних факультетах і з вкрай незадовільною філософських, історичних, юридичних, філологічних.

Масово розповсюджене телебачення на Україні

служить нав'язуванню населенню партійної ідеології і русифікації.

Так програма «Українського телебачення» (друга) в 1972 р. трансливалась тільки на 35 % з території України. В Криму, наприклад, передачі республіканського телебачення не транслюються за винятком тих, які передаються за центральне телебачення, на російській мові.

Планомірно витісняється українська мова з науки, сфери виробництва, без чого її розвиток не може йти в ногу з життям, а це, в свою чергу, веде до обмеження її функцій.

Проводиться безперервне цілеспрямоване засмічення української мови русизмами через періодичну пресу, радіо, художню літературу.

Тих письменників і інших представників творчої інтелігенції, які відстоюють чистоту рідної мови, кидають на поталу КГБ.

Питанням нової ерозії приділяють значну увагу чільні партійні чиновники. Головно, це робиться приховано, під маскою піклування про чистоту української мови, проти засмічення її архаїзмами.

Наприкінці 1973 р. секретар-ідеолог ЦК КПУ, відомий українофоб В. Маланчук, повчав письменників на партійних зборах Київського відділення СПУ :

« Не можу бодай стисло не зупинитись на питанні, яке повинно особливо турбувати письменницьку громадськість. Йдеться про культуру мови, про мовну майстерність літератури. У творах деяких письменників спостерігається нездорова тенденція до засмічення мови застарілими словами, діалектизмами, цілком надуманими зворотами.

... Нехтуючи усталеними нормами, деякі перекладачі широко відкрили двері різного роду архаїзмам, полонізмам, галицизмам ».

Не катастрофічна лавина русизмів, яка насправді спотворює українську мову, хвилює цього лакея, а те,

що ряд письменників таки дбають про багатогранний розвиток мови.

Директор Інституту літератури УССР академік М. Шамота конкретизує :

« Під приводом збагачення мови творів розворушені "словникові холоди́ни" і робилися спроби витравити з літератури живу мову, особливо в тій частині, де вона природно і закономірно споріднилася з російською. З перемогою тих тенденцій ми мали б мертву літературну мову, українську латину. Серйозні мовознавці не раз звертали увагу на небезпеку подібних тенденцій.

...Досі в журнальних публікаціях натрапляємо на штучні або застарілі "часопис", "залюблений", "здоровить", "відсоток", "небавом", "набутки", "під орудою", "сьогодення"... , "на разі"... ».

Хто хоч трохи знає українську мову, той вже з наведеної цитати може зрозуміти для чого існує цей « академік » і та установа, якою він керує — для боротьби саме з українською літературою, для того, щоб відвернути увагу літераторів від актуальних проблем української нації.

Шамота не самотній в своїй чорній роботі. Недалеко втік від нього і творець « теорії » двомовності директор Інституту мовознавства АН УССР, теж « академік » Белодєд (ми не помилились, якраз під таким прізвиськом друкує свої праці російською мовою цей « академік »).

Всі наукові установи на Україні покликані боротись за викорінення національної свідомості в населення. Їх друковані органи, хоч і формально деякі видаються українською мовою, за своїм духом є анти-українськими.

Для переконливості заглянемо хоч би до « Українського історичного журналу », органу Інституту історії УССР та Інституту історії партії ЦК КПУ. Там в н. 6 за 1972 р., в статті « Петро і Україна » В. Дядиченко писав : « ... боротьба Петра і за здобуття морського

узбережжя на півдні відповідала корінним, життєвим інтересам українського народу ».

Говорячи про культурні реформи Петра I, автор продовжує : « Ці реформи мали прогресивне значення й для України. Тут продавалися російські книги, підручники ». Це в той час, як вперше було проголошено заборону друкувати книги українською мовою, введено московську цензуру. В кінці статті автор підсумовує :

« Радянській історичній науці властива об'єктивна, основана на незаперечних фактах оцінка ролі Петра I в історії нашої країни. Діяльність цього царя мала прогресивне значення : ...Петро I був далекоглядним дипломатом. Під його керівництвом Росії вдалося нейтралізувати Туреччину і переможно закінчити Північну війну, що дало змогу увійти їй в число великих держав. Реформи Петра I залишили глибокий слід і в галузі культури. Все це мало велике значення й для України ».

Отже, завоювання чужих земель і поневолення інших, неросійських, народів, утворення великої і сильної імперіалістичної держави з найжорстокішим національним гнітом в цілій Європі автор вважає (і не тільки один) явищем прогресивним. Те, що Петро I, особливо після фатальної для України Полтавської битви в буквальному розумінні спустив кров з України, про що маємо дійсно незаперечні факти, до кінця потоптав умови Переяславської угоди, посилив феодалний гніт, зліквідував Гетьманщину і вперше поруїнував Січ, започаткував генералізовану русифікацію на Україні, яка тягнеться аж до наших днів — автор силкується видати за таке, що було прогресивним, « мало велике значення для України ».

А у н. 1 за 1973 р. у згаданому журналі вже інший « мудрець », член редколегії (!) М. Котляр цілком розперезався. В рецензії на книжку М. Киценка « Хортиця в героїці і легендах » читаємо : « Вже не перший з радянських дослідників історії запорізького козацтва М. Киценко вважає « козацьку республіку » (як наз-

вав К. Маркс Січ) демократичною, але К. Маркс цього не писав!.. Хибне розуміння згаданого вислову К. Маркса привело до ідеалізації козацького товариства, перебільшення демократичності його порядків, яких автор припустився у викладі.. В книзі ідеалізовано устрій Січі, діяльність її діячів, зокрема Сагайдачного » *). (Чи ж не тому рецензентові не подобається цей видатний полководець, що завдав нищівного удару туркам під Хотином і не в малій мірі вплинув на відвернення загрози не тільки для України, а й для всієї Європи з боку Отоманської імперії, мудрий державний політик і дипломат, що підготував ґрунт для визволення України з-під польсько-шляхетського гніту, гуманіст і просвітитель — фундатор і організатор народних шкіл на Україні, в тому числі і Київської колегії, майбутньої Києво-Могилянської академії, палкий патріот, що вмів перебороти особисті образи і, щоб не сіяти чвар, завжди підкорявся Козацькій Раді, яка неодноразово його скидала з Гетьмана, і знову, в особливо тяжкі, відповідальні моменти для України доручала Булаву? — прим. наша).

Котляр продовжує: « Головна вада книжки М. Киценка — однобічне висвітлення стосунків Запоріжжя з Росією. Створюється хибне враження, нібито російський уряд тільки пригнічував і нищив козацтво. Неможна без коментарів цитувати... фольклорний переказ..., в якому сказано: « І почав Петро I (перший) Січ руйнувати, а козаків вішати та пливом по Дніпру пускати ». Приблизно в такому ж дусі розповідається про ставлення російського командування до козаків під-час російсько-турецьких війн XVIII ст. ».

Котляр навіть не може збагнути, що якби не було чесних авторів, то і завойовникам непотрібні були б коментарі (брехня таких запроданців-фальсифікаторів, як він сам — прим. наша). Але читаймо далі :

---

*) УІЖ, 1973, н. 1, с. 139-140.

«Про неврахування автором рецензованої праці деяких закономірностей розвитку історичного процесу свідчить його розповідь про останні роки Запорізької Січі... : «Царат вищукував привід для знищення Січі, загарбання земель Запорізьких вольностей». Ця думка нав'язливо повторюється автором у кількох місцях. У читача може створитися неправильне враження, начеб-тото Січ була зруйнована завдяки примхам «сучої матери» Катерини II та III «вгодованого» фаворита Потьомкіна. ... Існування Запоріжжя в XVIII ст. було історичним пережитком (нове! Навіть в найгірші сталінські часи подібні Котляреві мракобіси не дозволяли собі такого трактування — прим. наша). Старомодність військової організації і ведення військових дій, анахронічність і непослідовність керівництва Січі, непризвичаєного брати участь у боях у складі регулярної армії, робили козацьке військо малоприслужним для використання в умовах воєн XVIII ст. У цей час Запорізьке військо вже не становило авторитетної воєнної сили (вся біда в тому, що козакам і на думку не спадало загарбувати чужі території — прим. наша)...

Неосвоєність козацтвом величезних степових просторів, екстенсивність ведення сільського господарства створювали перешкоди на шляху заселення Півдня, його сільськогосподарського і промислового розвитку, гальмування народження буржуазних відносин. Можна вважати чудом, що Січ проіснувала майже до кінця XVIII ст., вона принаймні на сторіччя пережила саму себе (а чи не більше чудо, що український нарід живе і бореться аж до нині, незважаючи на всі бажання і старання завойовників, які безжалісно нищили і нищать наш народ якими завгодно засобами? — прим. наша). Ідеалізація суспільного ладу Запорізької Січі, абсолютизація її ролі в історії України, суб'єктивістське пояснення причин і передумов її ліквідації характерні і для ряду інших праць М. Киценка, за що його вже піддавали справедливій критиці.

Не пішла на користь книжці... і передмова О.

Апановича, в якій ідеалізується демократичний лад, що, буцімто, панував на Січі, допускаються неправильні твердження, начебто Січ очолила боротьбу проти польсько-шляхетської агресії в середині XVIII ст. ... У передмові О. Апановича немає жодного слова про стан розвитку Січі від розквіту в XVI ст., про її перетворення, кінець кінцем, на гальмо розвитку Півдня України.

...При підготовці до видання книжок, подібних праці М. Киценка, вкрай необхідне кваліфіковане фахове рецензування з боку авторитетних наукових організацій (які організації і яких заходів вживають до вказаних у рецензії Котляра науковців та багатьох інших — буде докладна мова у II частині нашої праці — прим. наша) ».

Ось така офіційна сучасна « українська » історіо-брехня.

Читачеві варто звернути увагу на дану рецензію ще з одного боку — як саме трактується так званий класовий підхід до оцінки минулого в сучасній советській псевдонауці.

Першочерговим завданням кожного періодичного пресового органу на Україні є сприяти денационалізації. На читача котиться лавина дезінформації, різних наклепницьких фальшивок на діячів національного руху в минулому і тепер, на кращих представників творчої інтелігенції, які не бажають торгувати своїм сумлінням. Особливо багато таких матеріалів друкується в газетах що виходять в Західній Україні (напевно окупанти беруть під увагу нижчий рівень русифікації в даній місцевості).

В кожній газеті є позаштатний співпрацівник КГБ, котрий постійно на замовлення кагебістів складає різного роду фальшивки, так наприклад: у Львівській обласній газеті « Вільна Україна » це Белінський, у львівській комсомольській газеті « Ленінська Молодь » — Тороповський, у Івано-Франківській газеті « Прикарпатська Правда » — Колодяжний і Ульченко, в

республіканському журналі « Україна » — його головний редактор Подолян, тощо.

Варто пам'ятати і те, що окупанти вже понад половину сторіччя безперервно винищують українську інтелігенцію, зокрема творчу. Так, тільки в 20-30 рр. з творчого процесу вибуло 448 письменників. Розстріляно і закатовано в концентраційних таборах 130 відомих письменників. Розстріляно: Г. Косинку, Д. Фальківського, О. Влизька, І. Крушельницького, Р. Сказинського, К. Буревія, М. Лебединця, Р. Шевченка, І. Терещенка і десятки інших. Зацькований, покінчив самогубством М. Хвильовий, знищені в тюрмах і концтаборах М. Драй-Хмара, М. Куліш, М. Зеров, С. Єфремов, Є. Плужник і багато — багато інших. А скільки знищено мало відомих, які тільки починали вливатись у творчий процес? Цього не знаємо. В останні роки письменників не розстрілюють, але нищення їх продовжується: одні приречені на повільну смерть у психіатричних душогубках — З. Красівський, А. Лупиніс, В. Рубан та інші. Інші — в концентраційних таборах і в'язницях, в нелюдських умовах (І. Калинець, В. Мороз, В. Стус, Є. Сверстюк, І. Світличний, В. Чорновіл, В. Марченко та багато інших). І нарешті, найбільша група — вимушені мовчати. Це нечуване знекровлення нації.

Нехай у читача в ССРСР і за його межами не складається хибна думка, що український народ якийсь особливо податливий до асиміляції, і такий плідний на перевертнів. Ні, це неправда. Не треба забувати, що український народ зростав, мужнів, боровся і бореться у винятково складних і важких умовах протягом століть. Хіба ж мало маємо прикладів відступництва наприклад у поневолених народів Центральної Європи? Вся суть в тому, що Україна — колонія. При чому колонізатор, щоб увічнити панування, намагається знищити саму суть української нації — національну індивідуальність і таким чином перетворити український народ в покірного раба.

**
*

При проведенні русифікаційної політики на Україні окупанти застосовують метод розведення і замороження української нації. Він полягає в тому, що із зростом економічного розвитку дедалі переважаючу роль в економічному і духовному житті відіграють міста. Саме через насильну русифікацію міст великодержавні російські шовіністи проводять свою антиукраїнську політику. Обсаджуючи міста щораз більшою кількістю росіян (в основному за рахунок еміграції з Росії; їх приплив у міста УССР не лімітується!) і надаючи їм привілейований стан, — це робиться під прикриттям нібито інтернаціональної допомоги українцям з боку росіян, а також під гаслом непримиренної боротьби з проявами українського націоналізму, — окупанти надають їм російське обличчя.

Насамперед це стосується великих міст, бо, поперше: в них зосереджені, в основному, всі наукові і культурні заклади і кадри; по-друге: в них знаходиться переважна більшість промислових об'єктів і вони швидко зростають чисельно (за період між переписами 1959-1970 рр. в містах з населенням від 3 тис. чол. кількість мешканців збільшилась на 485 тис. чол., а в містах з населенням від 100 тис. чол. до 500 тис. чол. і більше — на 5125 тис. чол.

Враховуючи зростаючу міграцію молодих контингентів сільського населення до міст, окупанти всіма силами намагаються «заморозити» український елемент в зрусифікованому міському середовищі. Цю думку яскраво підтверджують цифри: з 3017 тис. українців, що визнали російську мову рідною, на мешканців міст припадає 2771 тис. чол.

**
*

При переписах населення в ССРСР визначається « національність » і « рідна мова ». Така постановка питання є нелогічною. Рідною може бути тільки одна мати, та, яка народила (генус — рід). Таке саме повинно бути відношення до рідної мови. Рідною мовою повинна вважатись мова матірньої нації. Людина з тих чи інших причин може не знати мови генетично рідного для неї народу, але якщо в неї є психологічне самоусвідомлення національної приналежності, то мову своїх кровних попередників вона повинна вважати рідною. Якщо таке відношення зникає, то й нема вже того психічного фактора, який є вирішальним при творенні і згуртуванні нації. Не можна вважати справжніми українцями понад 3 млн. українців, в яких розірваний психологічний зв'язок з українською нацією. Це підтверджує і те, що 1,5 млн. з тих українців, хто вважає рідною російську мову, вільно володіють українською мовою. В даному випадку правильно було б ставити питання про знання рідної мови і національну приналежність. Але така постановка питання не вигідна російським великодержавникам — шовіністам, бо це розкривало б їх колонізаторську і расистську політику. Офіційна пропаганда всіляко вихваляє, захоплює і силою проводить русифікацію, називаючи це інтернаціоналізацією.

Окупанти широко використовують цей 3-мільйонний яничарський корпус для боротьби з українським народом. З їх числа комплектується штат партійних і державних чиновників окупаційного режиму. Їх використовують для доносів в КГБ, для організації різних наклепницьких кампаній проти українських патріотів, культурних діячів. Одним словом, окупанти створюють при допомозі цих перевертнів видимість, ніби їх воля є волею всього українського народу.

Отже, беручи під увагу вищесказане, необхідно визначити об'єктивне число українців в УССР. Їх є не 35 283 тис., а 32 266 тис.

Як бачимо, втрати викликані духовним етноцидом

значні. Вони страшні тим, що формують підривну силу в середині нації.

**
*

Ще одна цікава особливість останнього перепису. Дані про етнічний склад у великих містах напів засекречені і недоступні для широкого загалу. В пресі опубліковувались дані про етнічний склад в цілому по областях, за винятком м. Києва, як столиці республіки.

Що стосується населення міста Києва, то тут проживало у 1970 р. 64.8% (1057 тис.)* українців і в порівнянні з 1959 р. чисельність їх збільшилась на 389 тис. чол. і питома вага українців збільшилась на 4.6%. Ці цифри потрібно поставити під сумнів, тому, що в погоні за пропагандивними показниками при переписі населення у 1970 р. до м. Києва доплюсували населення смуги приміських сільських місцевостей. Крім того, 238 тис. (!) українців Києва вважають рідною російську мову. Отже, фактично кількість українців у м. Києві — 819 тис. чол., або 50.18%(!).

В Києві мешкає 373 тис. росіян, кількість їх збільшилась за час з 1959 р. до 1970 р. на 118 тис. (в 1959 р. їх було 255 тис.). Швидке збільшення росіян в Києві пояснюється в значній мірі механічним приростом (за рахунок міграції). Більше половини росіян, що проживають в Києві (220 тис.) не володіють українською мовою (чи не підтвердження «рівноправності» всіх національностей?).

**
*

---

*) Итоги всесоюзной переписи населения 1970 года. Том IV. с. 178.

Коротко зупинимось на становищі етнічних меншостей на Україні. За винятком російської меншості, яка має набагато більше прав, ніж автохтонне українське населення, всі етнічні меншості в культурному відношенні повністю безправні (розуміється, не з вини українців).

Найжорстокіше російський імперіалізм повівся з кримсько-татарським народом, який вивезено з рідної землі і вже 30 років він не має права повернутись на свою батьківщину. Нечуваний акт насильства в наш час!

На Україні проживають : 777 тис. євреїв, 385 тис. білорусів, 295 тис. поляків, — це найбільші етнічні групи після росіян.

Проте ці меншості не мають ні рідної школи, жодного пресового органу, ні одного суспільно-культурного об'єднання тощо. Виняток становлять поляки, які на 295 тис. чол. мають 2 школи і один народний театр у Львові.

Про менш численні етнічні групи говорити не доводиться.

Не важко зрозуміти і наслідки « рівноправності ». Так тільки 13.1 % євреїв вважають єврейську мову рідною, тільки 14.0 % поляків — польську, 37.9 % білорусів — білоруську. Більшість з них, крім поляків, рідною мовою вважають російську (654 тис. євреїв, 206 тис. білорусів).

Спостерігається зменшення вищезгаданих національних меншостей (в 1970 р. порівняно з 1959 р. євреїв зменшилось на 63 тис., поляків на 63 тис. чол.).

Збільшується повсюди тільки число росіян. Отже, всіх пожирає огидна русифікація.

Окупанти спритно використовують національні меншості на Україні в своїх ганебних цілях : русифікуючи національні меншості, одночасно використовують їх для русифікації українців, тим самим намагаються протиставити їх свідомій частині українців, викликати взаємну ненависть. Зокрема, така політика

постійно проводиться стосовно євреїв і українців, хоч останнім часом вона терпить повне фіаско.

Надзвичайно малий приріст українців на Україні викликаний комплексом причин, обумовлених колоніальним гнітом. Однією з таких причин є внутрішньо-імперська еміграція українців. Еміграція за нормальних умов повинна спричинитись до збільшення числа українців в ССРСР, поза межами України. Погляньмо, що спостерігається насправді.

По даних перепису населення у 1926 р. встановлено, що, 8.5 мілн. українців проживали за межами Української ССР.

Зокрема таким було їх розселення :

РСФСР (європейська частина)	5807 (в тис.)
Казахсько-Сибірський Край	2240
Сирій Клин	171
Зелений Клин : р-н. Спаська	232
р-н. Благовіщенська	86
Разом :	<hr/> 8536 тис. чол.

З матеріалів перепису населення 1970 р. бачимо, що кількість українців в ССРСР поза Україною нараховує 5469 тис. :

РСФСР	3346 (в тис.)
Казахстан	930
Молдавія	507
Білорусія	191
Узбекистан	115
Киргизія	120
Латвія	53
Грузія	50
Туркменія	35
Таджикістан	32
Естонія	28
Литва	25
Разом :	<hr/> 5432 тис. чол.

Решта 37 тис. українців проживають в інших республіках. Таким чином, наявне зменшення українців у 1970 р. в ССРСР у порівнянні з 1926 р. на 3057 тис. чол.

Якщо нагадати, що в перепис 1926 р. не включено українців, що проживали в Прибалтиці, то побачимо ще більше зменшення.

Зрозуміло, що таке зменшення пройшло внаслідок русифікації українців. Офіційна пропаганда такі асиміляторські процеси вихваляє, як прогресивне явище і вважає їх закономірними, що, нібито, здійснюються добровільно.

Але навіть при побіжному ознайомленні з цифрами катастрофічного зменшення українців і постійному збільшенні числа росіян стане зрозумілою справжня причина цього явища — духовний етноцид.

Для порівняння варто звернути увагу на процеси, які відбуваються в українському емігрантському середовищі в країнах справжньої демократії.

Напочатку 30-х років нинішнього століття українці так розподілились в країнах діаспори :

США	800 (в тис.)
Канада	400
Бразилія	60
Аргентина	50
Разом :	1310 тис. чол.

(Тут наводяться дані про емігрантів в країнах найбільшого поселення).

На початку 1960 років пройшли такі зміни серед українців у вищезгаданих країнах (як бачимо дані дещо застарілі) :

США	понад 1 млн.
Канада	« 700 тис.
Аргентина	« 150-160 тис.
Бразилія	« 140-150 тис.
Разом :	1990-2010 тис. чол.

Крім того українці проживають майже у всіх державах Латинської Америки, у всіх країнах Європи. Загальне число у Польщі — біля 300 тис. чол., в Чехословаччині

— понад 145 тис. чол., в Румунії — 70 тис. чол., в Югославії — 40 тис. чол., ФРН — 25 тис. чол. і т. д. В Австралії проживає біля 50 тис. чол. Проживають українці і у багатьох країнах Азії і Африки, але більшість точних даних про їх число не маємо.

На прикладі країни Америки бачимо збільшення українців. Останній приплив туди українських емігрантів спостерігався після II світової війни, бо зовнішньоімперська еміграція українців, як і інших народів, із советського «раю» заборонена.

Чому ж відірвані далеко від рідної Батьківщини українці не пропадають, а живуть і розвиваються, число їх зростає, хоч і там якась частина їх асимілюється. Річ у тому, що там, в демократичних країнах, відсутня примусова асиміляція, українці почувають себе насправді рівноправними громадянами. Вони можуть вільно знайомитися з духовними надбаннями українського народу, без перешкоди примножувати їх. Там українці мають право об'єднуватись в українські політичні партії, створювати культурні товариства, мистецькі колективи, українські школи, церкву, творити українську науку, видавати українські книги і періодичну пресу тощо.

Письменицьке об'єднання «Слово» на еміграції нараховує 150 письменників.

Утворено Спілку українських журналістів на еміграції. В Нью-Йорку продовжує свою діяльність Українське наукове товариство ім. Т. Шевченка, яке налічує 366 дійсних членів (товариство було ліквідоване на Україні в 1939 р. після окупації Львова советськими військами).

В країнах української діаспори українці розгорнули широку видавничу діяльність: закінчується випуск «Енциклопедії українознавства» в 8 томах, видаються твори класиків української літератури, історичні праці, твори українських авторів, які не можуть побачити світа на підяремній Україні; вже двічі повністю видало творчу спадщину В. Симоненка видавниц-

тво «Смолоскип» у Балтиморі *); видається 75 українських журналів і набагато більше українських газет. Цей список ще довго можна було б продовжувати. Пресу не гнітить цензура.

В Нью-Йорку функціонує Вільна українська Академія, відкрито факультет українознавства в Гарвардському університеті, діють Вільний український університет у Мюнхені, Католицький університет в Римі, при якому відкрито Музей українського мистецтва.

Великих успіхів в політичному і культурному розвитку досягли канадські українці. Вони широко репрезентовані як в провінційних, так і у федеральному урядові. Добре налагоджена культурно-освітня і виховна робота серед українського населення Канади, і, особливо, молоді. Тільки в провінції Манітоба створено 106 українських шкіл.

Величезну згуртовуючу і координуючу роботу проводить Світовий Конгрес Вільних Українців.

Український народ поза межами своєї Батьківщини завоював собі пошану і визнання наполегливою відчайдушною працею. І всі ми глибоко вдячні тим народам, які співчутливо ставляться до нашої справи.

У наших гнобителів поступальні успіхи українців на еміграції викликають страшенну лють. Вони ні перед чим не зупиняються, щоб оббрехати наші священні стремління. Отож і появляються в советській пресі постійно вигадки на наших активістів, на українські організації про запроданство іноземним розвідкам і тому подібні нісенітниці.

А насправді ця праця викликана усвідомленням суспільного обов'язку перед своїм народом, турботою за долю українського народу.

Хоч би взяти для прикладу один тільки факт: 80-річний український емігрант в США В. Юрковський пожертвував на факультет українознавства у Гарвард-

---

*) В оригіналі подано помилково, що «Смолоскип» видав твори В. Симоненка. Їх видало інше видавництво.

ському університеті 100 тис. доларів (!). І ще 40 тис. доларів на видавничу діяльність при цьому факультеті, започаткувавши спеціальний фонд. Що це, запроданство? Це подвиг цілого життя українського трударя-патріота!

Українці в СРСР поза межами України не мають ні одної української школи, жодного пресового органу (якісну сторону «української» преси на Україні ми вже ілюстрували), ні одного культурного об'єднання, одним словом, не мають нічого окрім мертвого пропагандистського гасла про рівноправність.

Неодноразові домагання українців відкрити українські школи викликали тільки звинувачення їх в українському буржуазному націоналізмі і переслідування. Так було на Кубані, Далекому Сході, в Караганді, Воркуті і навіть на Україні, у містах Донбасу.

І яким блюзнірством на фоні вищесказаного звучать слова Брежнєва, виголошені на святкуванні 50-річчя СРСР:

«Нашей партии предстояло сделать то, что не могли и не могут сделать самые развитые, похвальные своим демократизмом капиталистические государства. Ведь это факт, что и сегодня национальный вопрос остается весьма острым в США, Канаде, Бельгии, не говоря о Великобритании».

**
*

На статистичних матеріалах про етнічний склад Кубані (тепер Краснодарський край) прослідкуємо, як советські володарі здійснюють етноцид українського народу в СРСР поза Українською ССР.

Починаючи з кінця XVIII ст. і до 30 рр. XX ст. на Кубані переважало українське населення. Про це свідчать всі демографічні дані, аж до матеріалів перепису населення 1926 р. включно.

В 1926 р. на Кубані проживало 58,8 % українців і 34,7 % росіян *).

Число українців і росіян так розподілялось в 3 основних округах **):

Округи	Населення	по народності		по мові	
		рос.	укр.	рос.	укр.
Кубанський	1 278 134	384 462 (30.01 %)	850 985 (66.58 %)	527 982 (41.31 %)	715 222 (55.95 %)
Армавірський	773 720	468 288 (60.52 %)	266 556 (34.45 %)	672 011 (86.85 %)	70 093 (9.05 %)
Майкопський	274 251	170 892 (62.31 %)	86 003 (31.35 %)	225 243 (82.13 %)	33 962 (12.38 %)
Разом :	2 326 114	1 066 535 (41. 9 %)	1 412 276 (55. 6 %)	1 527 616 (62. 3 %)	954 651 (37. 7 %)

Але в таких районах Армавірського округу, як Балопашинський (тепер Черкеський), Вознесенський, Невиномиський, Успенський переважало українське населення. В Майкопському окрузі українці переважали в Хадижинському районі.

З матеріалів перепису населення 1926 р. виявляється, що в Чорноморському окрузі, який тепер входить до складу Краснодарського краю, українців було 67.2 %, а росіян — 32.8 % (не враховуючи мешканців інших національностей, які становили незначний відсоток).

В чорноморських станицях, що під час перепису 1926 р. входили до складу Донського округу, а пізніше були включені в Краснодарський край, нараховувалось 81.3 % українців і 18.7 % росіян.

До 1938 р. включно українці на Кубані переважали, а в західній частині краю — Чорноморії — склали 80-90 %.

Матеріали перепису 1959 р. показують катастрофічне зменшення українців — до 4.2 %, і одночасно

*) Архив АН СССР, Ленинград, ф. 135, оп. 3, № 287, 295.

**) Кубанские станицы. Этнические и культурно-бытовые процессы на Кубани. Изд. «Наука». Москва, 1967, стр. 31.

збільшення росіян — до 95,8 % (в абсолютних числах : росіян 2742 тис., українців — 145 тис.)

Перепис населення 1970 р. виявив ще більше зменшення питомої ваги українців — до 3,7 % (в абсолютних числах : росіян — 3982 тис., українців — 170 тис.)

Деякі советські « науковці » намагаються поставити під сумнів вірогідність матеріалів перепису населення 1926 р., — наприклад Л. Чижикова, співробітник Інституту етнографії АН СРСР (« Заселение Кубани и современные этнические процессы » — С. Э. ... 1963, н. 6), — натомість матеріали перепису 1959 р. приймають беззастережено.

Але вірогідність матеріалів перепису 1926 р. підтверджує історія заселення Кубані.

До революції заселення Кубані можна розділити на 2 основні етапи : I етап — військова колонізація (1792-1868 рр.), II етап — вільне переселення цивільного населення (1868-1917 рр.). Крім того, в першому періоді заселення краю здійснювалось паралельно організованим переселенням цивільного населення, а також напливом втікачів.

Першими масовими поселенцями на Кубані були українці.

Після зруйнування Запорізької Січі в 1775 р. частина козаків перейшла російсько-турецький кордон і заснувала Задунайську Січ.

В 1784 р. за порученням царського уряду, в цілях укріплення кордону з Туреччиною, було дозволено сформувати Бузьке козацьке військо, яке було перейменоване в 1788 р. на військо вірних козаків і поселене між Бугом і Дністром. В тому ж 1788 р. воно було перейменоване на Чорноморське козацьке військо.

В 1792 р. Чорноморське козацьке військо переселено на здобуті у Туреччини землі в трикутнику між Чорним і Азовським морями, на Чорноморську кордонну лінію від р. Лаби по правому березі р. Кубані до

Азовського моря. Використовувалось це військо для дальшої колонізації і завоювання Кавказу.

На перших порах Чорноморські козаки зберігали військово-адміністративний устрій, який був на Запорізькій Січі. Вони заснували 40 курінних селищ (назви діставали від куренів) з військово-адміністративним центром Катеринодаром (тепер Краснодар).

Для 25 тис. українських козаків царський уряд виділив 30 тис. кв. км землі.

Поповнювалось козацьке військо за рахунок переселення козаків з бувшої Гетьманщини.

Пізніше на Кубань переселено Буджацьке козацьке військо і Азовських козаків.

З Лівобережної України у 1808-11, 1820-21, 1848-49 рр. на Кубань переселено 77 тис. чоловік. В 1832 р. з колишньої Гетьманщини було примусово переселено на Кубань кілька тисяч молодих дівчат, щоб зменшити дефіцит жіночого населення і прискорити загальний приріст населення

На два роки пізніше після першого переселення українських козаків на Кубань було переселено частину донських козаків російського походження, що творили Кавказьке лінійне козацьке військо («лінійники»). Паралельно з військовими переселеннями на Кубань йшов потік втікачів, особливо з українських губерній, де населення пам'ятало старі вольниці і не хотіло примиритись з жорстокими феодальними порядками, які запроваджував російський царизм. Крім того воно тягнулося до своїх єдинокровних братів і бувших захисників — нащадків Запорізьких козаків.

Українські козаки поселялися в окремих станицях, більше в західній частині Кубані, і з «лінійниками» не змішувалися. Росіяни переважали в східній частині Кубані. Закубання було заселено як росіянами, так і українцями в менш-більш однаковому співвідношенні.

Всіх невійськових поселенців називали «іногородними».

Серед «іногородніх» теж переважали українці.

Переписом населення 1897 р. встановлено, що третина мешканців Кубані народилася за її межами. Найбільше їх народилося в українських губерніях: — Харківській, Полтавській, Катеринославській, Таврійській, Чернігівській — 41.16 %, менше в російських: Воронежській, Курській, Орловській, Тамбовській і Донецькій області — 34.58 %. Але, як відомо, в південних чорноземних губерніях Росії значний відсоток населення становили теж українці.

Абсурдність висновків таких « науковців », як Чижикова, підтверджує ще й такий факт: переписом населення 1897 р. встановлено, що українську мову вважають рідною 49.1 % всього населення Кубані (!), а російську — тільки 41.8 %. Вже з цих даних можна зробити висновок, що українців на Кубані було більше ніж 49.1 %, бо внаслідок шовіністичної політики царизму частина українців вже зрусифікувалась.

Отже, сумніватись в правдивості матеріалів перепису 1926 р. не доводиться.

Але катастрофічне зменшення українського населення Кубані вимагає розкрити його причини. Насамперед, це комплекс факторів, викликаних політичними причинами. Найголовніші фактори такі: адміністративно-політичні, психологічний, соціальний та погіршеності при проведенні переписів 1959 р. і 1970 р.

Всі ці фактори впливали і продовжують впливати на етнічний склад населення Кубані протягом всього існування советського режиму, діючи взаємообумовлено і висуваючи окремі з них на перший план в той чи інший період часу.

Включення частини Кубані з величезною і переважаючою більшістю українського населення до складу РСФСР не могло не вплинути на стан національного самоусвідомлення українців.

Політичні умови спричинились до помітної екстермінації частини козацтва, особливо його військової, адміністративної і творчої інтелігенції, а також до її переселення в інші, віддалені райони імперії та емігра-

ції за кордон під час громадянської війни і в перші роки після її закінчення. Це відносилось як до української, так і до російської частини козацтва. Але поскільки українці переважали серед козацтва, то і втрати серед них були більшими. Крім того, українці зазнавали більшого переслідування ще й тому, що найбільш свідома частина української інтелігенції Кубані підтримувала зв'язки з Українською Народною Республікою.

В той час на Кубані з'явилася нова військова і політична адміністрація, чужа корінному населенню, котре, в основному, будучи заможним, вороже поставилася до нових, нав'язаних йому силою советських порядків.

Хоч зміни в політичному житті в перші роки після встановлення советського режиму на Кубані викликали вище згадані втрати, все ж таки вони не змінили помітно етнічного співвідношення, проте викликали той негативний психологічний резонанс, який не сприяв консолідації українського населення.

На переломі 20-30 років основну роль в зменшенні числа українців Кубані відіграють соціальний і фізичний фактори.

Якраз в цей період розпочалась масова примусова колективізація. Населення Кубані, в соціальному відношенні, було більш однорідне і забезпечене, ніж в інших районах імперії (на кожного дорослого — з 18 років члена козачої родини чоловічої статі в середньому припадав наділ 8 га. орної землі, наділи коливались залежно від кліматичної зони : на півдні — менші, на півночі — більші) — чинило відчайдушний опір колективізації.

Специфіка класової боротьби на Кубані полягала в тому, що вона велась між переважною більшістю населення вороже настроеного до советської влади, з одного боку, і з другого — меншістю малоземельних «іногородніх», яка користувалась підтримкою червоноармійських і робітничих військових загонів. Це викли-

кало масові розкуркулення і депортації населення в Сибір та інші віддалені райони.

В монографії «Кубанские станицы» її автори, говорячи про період колективізації, змушені визнати: «Некоторое обострение классовой борьбы было вызвано также тем, что при проведении коллективизации нередко нарушался принцип добровольности вступления в колхоз, а в работе с середняком иногда применялись меры, допустимые только в отношении кулачества: раскулачивание, лишение избирательных прав и выселение за пределы края. Все это привело к тому, что на Кубани оказался очень большой процент раскулаченных и выселенных».

Найбільше виселяли українців, цілими станицями. Так із станиці Полтавської — однієї з найбільших в Чорноморії, що вела свій початок і назву від Полтавського куреня Запорізької Січі, — було виселено все козацьке населення, а станицю перейменовано в Красноармейську. Станицю заселено західцями з центральних російських областей і Уралу. Таких прикладів можна навести багато.

До фізичного фактора зменшення українського населення Кубані потрібно віднести штучний, — так само як і на Україні, — масовий голод 1932-1933 рр.

Вимирали цілі станиці, край перетворювався в пустелю. Вимерлі станиці заселялись переселенцями з Ставропольського краю, центра Росії, Уралу. В 1933 році із зазначених районів в станицю Медведівську прибуло 500 родин, в Тройцьку — 200 родин, в Старо-Мишастівську 136 родин і так у всі станиці західної Кубані — суцільно українського етнографічного району. Вже з цього переліку можна мати уявлення про масштаби спустошення голодом. Звичайно, про цей голод, його причини і число жертв ні в советській періодичній пресі, ані в наукових працях не сказано ні одного слова правди. Не відображений цей жахливий період і в советській художній літературі соціалістичного реалізму. Навіть матеріалів перепису населен-

ня 1939 р. по Краснодарському краю не опубліковано. Фальсифікатори з Інституту етнографії АН СРСР так мовлять про цю трагедію :

« ...В колхозном строительстве имелись и большие трудности, искусно использовавшиеся кулаками, в 1932-1933 гг. предпринявшими последнюю вылазку против колхозов. Стремясь организовать массовый саботаж, кулаки воспользовались неурожаем и спрятали весь наличный хлеб, а среди населения распустили провокационный слух, что все, у кого есть хлеб, будут расстреляны и, чтобы спастись, этот хлеб надо спрятать.... Были обнаружены большие запасы зерна, в то время, так вокруг люди умирали от голода ».

Цю нахабну брехню легко спростувати, бо : поперше — під кінець 1932 р. колективізація в основному була закінчена в таких хліборобських районах, як Кубань і Україна; по-друге — куркулі до закінчення колективізації були виселені і освоювали сибірські дебри, їх розкуркулення і переселення були розраховані на те, щоб психологічно вплинути на решту населення і загнати його в колгоспи; по-третє — голод виник не внаслідок неурожаю в 1932 р., а тому, що весь хліб був реквізований державою і голод лютував найбільше взимку і навесні 1933 р. Ті селяни, які вижили, не мали сил, щоб зібрати хліб 1933 р. і для цього влада вимушена була залучати міське населення; по-четверте — голод було викликано штучно, щоб підірвати силу найбільшої неросійської нації в імперії, яка проявила енергійні зусилля до творення своєї національної держави, що стояло за заваді творцям нової російської червоної імперії. Частина українського народу, що проживала на Кубані, не була осторонь цих процесів.

Поряд з фізичним геноцидом проти українського народу в 30 рр. почав застосовуватись і продовжується по сьогоднішній день духовний геноцид.

В 20-ті і на початку 30 рр. зусиллями уряду УССР на Кубані та на інших етнічно українських територіях,

як і на Україні, розпочато часткову «українізацію». Було відкрито українські початкові школи, хати-читальні, бібліотеки, в краєвій газеті «Красное знамя» зрідка друкувалася українська сторінка.

В 30 рр., починаючи з 1933 р., на Кубані повністю ліквідовано українську інтелігенцію, звинувативши її в українському буржуазному націоналізмі, знищено українські бібліотеки і читальні, припинено друкувати українську сторінку в місцевій газеті. З 1933 р. по 1937 р. всі 746 українських початкових школи перетворено на російські.

Нині на Кубані українське населення не має рідної школи, преси, літератури, театру тощо. Воно позбавлене національної інтелігенції, без якої народ приречений на духове зубожіння. Все заміщено російським. Виховання підростаючого покоління, починаючи з дошкільно-дитячих закладів аж до вузів, провадиться в шовіністичному російському дусі. До української мови в учбових закладах, державних та господарських установах сучасне чиновництво ставиться вороже. Будь-які спроби окремих ентузіастів змінити цей жакликий стан зустрічають оскаженілий опір з боку офіційних властей і накликають на себе репресивні переслідування.

Духовний геноцид стає причиною значного рівня русифікації українського населення Кубані. Він ще більше спричинився до вироблення національної пасивності і надзвичайно низького рівня національної свідомості. Такий стан національного неусвідомлення часто приводить до плутанини з етнонімами, що спричинилося до штучного зменшення українського населення на Кубані зафіксованого переписами 1959 і 1970 рр. Треба зазначити, що психологічний фактор і фактор неточності визначення національної приналежності були основними під час останніх двох переписів, на відміну від 1939 р., де фізичний фактор зменшення був найголовнішим.

Так, частина українців Кубані вважала себе «ко-

заками » і саме так відповідала на питання про національну приналежність під час переписів. Частина росіян називала себе «казаками». Для росіян термін «казак» відзеркалював стану приналежність. Термін «козак» виступав як етнонім, поскільки на всьому протязі існування Запорізької Січі козаки виступали виразниками і захисниками національних інтересів українського народу. Переселення козаків на Кубань проходило тоді, коли термін «українець» ще не набув повсюдного і абсолютного розповсюдження для визначення самоназви українців. Це сталося значно пізніше, коли Московське царство перетворилось в Російську імперію, а термін «українець» почав відігравати роль бар'єра проти русифікації. Будучи відірваними від основного кореня народу і його визвольних змагань, українські козаки на Кубані зберегли і етнічну назву «козак».

Аналогічна історія сталася з терміном «руський», яким теж називали себе при переписах українці, переважно нащадки цивільних переселенців і втікачів з України. Термін «руський» і «русский» нічого спільного не мають. Адже українці Галичини і Закарпаття до кінця XIX ст. і навіть ще на початку XX ст. називали себе «руськими».

Проте при переписах «козак» і «казак», «руський» і «русский» змішували в одне поняття — русский.

Термін «руський» по інструкції до перепису 1926 року пропонується вживати як збірне поняття для росіян, українців і білорусів. Під час переписів 1959 і 1970 рр. термін «русский» повністю витіснив поняття «великорос», але перестав відігравати попередню роль (збірну).

«Погану послугу переписові зробили і деякі працівники міліції: на початку 30 років при видачі паспортів частині населення нерідко писали в графі «національність» — «русский», не розбираючись в

місцевій етнічній термінології» — пише А.С. Бешкович.

Важко погодитися з тим, що така поведінка працівників міліції виникала внаслідок їх тупоголовості, скоріше це було навмисне фальсифікування, тому що подібні факти набули масового розповсюдження не тільки на Кубані (на Зеленому Кліні майже всім українцям записували в аналогічних випадках національність «русский»).

«Якщо не дивлячись на все це, перепис 1959 р. все таки зареєстрував 3.9 % українців, то це пояснюється, в значній мірі тим, що українці переселилися на Кубань з України незадовго до перепису і мали українські паспорти, в яких зазначалося «українець». Тому-то ці українці розселені по краю досить рівномірно» (А.С. Бешкович).

Як чесний науковець, багаторічний дослідник Кубані А.С. Бешкович піддав критиці таких «вчених», як Чижикова і їй подібних, у доповіді на географічному товаристві в Ленінграді у 1964 р. Він попереджував: «Хотілось би застерегти учасників комплексної експедиції Інституту етнографії, які вивчали побут і культуру Краснодарського краю, як імовірних авторів монографії цієї експедиції, від некритичного використання дефектних демографічних матеріалів, а також від посліпних висновків відносно етнічної інтеграції населення.

Процес інтеграції складний і довгий. Якщо під час перепису народ чомусь вживає етнонім іншого народу, то це ще не означає, що він втратив свій тип, мову, господарські особливості, побут і культуру. На Кубані цей процес знаходиться в початковій стадії. Взагалі, помилки перепису можна виправити детальним вивченням побутових і мовних особливостей населення Кубані.

В даний час в культурі і побуті старе швидко замінюється новим. Але це нове є новим не тільки для українців, але і для росіян, і для інших народів і, не

тільки на Кубані... процес розвитку є наднаціональним».

Як віднеслися працівники Інституту етнографії СРСР до зауважень видатного вченого?

У монографії «Кубанские станицы», що вийшла у 1967 р., її автори — більшу половину її написала Чижикова (180 ст. з 354), — силкуються виправдати русифікаторську політику на Кубані.

Вже у вступі Чижикова нападає на А.С. Бешковича: «А.С. Бешкович стремится доказать, что в дореволюционные годы на Кубани было "постоянное устойчивое преобладание украинского населения над русским"». Ось, що непокоїть тих «вчених», завданням яких не є чесні наукові дослідження, а навмисне спотворення фактів. Чижикова продовжує: «... Историки не располагают обобщенными цифровыми материалами о численности соотношений русских и украинцев на Кубани... Вызывает сомнение также возможность использовать материалы обобщенных диалектологической и этнографической карт, изданных в дореволюционные годы, для оценки количественного соотношения украинских и русских этнических компонентов в разных районах Кубани».

Тут і нападки на дореволюційного історика Кубані Ф. Щербину: «Исследования этого автора, стоявшего на реакционных позициях, требуют сугубо критического подхода». Адже його критикував сам Ленін (!), а, як відомо, боги непогрішні.

Все, що невігідне сучасним російським великодержавним шовіністам, відкидається або перекручується.

Незважаючи на те, що документальних матеріалів про переважаючу кількість українців на Кубані в дореволюційний період аж надто багато, «вчені» з Інституту етнографії СРСР намагаються їх заперечити і навіть матеріали перепису 1926 р. поставити під сумнів.

Що ж, проілюструємо, на яких «наукових» пози-

ціях вони стоять, і, як самі непомічаючи того, заперечують ті висновки, які намагаються довести.

Так, у згаданій монографії та ж сама Чижикова пише: « Изучение исторических данных, связанных с заселением северо-западных районов Кубани на протяжении XVIII-XIX вв., показывает, что здесь преобладали переселенцы из Катеринославской, Черниговской, Полтавской, Харьковской, Киевской губерний ». Але далі: « В 1897 г. русский язык считали родным 41.8 % всего населения Кубанской области, а украинский — 49.1 % ». Незважаючи на все сказане, варто звернути увагу, на малу, але ваговиту деталь: скрізь в тексті Чижикова обов'язково ставить « руский » на першому місці, а « український » — завжди на другому.

« Цифры, полученные в результате переписи 1959 года, — продолжает Чижикова, — в основном правильно отражают состояние национального самосознания населения исследуемых районов ».

З наведених цитат видно, як суперечить сама собі Чижикова. Адже мова не йшла про рівень національної свідомості і перепис прямо її не досліджував. Визначалася національна приналежність, але щоб її об'єктивно визначити, потрібна була відповідна роз'яснювальна робота серед населення і доброзичливий підхід до цієї відповідальної справи.

Висновки про « об'єктивність » матеріалів перепису 1959 р. можна зробити і при допомозі деяких матеріалів опублікованих в згадуваній монографії.

« При определении национальности, — читаємо там, — решающим для них становится место рождения или район длительного проживания ». І далі наводиться ілюстрація, мабуть теж для переконливості: « Мои отец и мать родом с Украины, считаю себе русским, так как родился я на Кубани (звідкіля цей нещасний може знати, що й територія Кубані аж ніяк неросійська (прим. наша), еще называю себе кубанцем; сыны мои русские », розповідає І.К. Литвинов... Я

родом из Полтавской губернии, — рассказывает Г.М. Губенко... отец привез меня на Кубань восьми лет. По паспорту я сейчас пишуь русским. Я не считаю себе украинцем, так как много лет живу на Кубани ».

Не осуджуймо цих затурканих і понівечених жорстоким національним гнітом людей. Краще спитайно титулованих «вчених» з етнографічного інституту: а на скільки мільйонів повинно бути менше «русских», якщо б підходити до визначення їх національності з тими самими критеріями, як, наприклад, до українців Кубані чи Далекого Сходу, та чи тільки українців? Адже десятки мільйонів «русских» «родились» і продовжують народжуватись, «длительное время проживают» на загарбаних чужих територіях.

І все таки, національно і політично несвідомий український елемент на Кубані не втратив основних етнічних ознак. Це, навіть, змушені визнати автори згадуваної нами тенденційної монографії, незважаючи на їх шовіністичні переконання. Ось що пишуть вони про фолкльорні впливи:

«В новогодней поэзии на Кубани возобладали украинские формы. Это сказывается в распространении по всей Кубани щедривок, рассматриваемых исследователями как типично украинские виды колядок. В преобладании украинской новогодней поэзии можно видеть не только позднее ее влияние непосредственно на Кубани, но и более раннее влияние украинской новогодней поэзии, которую В.И. Чичерев считает "сравнительно более разнообразной по содержанию и образам и более новой по своему качеству", на новогоднюю поэзию южновеликорусских областей, из которых шло заселение Кубани.

В настоящее время колядование на Кубани представляет собой веселую забаву или игру, используемую преимущественно детьми.

...В Черноморских станицах предпочитают песни украинских поэтов...

Меньше популярны на Кубани песни городского происхождения и частушка...

Частушка на Кубани теперь, как и в прошлом, не занимает ведущего места в репертуаре молодого и среднего, не говоря уже о старшем поколении колхозников Кубани...

Многие станичники вспоминают, что в 30-х годах переселенцы (з Росії — прим. наша) ходили по улице и пели частушки, которые теперь забыты ими и их детьми.

...Переселенцы из других областей России, также как иногородние, представляющие непостоянную по своему составу группу населения, воспринимали, как правило, культуру местного населения, составляющего напротив, постоянный и численно превосходящий переселенцев контингент станичников ».

Навіть згадувана Чижикова змушена визнати, що : ...« в отдельных сторонах жизни населения как западных, так и восточных районов, в типе жилища (строительная техника, внутренний план жилого помещения), в одежде (покрой шаровар, способ ношения мужской рубахи, тип поясной женской одежды), в пище (распространение таких кушаний, как вареники, галушки) и др. особенно сильно проявилось влияние украинской традиционной культуры. Более стойкое сохранение в жилище и некоторых других элементах быта украинских этнографических особенностей по сравнению с южнорусскими, следует объяснить, по видимому, историей заселения Кубани ».

Але шовіністичний фанатизм приводить Чижикову до такого заключного висновку :

« Постоянный приток переселенцев из других районов страны со значительным преобладанием русских, включение Кубани в состав Российской Федерации (чи не так виправдовували німецькі націонал-фашисти аншлюс Австрії?), школьное обучение на русском языке (хіба ліквідація української школи не є « осчастливением » для українців ?), распространение

более прогрессивных общественных форм культуры (допоможемо авторці: «інтернаціональних», що в перекладі на мову тих, хто здійснює ленінську національну політику в імперії означає «русских») в період построения коммунистического общества и многие другие причины (щоб не стало страшно — краще про них не говорити) приводит не только к сближению, но и к консолидации различных групп русского и украинского населения Кубани (як саме «консолідується» українське населення, читач може собі уявити, ознайомившись з попереднім викладом)».

Мабуть до більшого цинізму і лицемірства вже дійти не можна.

Будемо доброзичливими і не будемо бажати такої консолідації для росіян, бо не хочемо опинитись в шкурі Чижикових.

В нашому викладі ми наводимо чимало цитат і цифрових матеріалів, щоб довести, що штучне зменшення українського населення Кубані при переписах не є невинною помилкою. Це цілеспрямована фальсифікація для того, щоб заховати українців під виглядом росіян і, таким чином, не давати приводу для домагань національної рівноправності і культурного розвитку українців Кубані. Отже, це тільки одна ланка в комплексному ланцюгові етноциду проти українців в СРСР. Ми розкрили також, як советська класово-партійна соціал-шовіністична наука брехні і облуди намагається обґрунтувати хижацьку національну політику КПСС.

**
*

Не краще, ніж на Кубані, становище українців в інших частинах імперії, де вони піддаються повній національній дискримінації.

Хоч би для прикладу взяти Молдавію. Там прожи-

ває 507 тис. українців, набагато більше ніж росіян (414 тис.), проте всі школи, крім молдавських, виключно російські, незважаючи на те, що українці там проживають компактно.

Отже, російські школи призначені також для українців та молдаван.

Хоч з боку шелестівського керівництва КПУ велось порозуміння з молдавськими керівниками про відкриття українських шкіл, але з цього, як відомо, нічого не вийшло.

І таке духовне насильство скрізь. Недарма з 5469 тис. українців, що проживають в ССРСР поза Україною, 2799 тис. чол. назвали в 1970 р. російську мову рідною, тобто більше ніж 50 %. Такий високий ступінь русифікації.

Політика національної дискримінації аж ніяк не може служити зміцненню дружби і взаємопорозуміння між народами, навпаки, вона викликає національний антагонізм і породжує часто-густо патологічну національну ворожнечу, а причина тому — російський шовінізм.

Підсумовуючи все вище сказане, закінчимо цей розділ словами видатного українського мовознавця і філософа О. Потебні, написаними майже 100 років тому.

« Язык не только одна из стихий народности, но и наиболее совершенное ее подобие... Если бы объединение человечества по языку и вообще по народности было возможно, оно было бы гибелью для общечеловеческой мысли, как замена многих чувств одним, хотя бы это одно было не осязанием, а зрением. Для существования человека нужны другие люди; для народности — другие народности. Последовательный национализм есть интернационализм... Денационализация сводится на дурное воспитание, на нравственную болезнь: на неполное пользование наличными средствами восприятия, усвоения, воздействия, на ослабление энергии мысли, на мерзость запустения на месте вытесненных,

но ничем не замененных форм сознания; на ослабление связи подрастающих поколений, заменяемой лишь слабой связью с чужими; на дезорганизацию общества, безнравственность, оподление.

...Народность, поглощаемая другою после безмерной траты своих сил, все-таки в конце концов приводит эту другую к распаденю ».

Цитату ми взяли з російського оригіналу, бо ж тоді в царській Російській імперії українська мова була заборонена, але хоч нині офіційно такої заборони нема, проте подібні слова надрукувати сьогодні немисливо, бо вони ще більше актуальні в теперішній советській російській імперії ніж 100 років тому. Змінилася тільки форма національного гніту, але сам гніт залишився, став ще більше жорстоким.

II ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПОГРОМ

« Подводя итог героическим свершениям истекшего полувека, мы имеем все основания сказать, что национальный вопрос в том виде, в каком он достался нам от прошлого, решен полностью, решен окончательно и бесповоротно ».

(Л. Брежнев).

Як це питання продовжує вирішувати КПСС, хоч Брежнев заявляє беззастережно, що воно вирішене остаточно і безповоротно, покажемо на конкретних фактах в цьому розділі.

I Курс на тотальну русифікацію.

Політика русифікації неросіян в ССРС завжди була невід'ємною частиною внутрішньої політики КПСС. Але в останні роки вона ще більше посилилася.

XXIV з'їзд КПСС можна вважати початком нового етапу в національній політиці в ССРС — етапу тотальної русифікації. Цей з'їзд цілком заслуговує назву з'їзду шовіністів-русифікаторів. Тому обмежимося висвітленням виключно післяз'їздівських подій на Україні.

У звітній доповіді Брежнева знаходимо « теоретичне » обґрунтування русифікаторської політики. З'явилась новоспечена « теорія » про виникнення « нової спільності — советського народу », знову, в котрий раз,

підкреслювалося про все зростаючу роль всього російського під виглядом інтернаціонального.

В післяз'їздівський період на загальному фоні посилення терору особливо виділяється удар проти національних республік.

Враховуючи ту велику роль, яку відіграє УССР в економічній могутності Російської імперії, напрям головного удару спрямовано проти України.

Керуючись накресленою на з'їзді генеральною лінією в національному питанні, партія і КГБ приступили до конкретних практичних дій.

Вже на листопадовому пленумі ЦК КПСС заслухано звіт секретаря Львівського обкому КПУ Куцевола про роботу партійної організації області. В прийнятій постанові роботу по інтернаціональному та атеїстичному вихованні населення визнано незадовільною. Суслов вносить пропозицію про усунення Куцевола з поста 1-го секретаря обкому. Тільки заступництво 1-го секретаря КПУ П. Шелеста допомагає на деякий час залишитись Куцеволою на даній посаді. Чому перший удар скеровується на Львівщину? В силу певних історичних обставин, західні області України найменше зрусифіковані. Крім того, Львів є головним науковим, культурним і промисловим осередком на Заході України.

Слід відмітити, що в советській пресі нічогосінько не згадувалося про згадану постанову. Після пленуму проводиться кампанія партійних активів, де зачитувався закритий лист ЦК КПСС, в якому акцентовано, що ніби українські буржуазні націоналісти в своїй підривній роботі використовують українську мову як засіб націоналістичної пропаганди. Далі роз'яснювалося, що настирливі вимоги послуговуватись українською мовою в установах і учбових закладах, на виробництві слід уважати проявом українського буржуазного націоналізму. Як бачимо, нав'язування російської мови не кваліфікується як російський націоналізм, це партія називає інтернаціоналізмом.

Поступово наростає кампанія в пресі вже не проти так званого українського буржуазного націоналізму, а проти націоналістичних тенденцій, національної обмеженості і застарілих національних звичаїв. Сиплеться лавина партійних постанов, інструкції до низових організацій, учбових закладів, наукових установ тощо. Розпочинається масова хвиля арештів серед прогресивної інтелігенції, масові звільнення з роботи творчої і наукової інтелігенції, чистки серед студентства. Піднімає ще більше голову суспільна нечисть.

КГБ повністю виходить з-під контролю керівництва КПУ. Різко зростає число кагебістів і сексотів.

Шеф республіканського КГБ Федорчук строчить у Москву доноси, що керівництво КПУ не сприяє ефективній роботі кагебістів. Щербицький і Маланчук, переслідуючи кар'єристську мету, переконають московське політбюро, що П. Шелест націонал-ухильник. За таких умов політбюро ЦК КПСС вбачає в особі П. Шелеста перепону на шляху погромницької політики на Україні.

2. Чистка партійних кадрів КПУ.

Проводити одномоментну масову чистку ліберально настроєних керівних партійних кадрів на Україні, які очолював П. Шелест, кремлівські господарі не наважилися. Це могло б викликати небажані наслідки, адже П. Шелеста підтримувала більшість Перших секретарів обкомів, серед котрих тільки три були явно вороже настроєні: Донецького — Дехтярьов, Івано-Франківського — Добрин, Дніпропетровського — Батченко. Всіх антишелестівців очолював Щербицький.

Ситуація для Москви, ускладнювалася ще й тим, що П. Шелеста, як члена московського Політбюро, підтримували ряд партійних керівників в національних республіках, зокрема в Грузії, Молдавії та інших.

Тому в Москві взяли до випробуваного тихого

методу. П. Шелеста телефонограмою негайно викликають прибути на засідання Політбюро за кілька годин до його початку. На Політбюро у вороже настроєній проти Шелеста атмосфері (навіть місце в залі засідання йому запропоновано зайняти «штрафне», тобто те, яке займає той, хто на подібних засіданнях востаннє. Такий ритуал). Його сповіщають, що він буде виконувати обов'язки заступника Голови Ради Міністрів СРСР. Шелеста звинувачують в місництві, національній обмеженості, що породжувало, ніби-то, націоналістичний рух на Україні. Вийшовши із залу засідань, Шелест кидає фразу своїм радникам: « Все скінчено ». На цьому ж засіданні Брежнев звертається до Щербицького: « Езжайте и действуйте как I секретар ». Шелеста з Москви не відпускають. Мабуть, в Політбюро побоялися, щоб цей не скликав Пленуму КПУ, який, хоч в це важко повірити, міг бути за своїм характером сенсаційним.

Фактично з цього періоду і починається негласний московський арешт П. Шелеста.

Негайно після повернення з Москви, Щербицький відреккомендується відповідальним партпрацівникам як I секретар КПУ, хоч все це робилося в атмосфері абсолютної секретності. Формально Щербицького « обрано » I секретарем на Пленумі КПУ 25.5. 1973 р. Шелеста на Пленум не допущено.

Протягом другої половини 1972 р. і в перші місяці 1973 р. розповсюджують різні наклепницькі чутки проти Шелеста, звинувачуючи його в сприянні росту корупції в республіці. Характерний такий факт: організовані кагебістами 2 єврейські погроми в березні і травні 1972 р. біля київської синагоги противники Шелеста в керівництві КПУ і кагебісти намагаються використати в своїх ганебних цілях. Серед євреїв ширять чутки, що ініціатором цих погромів був Шелест, а серед українців намагаються викликати хвилю антисемітизму, поширюючи міфи, ніби євреї домагалися утворення єврейської автономної республіки на

Україні, в той час, коли насправді євреї домагалися вільної еміграції до Ізраелю і задоволення своїх національних культурних потреб. Правда, на цей раз плани шовіністів не збулися, їм не вдалося вбити клин між євреями і українцями і таким чином викликати хвилю антагонізму між ними.

Після депортації Шелеста з України розпочинається хвиля масової чистки партійних кадрів. Один за одним усуваються прихильники Шелеста з ЦК КПУ, обкомів. Одним з перших усувається з посади секретаря ЦК КПУ по ідеологічних питаннях Овчаренко. На його місце Брежнев і Суслів вимагають призначити відомого українофоба, запеклого шовініста, кар'єриста В. Маланчука, після того як останній побував на аудієнції у Брежнева і Сусліва. Відправляється на пенсію і секретар Полтавського обкому Мужичий, на його місце стає бувший інспектор ЦК КПУ по кадрах (кагебістська посада) Моргун. Мимохіть нагадаємо, що Полтавська область найменше зрусифікована серед областей Лівобережжя.

Відбувається ціла низка відправлень на пенсію, різних перестановок, «підвищень», подібних шелестівському. Найбільшого розпалу чистка набирає в 1973 р. після квітневого пленуму КПУ по кадрах. В 1973 р. вчинено справжній розгром Вищої партійної школи при ЦК КПУ. Там звільнено з праці 34 викладачі, в тому числі і її ректора Чикалюка, відчислено ряд курсантів, наново перебудовано весь навчальний процес з повним поверненням на позиції догматизму.

На рівні обкомів, міськомів і райкомів партії замінено 25% секретарів, які займаються питанням ідеології.

В Політбюро в Москві лунали голоси, щоб навіть виключити Шелеста цілком з партії і піддати його гострому осудові в пресі. Перемогли прихильники тихих дій. Після квітневого пленуму ЦК КПСС Шелеста відправлено на «пенсію». Тепер знаходиться він

під домашнім арештом, встановлено пильний кагебістський контроль за членами його родини.

Шелеста піддано осудові за « націоналістичні » збочення на так званих партійних активах. Взагалі останнім часом партійна інформація взята під суворий контроль, доходить вона тільки до рівня керівників райкомів у вигляді інструкцій для практичних дій і ланцюг замикається. Партійній масі підкидають тільки загальні декларативні заяви. На думку правлячої партійної кліки, рядові члени партії не повинні знати, що робиться « в колі першому ».

Одним з останніх шелестівських могікан впав Куцевол, 1-ий секретар Львівського обкому, — наприкінці 1973 р. Не цілком зрозуміло, чому так порівняно довго протримався Куцевол, адже на нього посипались перші удари з центрального кубла.

Місце Куцевола зайняв, за особистою вказівкою Брежнєва, Добрик, бувший 1-ий секретар Івано-Франківського обкому, запеклий русифікатор, прихильник жорстоких кагебістських дій і кар'єрист.

На одному з перших засідань бюро обкому, в грудні 1973 р., Добрик заявив, що партія прислала його на дану посаду для виправлення допущених помилок попереднім керівництвом обкому. Новий секретар підкреслив, що Львівський обком фактично не виконував постанови квітневого пленуму ЦК КПУ по підборі і розстановці кадрів, що його попередник обмежувався більше словесними заявами.

Характеризуючи Шелеста і його прихильників, Добрик наголошував, що на Україні були допущені серйозні хиби в кадровому питанні, з вини Шелеста в республіці зроблено відступи від лінії партії по інтернаціональному вихованню трудящих (читай русифікації), що якби не рішучі дії ЦК КПСС, то через кілька років на Україні могла б створитися чехословацька ситуація 1968 р., що Шелест паралізував роботу Ради Міністрів УРСР і нетерпимо відносився до Щербинського. Тут він навів приклад, як одного разу П.

Шелест запитав Щербицького, чому той виділяє недостатньо коштів на видавничу діяльність, книгодрукування: після відповіді Щербицького, що розподілення коштів в нас централізоване (тобто московське) і що, мовляв, їх виділяється досить, Шелест обізвав Щербицького неуком і заявив, що той не хоче працювати.

Не забув Добрик пригадати, як його в ЦК КПУ попередили, щоб він не пхався не в свої справи, після того як він запротестував проти демонстрування кінофільму «Білий птах з чорною ознакою», але він, Добрик, залишився принциповим комуністом і оскаржив такий випадок проти нього перед Політбюро ЦК КПСР.

Характерним є те, що чистка партійних кадрів на Україні по чисельності найбільша в СРСР. Її можна порівняти лише з чистками 30-х рр. Хоча на відміну від чисток 30-х років, вона носить ще більш виражений антиукраїнський характер і проходить в умовах суворої секретності: імітацією різних службових переміщень, виходом на пенсію, звільненням з керівних посад в зв'язку з поганим станом здоров'я, боротьбою з корупцією тощо. Справжні причини старанно приховуються від широких кіл громадськості.

3. Заборона української науки і культури. Переслідування інтелігенції.

Українська культура ніколи за весь советський період не могла вільно розвиватися і не розвивалася. Навіть в час хрущовської відлиги процеси насильної русифікації не припинялися. Але те, що відбувається тепер на Україні, не можна порівняти з будь-яким періодом до 1971 р.

Курс взято на масову всесторонню русифікацію, продуману до найменших деталей.

Робиться все, щоб ампутувати історичну пам'ять народу, знищити його мову і культуру. Щоб все це

описати, треба було б багато томів. Ми такої можливості не маємо. Тому спробуємо висвітлити процеси щонайлаконічніше, характеризуючи тільки загальні тенденції окупаційного терору, і для кращого розуміння політичної ситуації на Україні будемо наводити численні факти злочинів.

Характерним є те, що репресії диференційовані, тепер основний удар спрямовано проти української інтелігенції. Таких великих мас людей, як в роки сталінщини, в концтабори не кидають. Керівництво КПСС вирішило провадити духовний етноцид через ліквідацію національної інтелігенції. За всією інтелігенцією провадиться кагебістський нагляд через армію сексотів, які обов'язково є в кожній організації. За «неблагонадійними» встановлюється постійний контроль, в тому числі підслуховування через телефони та іншу підслуховуючу апаратуру, через контроль над поштовою кореспонденцією. При чому, такий нагляд може провадитися довгий час, щоб виявити як можна більше контактів запідозрених.

Активних оборонців національних прав українців і розповсюджувачів «самвидаву» кидають до в'язниць і таборів. Аналіз багатьох закритих судових процесів підтвердив, що матеріали підслуховування фігурують як основні докази провини на процесах. Для цього формально підставляють фальшивих свідків, яких заздалегідь кагебісти знайомлять з матеріалами підслуховування. За останні 2 роки не було жодного випадку, щоб суд виправдав підсудного на закритому політичному процесі за винятком тих, що відкупились від концтаборів шляхом зради.

Майже в кожному випадку термін слідства набагато перебільшував встановлений кримінальним законодавством. Це робиться для того, щоб шляхом шантажу, провокацій зламати фізично і духовно слабих і добитись від них зради принципів справедливості у формі різних покаєнних заяв і наклепницьких листів. Так, людей, які активними діями не займалися, і проти

яких нема ніяких доказів, щоб запроторити їх до в'язниці на визначений кагебістами термін, але яких не можуть терпіти кагебісти, кидають до психіатричних душогубок. Часто туди потрапляють поети, які не бажають йти на конфлікт зі своїм сумлінням. Вистачає одного знайомства з політ'язнями, щоб позбутись праці.

Робиться повний перегляд історичної та літературної спадщини. Українська історична наука під забороною. В наукових закладах тепер фабрикуються різноманітні фальшивки, роль яких — спотворити і затерти українську історію. Ті наукові працівники, які не погоджуються з таким станом, безцеремонно викидаються з відповідних закладів. Таке саме становище у всіх суспільних науках.

Повністю зроблено відступ від принципу класовості в оцінках минулого, все оцінюється через призму великодержавного російського шовінізму.

Ми вже зупинялися на загальній характеристиці лінії партії в цих питаннях в 1-й частині цієї праці. Конкретні інструкції розробляє ідеологічний відділ ЦК і КГБ і провадять їх в життя через цензуру, правління творчих спілок, керівників наукових установ, які цілком перетворилися в окремі відділи КГБ — відділи духовного терору. Все старанно приховується від громадськості.

Як ніколи до цього, переслідується українська мова. Інститут мовознавства, при видимості науковості, робить все, щоб узаконити спотворення української мови шляхом засмічення русизмами, зміною правил правопису тощо.

Явно ніде не знайдете закону про заборону української мови, на словах навіть говорять про її рівноправність. Але варто студентові на лекції попросити лектора читати лекцію українською мовою, як його запідозрять в українському націоналізмі і виключать з інституту, а на публічній лекції подібна просьба зацікавить кагебістів, які завжди присутні на таких

зібраннях. І цього вже досить, щоб за відповідною особою встановити пильний нагляд. А лектор пошлеться на те що « русским разговаривал Ленин », і буде продовжувати по-російськи, бо добре знає, за що йому платять, в протилежному випадку його лекція буде останньою.

Українська мова витісняється під різними приводами. Так, наприклад, загальноімперська централізація досягла вершини. Останнім часом майже всі республіканські міністерства перетворено в союзно-республіканські. Це дало привід вести всю документацію в міністерствах російською мовою і вимагати від підзвітних їм установ робити це саме.

Майже всі курси спеціалізації і підвищення кваліфікації на Україні зроблено загальносоюзними — і знову російська мова.

В інститут присилається група студентів з іншої республіки — лекції читати по-російськи.

Загалом по інститутах Західної України до 1971 р. лекцій українською мовою читалося 25 %, за останні 3 роки число їх скоротилося до 15 %, а в цілому по республіці ця цифра взагалі мізерна.

В Дніпропетровському університеті, наприклад, лекції з української літератури читають російською мовою. Останнім часом в Київському політехнічному інституті лекції українською мовою читав тільки завідувачий кафедрою філософії професор Войтко, рік тому його усунено з інституту.

Міністра вищої і середньої спеціальної освіти Даденкова, який керуючись вказівками шелестівського керівництва КПУ, намагався дещо зробити в напрямку « українзації » вузів, замінив Єфіменка, який сам ніколи не послуговується українською мовою.

На одному із засідань Політбюро КПУ в 1973 р. прийнято секретно рішення : всі наукові журнали, які ще виходять на українській мові або паралельно на двох мовах, поступово перевести на російську.

14 березня 1974 р. в Києві відбулася республікан-

ська нарада працівників вищої школи. Присутніми були ректори і секретарі парткомів вузів, відповідальні представники ЦК КПУ, Ради Міністрів УССР, обкомів партії. Нарада провадилася російською мовою. Тон подавав В. Маланчук, який наголосив на тому, що навчальний процес потрібно намагатися провадити повсюдно російською мовою, тому що російська мова, мовляв, є однією з основних ознак інтернаціоналізму, нагадав, що його попередники з цієї трибуни кілька років тому робили протилежні настанови. Але партія ці збочення виправила (в цей момент Скаба залишив зал засідання).

В січні 1974 р. Маланчук зустрівся з Генеральним консулом ПНР в Києві Томашевським і вимагав послити цензуру над видавничою діяльністю українців у Польщі.

Програмова погромницька стаття в квітневому числі «Комуніста України» за 1973 р. «Про серйозні недоліки та помилки однієї книги» стала висхідним моментом до остаточної заборони української наукової, культурної і видавничої діяльності. Ми тут не будемо проводити детального аналізу вказаної статті, вона доступна читачеві, натомість зупинимось на тому, чого читач ніде не знайде в советській пресі.

Навесні 1973 р., на одній з нарад, академік Б. Бабій повідомив, що всі рукописи з секції суспільних наук повернуто з видавництва на перегляд вченими рядами установ і нове рецензування, в тому числі III том «Археології УССР» — за те, що там багаторазово зустрічалось прізвище М. Брайчевського. Критикуючи ряд академічних журналів, що виходять українською мовою, академік Бабій дорікав редакції «Народної творчості та етнографії» за те, що в цьому журналі ідеалізується старовина, а саме — народно-пісенна поезія, українські народні казки, приказки і прислів'я.

Та, бігме, Сталінові й не снилося мати таких підручних!

Нам вдалося роздобути фрагмент «чорного» спи-

ску українських авторів, яких заборонено цитувати і згадувати в публікаціях (переданий кагебістами для керівництва в цензурний комітет весною 1973 р.) :

1. Залозний.	27. Бутович.
2. І. Огієнко.	28. О. Грищенко.
3. Є. Пеленський.	29. В. Хмелюк.
4. В. Перебийніс.	30. В. Вовк.
5. В. Щербаківський.	31. М. Гірник.
6. М. Голуб'єв.	32. С. Плачинда.
7. Б. Антонич.	33. Ю. Колісниченко.
8. Н. Андрусів.	34. П. Шелест.
9. С. Гординський.	35. І. Багряний.
10. Д. Горняткевич.	36. А. Любченко
11. М. Дмитренко.	37. Н. Полонська- Василенко.
12. С. Литвиненко.	38. О. Оглоблин.
13. Р. Лісовський.	39. Р. Смаль-Стоцький.
14. В. Січинський.	40. Д. Соловей.
15. Дашкевич.	41. П. Феценко.
16. Я. Дзира.	42. В. Чапленко.
17. О. Компан.	43. К. Штепа.
18. М. Осадчий.	44. В. Захарченко.
19. В. Скрипка.	45. О. Бердник.
20. Зіньківський.	46. Б. Антоненко- Давидович.
21. С. Єфремов.	47. І. Дзюба.
22. М. Мушинка.	48. І. Світличний.
23. М. Осінчук.	49. Є. Сверстюк.
24. Анастазієвський.	50. І. Калинець.
25. Андрієнко-Нечитайло.	
26. Артименко.	

Такі списки щораз поповнюються.

Правління СПУ перетворилося в орган духовного насильства, придаток КГБ. Такі письменники, як Козаченко, Шамота, Левада, Солдатенко (полковник КГБ, фактичний господар у СПУ), Збанацький, М. Зарудний зі шкіри вилазять, щоб догодити кагебістам — задушити українське художнє слово. Під так званим при-

водом « боротьби з антиісторизмом » заборонена цілком українська художня література на історичну тематику.

В Інституті літератури з 1973 р. набір в аспірантуру провадиться за спеціальностями тільки з російської літератури та літератури народів ССРСР, на відділення української літератури не прийнято жодного аспіранта. Таке саме становище в Інституті мовознавства. Ось як піклуються окупанти про розвиток української культури.

В останні роки зі СПУ виключено ряд талановитих українських письменників :

1. В. Захарченко,
2. О. Бердник — талановитий фантаст,
3. Г. Кочур — перекладач,
4. М. Лукаш — перекладач, — поліглот (знає 36 мов), виключений за те, що попросився відбувати термін ув'язнення за хворого І. Дзюбу (ще до того, як Дзюба відкупився ціною зради).

Крім того десяткам письменників заборонено друкуватися, що теж є практичним усуненням з письменницької організації. В Комітеті по пресі є список письменників, яким заборонено друкуватися. Першим в списку стоїть прізвище Б. Антоненка-Давидовича, письменника-патріота, прекрасного знавця і оборонця української мови, довголітнього в'язня советських концтаборів, проти якого ведеться безперервна брудна кампанія цькування і наклепів з боку прокагебістського правління СПУ, преси. Далі в списку фігурують відомі письменники, такі як Л. Костенко, І. Чендей, Р. Іванчук, В. Некрасов (російський письменник, член Київського відділення СПУ), всього понад 100 письменників.

Кинуті до психіатричних в'язниць: поети : З. Кравцівський, А. Лупиніс, В. Рубан.

В СПУ хлинуло різного роду бидло, яке гріє руки на масове продукування антилітературного сміття.

Після того, як 30 грудня 1971 р. Політбюро поста-

вило завдання перед КГБ розгромити САМВИДАВ, по цілій імперії пронеслася хвиля арештів. На Україні і в Грузії терор лютує найбільше.

Масові арешти і обшуки почалися ще в 1972 р.

Так протягом січня-березня 1972 р. тільки на Львівщині переведено понад 1000 обшуків і арештів, при яких вилучено 3000 примірників самвидавської літератури.

Арешти проводилися у всіх без винятку обласних центрах, в багатьох районах, але поскільки все це здійснювалося в умовах суворої таємниці, то годі встановити навіть приблизне число арештованих. Найбільше інформацій поступало з Києва, Львова, Івано-Франківська, хоч і там стало відомо тільки про арешти широко відомих на Україні культурних діячів. Проте було багато заарештовано інженерів, вчителів, лікарів, студентів, робітників. Глибоко помилялися працівники станції «Свобода», коли заявили, що на Україні в той час заарештовано біля 100 чоловік — це абсолютно неправильно.

В одному будинку мешканці довго не знають про те, що когось з їх сусідів заарештовано. Кагебісти в таких випадках з близьких беруть розписки про нерозголошення таємниці, а на виробництві чи інституті розпускають чутки, що людина поїхала у відрадження, чи розраховувалася, або захворіла.

Тим, кого звільнили з-під арешту, пригрозили, що притягнуть до кримінальної відповідальності, якщо вони будуть розголошувати таємницю.

Отже, покищо можемо назвати тільки деяких заарештованих і засуджених.

Засуджені у 1972 р. до ув'язнення у в'язницях і таборах суворого режиму :

1. В. Романюк — 10 років ув'язнення і 3 роки заслання (священик із села Космач, ув'язнений за зв'язки з В. Морозом).

2. Ю. Шухевич — 10 + 5 (відмовився писати

наклепи на батька, при обшуку знайдено тільки спогади з таборового життя).

3. Антонюк — 7 + 3.
4. Плахтонюк — 5 + 3.
5. В. Стус — 5 + 3.
6. В. Ракетський — 5 (мешканець Одеси).
7. О. Сергієнко — 7 + 3.
8. Д. Шумук — 10 + 5.
9. С. Шабатура — 5 + 3.
10. І. Калинець — 7 + 3.
11. І. Стасів-Калинець — 6 + 3.
12. М. Осадчий — 7 + 3.
13. І. Гель — 10 + 3.
14. І. Сенік — 6 + 3.
15. Дяк — 10 + 5 (м. Стрий, інженер і поет).
16. А. Лупиніс — в психіатричному ув'язненні.
17. Коваленко —
18. Глузман — 7 + 3 (лікар-психіатр, єврей).
19. Л. Середняк — 1.

Арештовані З. Франко, М. Холодний, Л. Селезненко звільнені з-під арешту після того, як виступили з ганебними наклепницькими заявами на себе і товаришів.

В грудні 1972 р. в м. Скадовську, Херсонської області арештований лікар Л. Гук (дальша доля невідома).

В 1972 р. в Києві арештований Поліщук (єврей, виступав в обороні людських прав українців і євреїв; дальша доля невідома).

Засуджені в 1973 р.:

1. Н. Строката-Караванська — 4 р. у. (м. Одеса, мікробіолог, дружина політ'язня С. Караванського, виступала в обороні чоловіка, подавала матеріальну допомогу родині Ю. Шухевича).

2. Світличний — 7 + 5.

3. Є. Сверстюк — 7 + 5.

4. Н. Світлична — 4 (сестра І. Світличного).

5. І. Дзюба — 5 + 5 (після майже 1.5-річного перебування у в'язниці звільнений, після того як погодився співпрацювати з кагебістами; слідство провадив майор КГБ Кольчик).

6. Р. Цицик — 3 р. у. (м. Червоноград).

7. Б. Розлуцький — 4 р. у. (м. Червоноград).

8. В. Чорновіл — 7 + 3.

9. Яромир Микитка — 7 + 3 (студент Львівського лісотехнічного інституту).

10. Зорян Попадюк — 7 + 3 (студент Львівського університету, редактор нелегального журналу «Поступ»).

11. В. Лісовий — 7 + 3 (філософ) (написали лист протесту проти ув'язнення І. Дзюби в ЦК КПУ).

12. Є. Пронюк — 7 + 5 (філософ) (написали лист протесту проти ув'язнення І. Дзюби в ЦК КПУ).

13. В. Рубан — психіатричне ув'язнення (слідство проводив слідчий КГБ Ковпак).

14. Л. Плющ — психіатричне ув'язнення (слідство проводив слідчий КГБ Ковпак).

15. Овсієнко — (термін невідомий).

16. В. Марченко — 6 + 2 (літератор).

17. В. Лобко — (термін невідомий, засуджений в березні 1974 р., інженер з Києва).

У травні 1973 р. арештований проректор *Київського інституту культури* Аврахов за те, що передав за кордон працю І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація» (дальша доля невідома).

Характерно, що кількість людей, які зазнали переслідування за читання і розповсюдження праці І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація» мабуть більше, ніж число друкованих знаків в ній.

Не припиняється хвиля терору проти української інтелігенції. Тисячі наукових працівників звільнено з праці, величезне число студентів виключено з вузів.

В *Інституті археології АН УРСР* звільнені з праці науковці :

1. Компан.
2. О. Апанович.
3. М. Брайчевський.
4. Лесков.
5. Ф. Шевченко (к. директ.)

Н. Толочка піддано гострій критиці за праці «Топографія стародавнього Києва», «Нащадки Мономаха», втримався в інституті завдяки лакейському вчинкові (написав пасквільну рецензію на роман І. Білика «Меч Арея»).

В Інституті теоретичної фізики з посади директора звільнено В. Шелеста (син П. Шелеста).

В Інституті фолкльору та етнографії звільнені :

1. В. Скрипка.
2. Зінич.
3. Сиваченко (к. директор).

Заступникові директора і партторгові оголошено суворі догани.

В Інституті психології :

1. Костюк (к. директор).
2. Ткаченко.
3. Харченко.

В Інституті літератури АН :

1. О. Ставицький (звільнений у 1972 р., на утриманні 2 неповнолітніх дітей і перестаріла мати).
2. В. Іванисенко (на утриманні 2 дітей, дружина не працює).

Інститут колоїдної хімії і води АН :

1. Куриленко — зав. відділом (відділ розформовано за те, що в наукових працях згадувалося прізвище проф. Барбоа, що емігрував до Ізраелю).

Заступникові директора Круглицькому оголошено сувору догану.

В Інституті історії АН :

1. Я. Дзира.

З посади директора звільнено акад. Скабу.

В *Інституті суспільних наук АН* (м. Львів) :

1. Р. Кирчів,
2. М. Вальо,
3. Щурат,
4. Єдлінська,
5. Думнич,
6. Григоруk,
7. Ярошинський.

(Всі перелічені звільнені у 1972 р. В 1973 р. з посади директора переміщено на зав. відділом Олексюка, не врятувало його рабське плазування перед окупантами і ганебні наклепи на українців).

В *Інституті хімії високополімерних сполук АН* :

1. Колотило.
2. Г. Міняйло.
3. Носоріг.
4. Скаріченко (готова докторська дисертація, але не дозволяють захистити).

Всі звільнені по « скороченню штатів », справжня причина — сфотографовані кагебістами біля пам'ятника Т. Шевченкові 22 травня 1972 р.

В *Інституті нафтохімії* :

З посади директора переведений в молодші н. співробітники Скляр за те, що в Ін-ті працював Антонюк.

З *Київської астрономічної обсерваторії* звільнений н. співробітник О. Шемака.

В *Дрогобицькому педагогічному інституті* :

1. Краєвська.
2. Ворончук.
3. Чорній (ректор).

З *Інституту землеробства і тваринництва АН* (Обросино) звільнено Л. Рейблата (інвалід II групи, хворіє

кістковим туберкульозом; знайдено при обшуку самвидав).

У Видавництві « Наукова думка » :

1. Черкаський — зав. редакцією.
2. Покровська — зав. редакцією.

Вчинено шовіністичний погром в « Робітничій газеті », звільнено з роботи головного редактора Ю. Лазебника і трьох зав. відділами — науки, культури та інформації :

1. Пальчик — кілька років тому звільнений з роботи в республіканському радіо за виступ на захист М. Шестопала (як говорилося на засіданні ЦК — « за виступ на захист націоналіста »). Після того був прийнятий на роботу в « Роб. газеті » Лазебником, а згодом призначений зав. відділом інформації;

2. Тарасенко — вісім років тому, будучи зав. відділом культури, опублікував схвальну рецензію на черговий номер « Українського календаря », що виходить у Варшаві. За розпорядженням « директивних органів », був знятий і з займаної посади, але Лазебник залишив його на рядовій посаді, а пізніше перевів у новостворений відділ науки і згодом призначив зав. цього відділу;

3. Кореневич — 8 р. тому кагебісти спіймали його на тому, що він перевозив якийсь пакет за дорученням І. Світличного. Кореневич виправдовувався, що не знав, що знаходиться у пакеті. За це його звільнили з роботи в « Роб. газеті », а Лазебник прийняв його на рядову роботу, а згодом призначив зав. відділом культури.

Місце головного редактора « Роб. газети » зайняв колишній спеціальний кор. « Правди » в Києві В. Бурляй.

Зазнають переслідувань родини політ'язнів і репресованих.

Звільнено з праці :

1. В. Гриценко — філолог (дружина Б. Лісового, на утриманні 2 дітей).

2. С. Кириченко — філолог (дружина Ю. Бадзьо, на утриманні 2 дітей; до речі, сам Бадзьо кілька років ніде не може влаштуватися на роботі. Останнім часом він працював вантажником і був звільнений через три дні після влаштування на цю працю. Органи міліції попередили Ю. Бадзя, що він буде висланий з Києва як « туняєдець » і посланий на « стройки комунізму ». Нагадаємо, що Ю. Бадзьо — автор відомого листа до редакції « Літературної України »).

3. Дружина Пронюка Є. (на утриманні 2 дітей).

4. Весною 1973 р. в Боярці звільнено з праці дружину Коваленка (вчителька, пропрацювала 30 років, залишився один рік до пенсії). На зборах у школі був присутнім майор КГБ Тютюнников, який намагався залякати вчителів. Вчителі не здавалися і протестували проти свавілля, але захистити вчительку так і не вдалося.

У 1971 р. за знайомство з В. Морозом звільнено з роботи вчителя з Надвірної І. Скрипника. Йому було заборонено працювати на Івано-Франківщині. Невдовзі після влаштування на роботу у Львові його знову звільнено з праці і заборонено влаштовуватись на роботу у західних областях України.

В березні-травні 1973 р. вчинено погром у *Львівському університеті*.

Партійні чиновники і кагебісти наказали ректорові заборонити проводити традиційні Шевченківські вечори. Студенти спробували самочинно організувати святковий Шевченківський вечір, але їх розігнали. Появилися листівки з протестом, випущено нелегально журнал « Корито ».

КГБ заслав у студентське середовище своїх агентів з провокаційними листівками. Почалися масові арешти. До арештованих застосовувалися фізичні тортури (натягували гумові мішки на голову; так тримали аж до втрати свідомості, били).

Почалася масова хвиля виключення студентів. Спочатку спробували організувати осуд і виключення на комсомольських зборах, але побачили, що студентство підтримує репресованих, і виключення здійснили напівтаємничо — наказом ректора. Вхід до університету — суворо за перепустками. За кожен пропуск заняття студент повинен подати письмове пояснення і виправдовуючі документи (довідку про хворобу, телеграму про виклик до хворих родичів тощо).

На літні канікули студентів загнано у примусові робзагони і відправлено на роботу у різні кінці імперії, переважно на Сибір. З тих, хто залишився поза такими загонами, обов'язково вимагалось подати точні адреси перебування на канікулах.

Всі виключені студенти були відмінниками навчання. Ось їх прізвища :

Факультет української філології :

1. Валентин Корнійчук — III курс.
  2. Надія Стецула — III курс.
  3. Василь Ганущак — III курс.
  4. Володимир Удовиченко — III курс (виключений в червні після екзамінаційної сесії, яку склав на відмінно, за те, що відмовився бути кагебістським сексотом).
  5. Володимир Підсаднюк — III курс.
  6. Богдан Ракитський — IV курс.
  7. Ярослав Лемега — IV курс (іноземна філологія).
  8. Володимир Яворський — III курс.
  9. Ігор Слука — III курс.
  10. Ігор Коман — III курс.
  11. Григорій Хвостенко — III курс (є вагомі докази, що він провокатор).
  12. Г. Яремич — III курс.
- Фізичний факультет :*
13. Олександр Гудзь.
  14. Ігор Петрина.

Факультет журналістики :

15. Федюк.

Історичний факультет :

16. Іван Сварник — I курс (після його виключення батька звільнено з посади директора в-ва « Каменярь »).

17. Р. Козович — IV курс.

18. Л. Філонов — IV курс.

19. М. Долинська — IV курс.

20. І. Худий — IV курс.

21. Хожан — IV курс.

22. Гондисяк — IV курс.

23. В. Морозов — IV курс (філ. ф-т).

Звільнено групу викладачів з університету :

Професори :

1. Редько.

2. Ковалик.

3. Петличний.

4. Я. Кись (проф. доктор істор. н.).

5. І. Гузар (доктор філ. н.).

6. Крушельницький (доктор істор. н.).

Доценти :

7. Кобилянський.

8. Пачовський.

9. Пушкар.

10. Г. Ластовецька.

11. Роман.

12. Й. Кубів.

13. Худаш.

Асистенти :

14. І. Данилевський.

15. А. Босник.

16. З. Булик.

17. П. Гілета.

18. Л. Попадюк.

19. І. Солевський.

20. Крушельницька.

побутові пісні і то при обов'язковій перевазі російських словословно-партійних номерів.

Під заборною українська книга. Безперервно в бібліотеки надходять розпорядження про вилучення українських книжок. Останнім часом надійшов такий циркуляр стосовно поетичної збірки Д. Павличка «Крила», вилучено книги О. Бердника «Чаша Амріти», «Зоряний корсар», Ю. Колісниченка і С. Плачинди «Неопалима купина», Р. Іваничука «Мальви», Р. Федоріва «Турецький міст», І. Білика «Меч Арея», Р. Андріяшика «Полтва», П. Шелеста «Україно наша радянська», всі праці М. Брайчевського, квартальники «Поезія» за 1968 р. та багато інш. Майже вся українська художня і наукова література видана в 60 роках, причисляється до категорії «нерекомендованої», тобто такої, яка в бібліотеках буде, але читачам не видаватиметься.

Гітлерівські фашисти палили книги на майданах — советське гестапо робить це секретно.

В останні два роки заборонено організувати Шевченківські вечори. Формально проводяться один-два вечори тими фарисеями, які найбільше ненавидять Шевченка і український народ, тими, хто постійно намагається фальсифікувати Шевченка. Робиться це чисто для пропагандистських цілей. Від СПУ колаборанти покладуть вінок до пам'ятника Шевченкові за наказом КГБ, а в той самий час кагебісти будуть фотографувати, хто принесе квіти і серце до Шевченка. Студентів після цього повиганяють з інститутів, інтелігентів — з праці. А якщо хтось наважиться ще й читати Шевченкові вірші, того запроторять на «Архіпелаг ГУЛаг» або в псих'язницю.

Пекельні умови створюються для політв'язнів в концтаборах і в'язницях. З кожним роком таборовий режим стає все жорстокішим.

Самі табори переводяться у віддалені райони з більш суворим кліматом. Так, поступово табори з Мордовії переводяться на Урал. В середині 1972 р. концта-

бір н. 3 в Барашеві, в Мордовії, закрито. Тих в'язнів, які закінчували термін ув'язнення, передано в інші табори Мордовії, а 500 в'язнів, серед яких було найбільше українців, перевели в район Солікамська, на Урал.

В'язнів використовують на непосильно важких фізичних роботах при постійному недоїданні.

Так, українських політв'язнів використовують на фабриці шліфування скла, де постійно порушується техніка безпеки праці (серед них хворий поет І. Калинець).

« Суверенна » УССР не має права утримувати політв'язнів на своїй території.

В останні роки проводиться деяка реорганізація КГБ. Зокрема КГБ зростає чисельно (як стало відомо, у Львові в 1970 р. було 2000 штатних кагебістів, в Тернополі в 1969 р. — 400). Надзвичайно швидко зростає сітка кагебістських сексотів. Основний акцент робиться на якісну сторону. В першу чергу в КГБ різко переважають росіяни (в 1973 р. проводилася « тиха » чистка кагебістів на Україні). До КГБ тепер стараються залучати кваліфікованих спеціалістів : психологів, інженерів, філологів, тощо.

І нарешті, щоб посилити терор, кагебістам підвищили зарплату і надзвичайно розширили їх повноваження.

4. Нищення пам'ятників української історії і культури.

В загальному комплексі русифікаторської політики окупанти приділяють немалу роль нищенню пам'яток історичного і культурного минулого.

Все робиться для того, щоб знищити те, що витворив протягом століть геній українського народу.

Із загальним посиленням окупаційного терору в останні роки значно зросла тенденція нищення всього українського в історичній спадщині.

Число репресованих в університеті значно більше, та на жаль, повних даних в нас нема.

Так, в грудні 1973 р. з *історичного факультету* виключено нову групу студентів за те, що читали Біблію.

В 1974 р. у Львівському університеті власті, за вказівкою В. Маланчука, вирішили організувати «Шевченківський» вечір. Але доступ на вечір був тільки для студентського активу, виключно по перепустках. Агітатори від партійного бюро інструктували студентських активістів, щоб ті під час виконання «Заповіту» не вставали (правда, студенти не дотрималися цієї бузовірської вказівки).

На вечорі виконувалися пісні про партію, комсомол і між ними тільки декілька номерів на шевченківську тематику.

Вигнано з праці відому збирачку фолкльору Бойківщини, доц. Львівської консерваторії Стундер.

В січні 1974 р. виключено студента Львівського *медичного і-ту* М. Мельника за те, що поніс квіти на могили стрільців УГА, на Янівському цвинтарі. Кагебісти наказали викладачам виставити йому негативні оцінки на екзамінаційній сесії.

Не припиняються чистки в *Київському університеті*. Останнім часом тут виключено найздібнішого студента 5 курсу філологічного факультету Крука, а також двох студентів ф-ту журналістики: Івана Гайдуга — 4 курс та Раїсу Сидоренко — 5 курс. Всіх, хто голосував на студентських зборах проти виключення цих студентів з університету, повиключали з комсомолу і занесли в «чорні» списки КГБ.

Останнім часом стало відомо що є інструкція: приймати у вузи Західної України не більше 25% місцевої молоді.

Особливо жорстокої дискримінації зазнають українці Західної України. На великих заводах нема ні одного директора, вихідця з місцевого населення.

Нотаріальним конторам дано секретне розпоря-

дження не оформляти під будь-яким приводом документів на купівлю індивідуальних будинків українцям, які повернулися із заслання.

Справжніми банітованими стали бувші політв'язні-українці. Їх не приписують не тільки у західних областях України, а часто навіть на всій Правобережній Україні.

Так в січні 1973 р. зробив турне по Львівщині Голова Президії Верховної Ради УРСР І. Грушецький. Проїжджаючи Сокаль, Броди, Кам'янку-Бузьку, він вимагав від місцевого начальства подати йому особисто списки колишніх політв'язнів і категорично заборонив приписувати будь-кого з них тепер.

А ось ще один характерний приклад терору КГБ. Мешканець с. Дашава, що на Івано-Франківщині, (сільський коваль) Й. Гойсак у 1973 р. на три дні був заарештований, пізніше на нього накладено штраф за те, що помалював браму у синьо-жовтий колір. Після цього терпить постійні утиски від місцевих чиновників.

I-ий секретар Львівського обкому Добрик на одній нараді в обкомі у грудні 1973 р. піддав гострій критиці кагебістів, бо, мовляв, вони недостатньо борються з українськими націоналістами.

Він особисто перевіряє репертуар мистецьких колективів.

Практично паралізована робота Львівської телестудії, вона, в основному транслює центральні передачі.

Ліквідовано недільні концерти на замовлення Львівського радіо (програму складає сама редакція або виконують шовіністичні замовлення).

Голову обласного комітету по телебаченню і радіомовленню Петрива звільнено з роботи.

По всій Україні проходять чистки в художніх колективах.

Під цілковитою забороною українська історична пісня та дума. В репертуар можна включати тільки

побутові пісні і то при обов'язковій перевазі російських словословно-партійних номерів.

Під заборонаю українська книга. Безперервно в бібліотеки надходять розпорядження про вилучення українських книжок. Останнім часом надійшов такий циркуляр стосовно поетичної збірки Д. Павличка «Крила», вилучено книги О. Бердника «Чаша Амріти», «Зоряний корсар», Ю. Колісниченка і С. Плачинди «Неопалима купина», Р. Іваничука «Мальви», Р. Федоріва «Турецький міст», І. Білика «Меч Арея», Р. Андріяшика «Полтва», П. Шелеста «Україно наша радянська», всі праці М. Брайчевського, квартальники «Поезія» за 1968 р. та багато інш. Майже вся українська художня і наукова література видана в 60 роках, причисляється до категорії «нерекомендованої», тобто такої, яка в бібліотеках буде, але читачам не видаватиметься.

Гітлерівські фашисти палили книги на майданах — советське гестапо робить це секретно.

В останні два роки заборонено організувати Шевченківські вечори. Формально проводяться один-два вечори тими фарисеями, які найбільше ненавидять Шевченка і український народ, тими, хто постійно намагається фальсифікувати Шевченка. Робиться це чисто для пропагандистських цілей. Від СПУ колаборанти покладуть вінок до пам'ятника Шевченкові за наказом КГБ, а в той самий час кагебісти будуть фотографувати, хто принесе квіти і серце до Шевченка. Студентів після цього повиганяють з інститутів, інтелігентів — з праці. А якщо хтось наважиться ще й читати Шевченкові вірші, того запроторять на «Архіпелаг ГУЛаг» або в псих'язницю.

Пекельні умови створюються для політв'язнів в концтаборах і в'язницях. З кожним роком таборовий режим стає все жорстокішим.

Самі табори переводяться у віддалені райони з більш суворим кліматом. Так, поступово табори з Мордовії переводяться на Урал. В середині 1972 р. концта-

бір н. 3 в Барашеві, в Мордовії, закрито. Тих в'язнів, які закінчували термін ув'язнення, передано в інші табори Мордовії, а 500 в'язнів, серед яких було найбільше українців, перевели в район Солікамська, на Урал.

В'язнів використовують на непосильно важких фізичних роботах при постійному недоїданні.

Так, українських політв'язнів використовують на фабриці шліфування скла, де постійно порушується техніка безпеки праці (серед них хворий поет І. Калинець).

« Суверенна » УССР не має права утримувати політв'язнів на своїй території.

В останні роки проводиться деяка реорганізація КГБ. Зокрема КГБ зростає чисельно (як стало відомо, у Львові в 1970 р. було 2000 штатних кагебістів, в Тернополі в 1969 р. — 400). Надзвичайно швидко зростає сітка кагебістських сексотів. Основний акцент робиться на якісну сторону. В першу чергу в КГБ різко переважають росіяни (в 1973 р. проводилася « тиха » чистка кагебістів на Україні). До КГБ тепер стараються залучати кваліфікованих спеціалістів: психологів, інженерів, філологів, тощо.

І нарешті, щоб посилити терор, кагебістам підвищили зарплату і надзвичайно розширили їх повноваження.

4. Нищення пам'ятників української історії і культури.

В загальному комплексі русифікаторської політики окупанти приділяють немалу роль нищенню пам'яток історичного і культурного минулого.

Все робиться для того, щоб знищити те, що витворив протягом століть геній українського народу.

Із загальним посиленням окупаційного терору в останні роки значно зросла тенденція нищення всього українського в історичній спадщині.

Товариству охорони пам'ятників історії і культури дано вказівку сконцентрувати основну увагу на охорону так званих історико-революційних пам'ятників, а також пам'ятників « визволителям ». Особлива увага приділяється пам'ятникам Леніну.

В 1973 р. знято з обліку товариства більше як 100 українських пам'ятників культури. Це переважно церкви. Відносно багатьох зареєстрованих пам'ятників, крім того що на них висять таблиці, більше нічого не робиться. Ось деякі приклади.

Розвалюється церква св. Параскевії в с. Космачі, на Івано-Франківщині. Вже роками селяни Космача домагаються реставрації церкви. Церква є унікальним пам'ятником дерев'яної гуцульської архітектури XVIII ст. (збудована у 1718 р. на кошти космачанина Матвія Ватаманчука, про що є відповідні документи, які зберігаються у Львівському ДМУМ), зафіксована у документах мистецтва Д. Щербаківського (« Українське мистецтво », Київ — Прага, 1926 р.) як пам'ятка архітектури і скульптури XVIII ст.

Після численних листів космачан в різні советські інстанції, а також після того, як ентузіаст В. Боб'як зібрав підписи 20 українських письменників з проханням взяти на облік церкву як мистецьку та історичну пам'ятку (з нею пов'язане ім'я О. Довбуша, в ній проводилося благословляння опришків), після численних митарств В. Боб'яка в різні республіканські установи, республіканське товариство охорони пам'ятників провело обстеження церкви.

Старший консультант товариства В. Скварчевська, доктори історичних наук Компан і Грабовецький зробили детальний опис церкви і надзвичайно високо оцінили її мистецьку вартість. Республіканське товариство рекомендувало обласному відділенню взяти пам'ятну церкву на облік і повісити охоронну таблицю. КГБ не дозволило повісити таблицю, почало всіляко тероризувати В. Боб'яка. Кагебістський ставленик, директор місцевої школи Дедюх, який постійно тероризує

вчителів і селян Космача, нахвалявся, що церкву спалить, а якщо це йому не вдасться, то вона згниє сама, бо не можна, мовляв, допустити, щоб реставрувалася церква, в якій посвячували зброю і приймали клятву бандерівці.

Львівська реставраційна контора в листопаді 1971 року прислала майстрів і матеріали для реставрації церкви. Дедюх викликав кагебістів з Косова, а ті прогнали реставраторів і наказали більше не появлятися в Космачі (нагадаємо, що в Космачі, Шешорах та в інших селах Гуцульщини панує кагебістсько-поліційний режим: всі прибулі у села негайно повинні з'явитись у сльраду і стати на облік).

Республіканське товариство принишло, не відповідає на листи В. Боб'яка. Ми детально зупинилися на прикладі космачької церкви, щоб читач міг краще уявити, як проводиться руйнація нашого духовного багатства, бо цей приклад типовий.

Нищатся і інші історичні пам'ятники.

На Янівському цвинтарі у Львові в 1972 р., напередодні Зелених свят, остаточно знищено всі надмогильні хрести на меморіальному кладовищі стрільців УГА.

Це саме зроблено в Івано-Франківську, Тернополі, Золочеві, Городку та в інших містах на цвинтарях.

Окупанти поруйнували всі кладовища, пов'язані з національно-визвольною боротьбою українського народу. Хто може навести хоч один приклад, де ще в світі здійснюються такі акти бандитизму і дикунства?

Роками гниє унікальна збірка українського стародавнього живопису у Вірменському соборі у Львові.

В 1972 р., з наказу КГБ, закрито український музей І. Гончара в Києві. Сам І. Гончар зазнає постійних переслідувань з боку властей.

Законсервовано будівництво козацького музею-заповідника на о. Хортиця.

В грудні 1972 р., в Зборові знято пам'ятник Б. Хмельницькому. На постаменті поставлено пам'ятник

Ленінові, а скульптуру Хмельницького перенесено в глухе місце.

В Дрогобичі у 1972 р. знято барельєф І. Франка з будинку колишньої гімназії, де вчився І. Франко (тепер один з корпусів педінституту).

Кілька років тому, в Дрогобичі, з церкви знято пам'ятну дошку, присвячену М. Шашкевичу.

В останні роки заборонено відкривати пам'ятники Т. Шевченкові на Україні.

В Ленінграді на цвинтарі, де було поховано Т. Шевченка, немає ніякої відзнаки.

Українським музеям виділяються мізерні кошти і робляться штучні перепони для їх освоєння.

Так в музеї І. Франка в Криворівні почали робити ремонт аж тоді, коли під час екскурсії в 1971 р. одна учениця провалилася разом з прогнилою підлогою.

В тій же Криворівні навіть не повішено меморіальної дошки на будинку відомого прогресивного культурного діяча священика О. Волянського. Якраз в цьому будинку зупинялися під час відвідин Криворівні такі видатні постаті, як Л. Українка, М. Коцюбинський, Г. Хоткевич, В. Гнатюк і багато інших. Всі вони користувалися багатою бібліотекою О. Волянського.

Ніяк не може зрушитися з місця питання про добудову корпусу для Музею українського мистецтва у Львові. І так без кінця.

5. Руйнування церков і переслідування віруючих.

На Сході України майже ніде по селах не побачите церкви. А колись вони були у кожному селі. Чорну справу там зроблено ще в зловісні 30 роки.

Те ж саме поступово робиться тепер на Заході України.

Так, на Львівщині, після війни, діючих церков було понад 1200, в 1961 р. — 528. З кожним роком число їх зменшується. Це робиться досить хитро. Якщо

помирає священник або виходить на пенсію, то часто на його місце не присилають заміни або присилають такого невігласа або авантюриста, що віруючі змушені самі від нього відмовитися.

Чиняться різні адміністративні перешкоди на цьому шляху. Так за останні 2 роки в Стрийському районі не приписано ні одного священника.

На весні 1972 р., селяни с. Волиця Нестерівського р-ну домагалися, щоб Львівська єпархія прислала їм священника. Але советські чиновники категорично відмовилися його приписати. Колгоспники тиждень страйкували, особливу стійкість проявили тваринники, які не похитнулися перед погрозами. Кагебісти відразу почали пронокувати, хто організатори страйку. Та добра організованість і мужність зробили своє. Селяни перемогли. Нам покищо відомий цей єдиний приклад нерівного двобою, де перемогли парії советського суспільства.

А ось інший приклад. В 1972 р., по вул. Артема у Львові, розвалено стару церкву. Мешканці Львова кидалися під танк, яким нищили церкву, та силами міліції розігнано віруючих. Львівська єпархія отримала грошову компенсацію — юдині срібняки.

В 1971 р. розвалено церкву в с. Підліски, Нестерівського р-ну (над шосе Львів — Київ). На тому місці збудовано чайну.

Під загрозою знесення церква Преображення в Житомирі.

Як відомо, нових церков в ССРСР не дозволяється будувати.

Зазнають безкінечних переслідувань віруючі. Під час найбільших християнських свят переслідування особливо посилюються, вони набирають форми масових кампаній проти вірних.

Так на Великдень, Різдво та інші свята влаштовують робочі дні, якщо вони припадають у календарні вихідні дні.

Студентам і школярам влаштовують недільники, різні обов'язкові екскурсії тощо.

В 1973 р., перед Різдвяними святами скрізь по Львівщині в райкоми викликали директорів шкіл і попередили: якщо хоч одного учня побачать в церкві чи біля церкви (для цього висилали чергувати біля церков спеціальних уповноважених), то директор негайно позбудеться посади.

В останні два роки вчителі в школах в обов'язковому порядку попереджують учнів, щоб не йшли колядувати, посівати чи виконувати інші традиційні народно-релігійні обряди.

На Різдвяні та Великодні свята райкоми партії відряджують до церков комуністів-активістів для того, щоб слідкували, хто з комуністів, вчителів, керівних працівників, взагалі працівників розумової праці прийде на свята до церкви, їм обов'язково видають перепустки. Річ у тому, що патрульну службу біля церков несуть ще й кагебісти, якщо який-небудь комуніст попаде в кагебістський об'єктив і потім виявиться, що до церкви він пішов по своїй ініціативі, то його не врятує ніщо, він позбудеться партквитка і роботи.

Шоферів автобусів попереджують під загрозою звільнення з роботи, щоб не брали в автобуси пасажирів, які везуть святити паску.

На підступах до церков чергують міліціонери і не допускають до церкви батьків з дітьми і т. д., і т. п.

В м. Козова на Тернопільщині, в 1973 р., оштрафовано на 50 руб. священика тільки за те, що він на годину продовжив Богослуження в церкві (у сільських і міських церквах, крім великих міст, відправи в церквах визначається адміністративними властями і, як правило, Богослуження повинно закінчитися не пізніше 9 години ранку). У більшості міст заборонено дзвонити.

Може після цих небагатьох перелічених нами фактів екзарх України Філарет не наважиться більше

заявляти про те, що йому невідомі випадки реквізиту церков і утиски віруючих за останні роки.

На дорогах сіл Бабухів, Вербилівці, Залужжя Рогатинського р-ну на Івано-Франківщині, вночі на 19 грудня 1973 р., було поспиловано й побито всі хрести, з яких декотрі знаменували скасування панщини.

А може екзарх скаже, куди він подів отця Саву з Київського собору св. Володимира після того, як він почав виголошувати проповіді на українській мові? А може він скаже, чому у 1972 р. в Одеську духовну семінарію з Львівщини було прийнято тільки 4 студенти? Чому в семінарії панує шовіністична атмосфера? Чому в церквах на Україні Богослуження відбувається на російській мові, крім західних областей, і то не скрізь, бо на Волині в церквах майже повсюди панує російська мова? Чому нема релігійної літератури на українській мові? Ні, екзарх на ці питання не відповідає. Це зробимо ми за нього. Тому що на Україні нема офіційної української церкви. Москва узурпувала Українську православну автокефальну церкву на Сході в 30 рр., а греко-католицьку на Заході — в 40 рр. Через московську православну церкву здійснюється русифікація. На керівні посади в церкві ставиться послухне бидло, яке думає тільки про свої земні блага і дістає подаяння від диявольських властей за свою фарисейську чорну справу.

Найжорстокіших переслідувань зазнають українські католики в Україні і у всій імперії.

Після насильної ліквідації Української католицької церкви на Західно-українських землях після II світової війни, українські католики ведуть нерівну боротьбу за свої права.

Всі церкви, де священики не прийняли унії з московською церквою, були закриті і приречені на поступове руйнування. Подекуди парафіяни не віддали ключів від церков властям і збиралися на молитву самі, без священиків, погаємно. Та в останні роки репресії посилились. Особливо після того, як В. Малан-

чук на одному з засідань Політбюро КПУ визнав, що католицька церква в Західній Україні не цілком ліквідована, що партії треба більше уваги приділяти боротьбі з нею, бо вона завше, мовляв, ішла в авангарді українського націоналізму.

Після того ще більше переслідувань зазнають українські католицькі священики, які в надзвичайно важких умовах здійснюють свою духовну місію. Над ними знущаються, кидають до в'язниць, катують.

Одночасно посилились переслідування вірних католиків, осквернюються їх святині.

Ось кілька прикладів.

В 1972 р. в с. Забужжя, Сокальського р-ну, «активісти» почали силоміць викидати вірних з церкви, дійшло до бійки. Церкву в середині облили хімікаліями, понищили церковне майно. Парафіяни відмовилися віддати ключі від церкви, тоді замок заварили електрозваркою.

В с. Межириччя, Сокальського р-ну, неодноразово в церкву насипали зерно, міндобрива, в 1972 р. наглухо двері закрили залізною штабою. Вірні на свята почали збиратися на церковному подвір'ї, зробили імпровізований престол і молилися. Їх силоміць відкидають від церкви, б'ють. Перед тим селяни відмовилися від православного священика.

Влітку 1972 р., в с. Волсвин, Сокальського р-ну, більшовицькі бандити вночі вдерлися до церкви, пограбували церковне майно: пошматували хоругви, рушники, побили свічники, порізали ікони тощо. Через кілька днів закликали до контори радгоспу заготовлювача утилю Бродера (еврей) і наказали йому забрати понищене церковне майно в утиль. Бродер категорично відмовився це зробити, тоді його так побили, що він потрапив в лікарню. Бродир порушив судову справу проти бандитів, та зі судовим процесом довго зволікали, аж поки справу закрили зовсім.

В с. Смільна на Стрийщені, в 1972 р., в церкву насипали мінеральних добрив. Вірні очистили церкву

і продовжували збиратися на молитву. Тоді церковні двері заварили електрозваркою. Селяни делегували в Київ і Москву односельчанина, інваліда з Вітчизняної війни з проханням дозволити їм збиратися на молитву до церкви, але власті zostалися глухими.

В с. Сутківці (?), Рава — Руського р-ну, в 1973 р., при загадкових обставинах згоріла церква. Селяни почали відбудовувати її, та власті категорично заборонили вести будівництво.

Весною 1973 р., в с. Слобідка біля Стрия, селяни почали поправляти церковну огорожу. Міліціонери розвалили огорожу, дійшло до бійки.

В м. Нестерові (Жовкві) корінне населення майже не відвідує православну церкву, організують молитви на квартирах, за що зазнають жорстоких переслідувань. Кагебісти виловлюють католицьких священників.

Ми навели декілька прикладів злодіянь окупантів над вірними католиками на Львівщині. А скільки їх по всій Західній Україні? Мабуть, тільки сам Бог знає. Нас тільки дивує, чому Ватиканська адміністрація забула про українську частину своєї пастви, яку шматують голодні вовки. Чи не занадто вона погрузла у своїй кон'юнктурній, матеріалістичній політиці?

Воістину героїську боротьбу провадять українські євангельські християни за свої духовні права.

Разом з багатомільйонним волелюбним українським народом ведуть боротьбу українські християни всіх віроісповідань за свої національні і духовні права.

**
*

В цій праці на численних прикладах ми показали, як Москва «розв'язує» національне питання в ССРСР, зокрема, на Україні. На демографічних даних ми розкрили суть національної політики російського більшовизму — планомірний етноцид неросійських народів

в СРСР. Цілим рядом фактів ми заперечили твердження Л. Брежнєва і інших московських правителів про те, що національне питання в СРСР розв'язане і національної проблеми не існує. Характер наведених фактів злodianь допомагає зрозуміти, що советський режим — це фашистська диктатура (у формі соціал-фашизму).

Адресуємо цю працю Генеральному секретареві ООН Куртові Вальдгаймові і закликаємо :

1. На черговій сесії Генеральної Асамблеї ООН розглянути питання про ліквідацію советсько-російського колоніалізму;

2. Створити спеціальну комісію ООН для перегляду всіх політичних закритих судових процесів в СРСР та інспекції в'язниць, концтаборів і спецсихлікарень, де перебувають політичні в'язні;

3. Прислати на Україну спостерігачів ООН на час підготовки виборів до Верховного Органу правління на Україні;

4. До проведення вищевказаних виборів на Україні надати право представляти інтереси українського народу в ООН Світовому Конгресові Вільних Українців;

5. Розповсюдити дану працю серед всіх членів ООН.

Такі дії ООН, до яких ми закликаємо, не можна кваліфікувати як втручання у внутрішні справи. Така точка зору неправильна в самій основі, бо мова йде про імпералістичну державу з найреакційнішим політичним режимом, про державу, в якій гнобляться десятки народів, проти яких здійснюється духовний і фізичний геноцид, де нависла реальна загроза цілковитої ліквідації національних культур і цілих народів, отже — здійснюється найбільший злочин проти людства. Нині ООН зайняла тактику примирення з статускво найбільшого зла. Доводиться констатувати парадоксальний факт: де зло найбільше, там воно користується мовчазним схваленням з боку ООН. Така позиція робить ООН пасивним співучасником того зла,

яке здійснюється в ССРСР і може мати фатальні наслідки для всього людства.

Можливо знайдуться такі члени ООН, які назвуть наші вимоги утопічними. Ми їм заявляємо, що не тішимо себе ілюзіями на рахунок того, що советський режим легко поступиться перед нашими вимогами і відмовиться від колоніальної та шовіністичної політики. Але широкий міжнародний суд советського колоніалізму зробив би нам велику послугу в нашій священній боротьбі за Ідеали Свободи, а члени ООН рівночасно здали б з себе моральну відповідальність за теперішнє зловісне мовчання.

Український народ крізь віки проніс незаплямований стяг боротьби за своє визволення.

Український народ за довгу свою історію не завоював ні клаптика чужої території, не зробив жодної спроби посягнути на свободу своїх сусідів, в умовах жорстокого поневолення зумів створити самобутню культуру, вніс свій посильний вклад в уселюдську скарбницю духовних і матеріальних надбань.

Немає в світі такої сили, яка могла б скорити наш нескорений народ!

На місце сотень поляглих чи ув'язнених свідомих борців за волю України тепер прибувають тисячі. Цей процес вже не спинити жодними фашистськими методами.

Ми твердо переконані в своїй кінцевій перемозі, але ціною яких жертв вона буде досягнута — у великій мірі залежить від всієї світової громадськості, за підтримкою до якої ми звертаємося.

Справа честі кожного народу, кожної демократичної формації, кожного чесного державного діяча — спрямувати всі можливі зусилля для боротьби з советським неофашизмом, який становить нині головну небезпеку для всього людства.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Аврахов, 127
Анастасієвський, 123
Андріяшик Р., 136
Андрієнко-Нечитайло, 123
Андрусів Н., 123
Андропов, 25, 68
Антонич Б., 123
Антонюк, 126, 129
Антоненко-Давидович Б., 123,
124
Антонов-Овсієнко, 42
Апанович О., 84, 128
Артименко, 123
- Бабій Б., 122
Вагрянний І., 123
Бадзьо Ю., 131
Барбоа, 128
Бердник О., 123, 124, 136
Вешкович А.С., 33, 104, 105
Белінський, 84
Белодед, 80
Білик І., 128, 136
Боб'як В., 138, 139
Босник А., 133
Брайчевський М., 122, 128,
136
Брежнев Л., 22, 24, 25, 26, 64,
65, 67, 68, 71, 73, 74, 94, 112,
115, 116, 117, 146
Бродер, 144
Вулик З., 133
Буревій К., 85
Бурляй В., 130
Бутович, 123
- Вальдгайм К., 146
- Вальо М., 129
Васильченко, 46
Ватаманчук М., 138
Ватченко, 114
Близько О., 85
Вовк В., 123
Водарський Я.Є., 33
Войтко, 121
Волобуєв, 49
Волянський О., 140
Ворончук, 129
- Гайдук І., 134
Ганущак В., 132
Гілета П., 133
Гель І., 126
Гірник М., 123
Гітлер, 27
Глузман, 126
Гнатюк В., 140
Гойсак Й., 134
Голуб'єв М., 123
Гондисяк, 133
Гончар І., 139
Гординський С., 123
Горняткевич Д., 123
Грабовецький, 129
Гречко, 25
Григорук, 129
Гриценко В., 131
Гриценко О., 123
Грушецький І., 135
Губенко Г.М., 107
Гудзь О., 132
Гузар І., 133
Гук Л., 126

Даденков, 121
Данилевський, 133
Дашкевич, 123
Де Голл, 17
Дехтярьов, 114
Дедюх, 138, 139
Джексон, 29
Дзира Я., 123, 128
Дзюба І., 123, 124, 127
Дмитренко М., 123
Добрик 117, 118, 135
Добрин, 114
Довбуш О., 138
Долинська М., 133
Дорошенко Д., 33
Достоевський, 35
Драй-Хмара М., 85
Думнич, 129
Дядиченко В., 80
Дяк, 126

Енгельс, 72

Єдлінська, 129
Єфіменко, 121
Єфремов С., 85, 123

Залозний, 123
Зарудний М., 123
Захарченко В., 123, 124
Збанацький, 123
Зеров М., 85
Зінич, 128
Зіньківський, 123

Іванисенко В., 128
Іваничук Р., 124, 136

Калинець І., 85, 123, 126, 137
Караванський С., 126
Катерина П., 69, 83
Кириченко С., 131
Кирчів Р., 129
Кись Я., 133
Киценко М., 81, 82, 83, 84
Кобилянський, 133
Ковалик, 133
Коваленко, 126, 131
Ковпак, 127
Козаченко, 123
Козович Р., 133

Колісниченко Ю., 123, 136
Колодяжний, 84
Колотило, 129
Кольчик, 127
Коман І., 132
Компан О., 123, 128, 138
Кореневич, 130
Короленко, 35
Корнійчук В., 132
Косинка Г., 85
Костенко Л., 124
Костюк, 128
Котляр М., 81, 82, 83, 84
Коцюбинський М., 140
Кочур Г., 124
Краєвська, 129
Красівський З., 85, 124
Круглицький, 128
Крук, 134
Крушельницька, 133
Крушельницький, 133
Крушельницький І., 85
Кубійович В., 33, 38
Кубів Й., 133
Куліш М., 85
Куриленко, 128
Куцевол, 55, 113, 117

Лазебник Ю., 130
Ластовецька Г., 133
Лебединець М., 85
Левада, 123
Лемєга Я., 132
Ленін, 18, 36, 41, 42, 43, 44, 45,
46, 47, 48, 49, 68, 70, 71, 72,
75, 105, 121, 138, 140
Лесков, 128
Литвиненко С., 123
Литвинов І.К., 106
Лісовський Р., 123
Лісовий В., 127
Лобко В., 127
Лукаш М., 124
Лупиніс А., 85, 124, 126
Любченко А., 123

Мазуров К.Т., 77
Маланчук В., 79, 114, 116, 122,
134, 143
Маркс К., 72, 82
Марченко В., 85, 127

Мельник М., 134
Міні Дж., 29
Мінняло Г., 129
Микитка Я., 127
Моргун, 116
Мороз В., 9, 85, 125, 131
Морозов В., 133
Мужицький, 116
Мушинка М., 123

Некрасов В., 124
Ніксон, 18, 29
Носоріг, 129

Овсієнко, 127
Овчаренко, 116
Огієнко І., 123
Оглоблин О., 123
Олексюк, 129
Орджонікідзе, 46
Орвел Дж., 29
Осадчий М., 123, 126
Осінчук М., 123

Павличко Д., 136
Пальчик, 130
Пачовський, 133
Пеленський С., 123
Перебийніс В., 123
Петличний, 133
Петрів, 135
Петрина І., 132
Петро (1-ий), 80, 81, 82
Підсаднюк В., 132
Плачинда С., 123, 136
Плахтонюк, 126
Плужник С., 85
Плющ Л., 127
Подолля, 85
Покровська, 130
Поліщук, 126
Полонська-Василенко Н., 123
Попадюк З., 127
Попадюк Л., 133
Потебня О., 110
Потьомкін, 83
Пронюк С., 127, 131
Пушкар, 133

Рабінович, 44

Ракетський В., 126
Ракитський Б., 132
Редько, 133
Рейблат Л., 129
Роман, 133
Романюк В., 125
Розлуцький В., 127
Рубан В., 85, 124, 127
Рузвельт, 27, 28
Рум'янець П., 69

о. Сава, 143
Сагайдак М., 9, 17
Сагайдачний, 82
Сахаров А., 68
Сварник І., 133
Сверстюк С., 85, 123, 126
Світличний І., 85, 123, 126,
130
Світлична Н., 126
Селезененко Л., 126
Сеник І., 126
Середняк Л., 126
Сергієнко О., 126
Січинський В., 123
Сиваченко, 128
Сидоренко Р., 134
Симоненко В., 92, 93
Скаба, 122, 129
Сказинський Р., 85
Скаріченко, 129
Скварчевська В., 138
Скляр, 129
Скрипка В., 123, 128
Скрипник І., 131
Скрипник М., 49
Слука І., 132
Смаль-Стоцький Р., 123
Солдатенко, 123
Солевський І., 133
Солженіцин О., 40, 68, 71
Соловей Д., 123
Ставицький О., 128
Сталін, 24, 26, 27, 48, 50, 51,
122
Стасів-Калинець І., 126
Стецура Н., 132
Строката-Караванська Н.,
126
Стундер, 134
Стус В., 85, 126

Тарасенко, 130
Терещенко І., 85
Ткаченко, 128
Томашевський, 122
Толочко Н., 128
Тороповський, 84
Тютюнников, 131

Удовиченко В., 132
Українка Л., 140
Ульченко, 84

Фальківський Д., 85
Федорів Р., 136
Федорчук, 114
Федосеев П., 77
Федюк, 133
Феценко П., 123
Філарет, 142
Філонов Л., 133
Франко З., 126
Франко І., 56, 75, 140
Франко П., 56
Фрунзе, 36, 44
Фулбрайт, 30

Хаммер, 29
Харченко, 128
Хвильовий М., 85
Хвостенко Г., 132
Хмельницький Б., 139, 140
Хмелюк В., 123
Хожан, 133
Холодний М., 126
Хоткевич Г., 140
Хрущов М., 22, 24
Худаш, 133
Худий І., 133

Цицик Р., 127

Чапленко В., 123

Чендей І., 124

Черкаський, 130

Чижикова Л., 96, 104, 105, 106, 108, 109

Чикалюк, 116

Чичерев В.И., 107

Чорний, 129

Чорновіл В., 85, 127

Шабатура С., 126

Шаков, 46

Шамота М., 80, 123

Шашкевич М., 140

Шевченко Р., 85

Шевченко Т., 92, 129, 136, 140

Шевченко Ф., 128

Шелест В., 128

Шелест П., 113, 114, 115, 116, 117, 118, 123, 128, 136

Шемака О., 129

Шумський, 49

Шумук Д., 126

Шухевич Ю., 125, 126

Штепа К., 123

Щербаківський В., 123

Щербаківський Д., 138

Щербина Ф., 105

Щербицький, 71, 114, 115, 117, 118

Щурат, 129

Юрковський В., 93

Яворський В., 132

Яремич Г., 132

Ярошинський, 129

З М І С Т

	Стор.
Від Видавництва	5
Шановний Читачу !	7
Дорога	9
До вас волаю	10
Запитай, запитай !	11
Троянда і бур'ян	12
Голгофа	13
Я бачив, як тужливо схилились	15
Мій степ — розораний	16
Часткове співробітництво і спритна дипломатія	17
Етноцид українців в ССРСР	
1. Демографічна статистика у викритті колоніальної політики московських окупантів на Україні	33
2. Генеральний погром	112
Іменний покажчик	149